

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
*Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη***

Πτυχιακή Εργασία

**Ο Πολιτιστικός Τουρισμός ως πτυχή της
Πολιτιστικής Πολιτικής. Μια πρόταση αξιοποίησης
μνημείων στην Κύπρο στο πλαίσιο του Πολιτιστικού Τουρισμού**

Αθηνά Καϊάφα Καραβαλή

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Γεωργία Σπανού**

Μάιος 2020

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Πτυχιακή Εργασία

**Ο Πολιτιστικός Τουρισμός ως πτυχή της
Πολιτιστικής Πολιτικής. Μια πρόταση αξιοποίησης
μνημείων στην Κύπρο στο πλαίσιο του Πολιτιστικού Τουρισμού**

Αθηνά Καϊάφα Καραβαλή

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Γεωργία Σπανού**

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών στην Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2020

ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ

Περίληψη

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή θέτει ως στόχο να αναδείξει τρόπους αξιοποίησης μνημείων της Μεσαιωνικής Κύπρου για προσέλκυση πολιτιστικού τουρισμού, ντόπιου και ξένου, μέσω ενός ολοκληρωμένου σχεδίου πολιτιστικής πολιτικής, στηριζόμενο σε καινοτόμες μεθόδους καθώς και σε παραδείγματα άλλων ευρωπαϊκών πόλεων.

Η Κύπρος, ένα νεοσύστατο κράτος που μετρά μόνο 60 χρόνια ζωής, υπήρξε ένα μωσαϊκό ιστορικών στοιχείων που συνδέονται με ξένους κατακτητές οι οποίοι άφησαν τα αποτυπώματά τους στο νησί και συνέβαλαν στη διαμόρφωση της πολιτιστικής του ταυτότητας. Ιδιαίτερα εποικοδομητική υπήρξε η περίοδος της Φραγκοκρατίας (1191–1489) η οποία άφησε μια πλούσια καλλιτεχνική και αρχιτεκτονική κληρονομιά στο νησί. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου αναπτύχθηκαν οι τέχνες, κτίστηκαν κάστρα, ναοί, ανάκτορα και συγκεντρώθηκε πλούτος εξαιτίας του εμπορίου που γινόταν στο νησί.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν ένας συνδυασμός πρωτογενών πηγών (συνεντεύξεις από αρμόδιους κρατικούς λειτουργούς και ερωτηματολόγιο το οποίο συμπληρώθηκε από το κοινό) καθώς και δευτερογενούς όπως βιβλιογραφία, επιστημονικά άρθρα, αξιόπιστες πηγές από το διαδίκτυο. Η παράθεση της μελέτης περίπτωσης τριών ευρωπαϊκών μεσαιωνικών πόλεων, όπως το Σαν Τζιμινιάνο, η Ματέρα στην Ιταλία και η Αβινιόν στη Γαλλία, μετά από προσωπικές εμπειρίες της γραφούσας, διευκόλυνε στο εγχείρημα της χάραξης μιας τεκμηριωμένης πρότασης με στόχο την προώθηση της μεσαιωνικής ιστορίας της Κύπρου και των μεσαιωνικών μνημείων στα οποία δεν έχει δοθεί μέχρι σήμερα η βαρύτητα που τους αρμόζει .

Λέξεις κλειδιά: πολιτιστική πολιτική, πολιτιστικός τουρισμός, Μεσαίωνας, τέχνη, ρυθμός, τοπικές αρχές

Summary

The essay aims at suggesting ways of promoting the Frankish period of Cyprus, through a thorough cultural policy plan based on innovative methods and examples of good practice from three other European cities – San Gimignano, Matera and Avignon – visited by the author.

Cyprus is a newly formed state, which was founded in 1960. It constitutes a “mosaic of historical figures” linked to the different conquerors who left their mark on the island and contributed to the formation of its cultural identity. During the Frankish rule of Cyprus, known as the Lusignan period, the country experienced the peak of its economic prosperity: castles, palaces, houses and places of worship were constructed, and the island faced high commercial and economic activity.

The methodology followed combined primary sources such as interviews and answers to questionnaires and secondary sources such as manuals, journals, and reliable websites. Three European cities with successful cultural policies were examined meticulously in order to facilitate the planning of a detailed proposal for the modification of the existing cultural policy to a more effective one aiming at the promotion of the medieval history of Cyprus and medieval monuments that have not been promoted efficiently.

Key Words: cultural tourism, cultural policy, Middle Ages, art, gothic style, local authorities.

Ευχαριστίες

Επιθυμώ να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτρια μου Δρ. Γεωργία Σπανού για την πολύτιμη επιστημονική βοήθεια και καθοδήγησή της, κατά τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Ευχαριστίες επίσης και στην οικογένεια μου για την συμπαράσταση και στήριξη τους. Ένα θερμό ευχαριστώ στην Ντέμη Εγγλέζου για την άψογη μεταφορά της σκέψης μου σε εικόνες.

Στους δύο μου αγγέλους: τον επίγειο, τον γιό μου Αντώνη και τον επ' ουράνιο, την κόρη μου Ελπίδα.

Περιεχόμενα

1.	Εισαγωγή	1
1.1	Στόχοι και Σημαντικότητα Έρευνας	1
1.2	Ερευνητικά Ερωτήματα	2
1.3	Μεθοδολογία	2
1.4	Επισκόπηση Εργασίας	3
2.	Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική	4
2.1	Προέλευση του όρου «Πολιτισμός»	4
2.2	Ρόλος και Σημασία της Πολιτιστικής Πολιτικής	5
3	Πολιτιστική Πολιτική της Κύπρου	8
3.1	Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας	8
3.1.1	Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου	8
3.1.2	Η Συμφωνική Ορχήστρα Κύπρου	9
3.1.3	Η Κυπριακή Βιβλιοθήκη	9
3.2	Η Σχολή Ξεναγών	9
3.3	Το Τμήμα Αρχαιοτήτων	9
3.4	Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτισμός	11
3.5	Η Εκκλησία της Κύπρου	12
3.6	Ιδιωτικοί Πολιτιστικοί Οργανισμοί	13
4	Πολιτιστικός Τουρισμός και Μεσαιωνικές Πόλεις της Ευρώπης	14
4.1	Γέννηση του Πολιτιστικού Τουρισμού	14
4.2	Η Μεσαιωνική Γηραιά Ήπειρος	16
4.2.1	Σαν Τζιμινιάνο (San Gimignano)	17
4.2.2	Ματέρα, Σάτσι Ντι Ματέρα	18
4.2.3	Αβινιόν	20
5	Η Κύπρος Μέσω των Αιώνων	23
5.1	Ιστορικές Ματιές στο Νησί	23
5.2	Οι Φράγκοι στην Κύπρο	24
5.2.1	Λευκωσία, η Πρωτεύουσα του Βασιλείου των Φράγκων	25
5.2.1.1	Ο Ναός της Αγίας Σοφίας	25
5.2.2	Αμμόχωστος, Διακομιστικός Σταθμός και Κέντρο Εμπορίου	26

5.2.2.1	Ο Καθεδρικός Ναός του Αγίου Νικολάου.....	27
5.2.2.2	Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων.....	27
5.2.3	Η Πόλη και Επαρχία Λεμεσού.....	28
5.2.3.1	Το Κάστρο του Κολοσσιού.....	29
5.2.3.2	Το Κρασί των Βασιλέων.....	30
5.2.4	Παλαίπαφος και οι Φυτείες Ζαχαροκάλαμου.....	30
5.2.5	Ονόματα και Τοπωνύμια.....	31
5.2.6	Μεσαιωνικοί Μύθοι και Παραδόσεις.....	32
5.2.7	Πολιτισμική Ωσμωση.....	34
6	Συνεντεύξεις και Έρευνα Κοινού.....	35
6.1	Έρευνα μέσω Συνεντεύξεων.....	35
6.2	Έρευνα μέσω Ερωτηματολογίου.....	38
6.2.1	Δυσκολίες / Προβλήματα.....	38
6.2.2	Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου.....	39
7.	Συμπεράσματα και Εισηγήσεις.....	42
8.	Επίλογος.....	45
	Παραρτήματα.....	48
A	Ερωτηματολόγιο - Αποτελέσματα.....	48
B	Ερωτήσεις Συνεντεύξεων.....	76
Γ.	Ευρωπαϊκές Πόλεις με αξιόλογη Πολιτιστική Πολιτική.....	77
Δ	Μεσαιωνικά Κάστρα και Ναοί.....	79
Ε.	Μεσαιωνικά Θεματικά Πάρκα.....	84
	Βιβλιογραφία.....	85

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της μεταβιομηχανικής εποχής οδήγησαν τις χώρες σε χρήση νέων στρατηγικών για οικονομική και φυσική αναζωογόνηση του τόπου τους. Οι στρατηγικές αυτές χρησιμοποιήθηκαν από τις κεντρικές κυβερνήσεις, οργανισμούς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και από εθελοντές, με στόχο την ενίσχυση και διάδοση του πολιτισμού, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη τις επιθυμίες του λαού (Ζόρμπα 2014: 46). Για την αποτελεσματική όμως οργάνωση και υλοποίηση των στόχων τους, έπρεπε οι χώρες να ακολουθήσουν ένα σωστό και καλά οργανωμένο πρόγραμμα πολιτιστικής πολιτικής διότι αντιμετώπιζαν πλέον τους ανθρώπους πολιτισμικά ενεργούς, με άποψη και ενδιαφέροντα και όχι ως μια μάζα παθητικών δεκτών (UNESCO 2009).

1.1 Στόχοι και Σημαντικότητα Έρευνας

Στόχος της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής είναι να γίνουν εισηγήσεις για προώθηση της Μεσαιωνικής ιστορίας της Κύπρου, μιας περιόδου γνωστής και ως «Φραγκοκρατία», μέσω ενός δομημένου πολιτιστικού πλάνου εστιασμένου σε αυτό που αποκαλείται «πολιτιστικός τουρισμός», να ανοίξει τη συζήτηση και τον προβληματισμό γύρω από την πολιτιστική διαχείριση μνημείων, στην προκειμένη περίπτωση μνημείων της περιόδου της Φραγκοκρατίας.

Η έρευνα αφορά μια περίοδο η οποία διήρκησε από το 1192-1489 κατά την οποία εκδηλώθηκε μια λαμπρότητα στην αρχιτεκτονική, προσφέροντας όλες τις τεχνοτροπίες του γαλλικού γοθτικού ρυθμού και δημιουργώντας ένα γαλλο-κυπριακό ρυθμό με τα δικά του ξεχωριστά χαρακτηριστικά (Beraud 2008: 85). Ο μεγάλος αριθμός μνημείων στο νησί καθώς και η επίδραση στην τέχνη αποτέλεσαν το έναυσμα για την υλοποίηση της συγγραφής της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής.

1.2 Ερευνητικά Ερωτήματα

Η έρευνα στηρίχθηκε σε τρία κύρια ερωτήματα:

- Υπάρχει πλάνο πολιτιστικής πολιτικής για ανάδειξη μνημείων του Μεσαίωνα ή αλλιώς της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο (πολιτιστικές υπηρεσίες, θεσμικοί φορείς, ιδιώτες, πολιτιστικοί οργανισμοί);
- Ποια είναι η τεχνολογική και υλικοτεχνική υποδομή όσον αφορά στα μνημεία του νησιού;
- Γνωρίζουν οι ντόπιοι τα μνημεία της Κύπρου, αν ναι πόσο καλά και από πού έχουν αποκτήσει τις γνώσεις τους;

1.3 Μεθοδολογία

Για την επίτευξη του στόχου χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφικό υλικό, ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, άρθρα και επιστημονικές μελέτες και διαδικτυακή έρευνα. Για την εξαγωγή συμπερασμάτων που θα οδηγούσαν στην αξιοποίηση μνημείων της περιόδου της Φραγκοκρατίας στο πλαίσιο ενός μακροπρόθεσμου πολιτιστικού σχεδιασμού, πάρθηκαν συνεντεύξεις και χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο.

Οι συνεντεύξεις πάρθηκαν τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο 2020 από:

- Τον Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας με κύριο στόχο να δοθούν πληροφορίες αναφορικά με το έργο των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου το οποίο αφορά στην προώθηση της ιστορίας της Κύπρου, κυρίως της Μεσαιωνικής ιστορίας.
- Την Πρώτη Λειτουργό Εκπαίδευσης του ΥΠΠΑΝ για να δοθούν πληροφορίες αναφορικά με τα αναλυτικά προγράμματα ιστορίας στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης και να εξαχθούν συμπεράσματα για τη σημασία η οποία αποδίδεται στην Μεσαιωνική Ιστορία της Κύπρου και τα μνημεία της.
- Λειτουργούς του Υφυπουργείου Τουρισμού για να δοθούν πληροφορίες αναφορικά με την προώθηση των μνημείων της Κύπρου εντός αλλά και εκτός της χώρας.

Οι ερωτήσεις ήταν ανοικτού τύπου, η σειρά άλλαζε ανάλογα και ήταν διατυπωμένες κατάλληλα για να ληφθούν απαντήσεις στα ερευνητικά μας ζητήματα. Παράλληλα, δημιουργήθηκε ένα

ερωτηματολόγιο για το κοινό. Στόχος ήταν να δοθεί μια σαφής εικόνα των γνώσεων του κοινού για την ιστορία της Κύπρου, αν επισκέπτονται αρχαιολογικούς χώρους και το ενδιαφέρον τους για την προστασία τους. Το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο, απλό και σχεδόν όλες οι ερωτήσεις (εκτός από τρεις) ήταν απαντήσεις επιλογής. Τόσο το ερωτηματολόγιο όσο και η ετοιμασία επεξεργασίας δεδομένων πραγματοποιήθηκαν ταυτόχρονα. Όταν το ερωτηματολόγιο πήρε την τελική του μορφή και αφού προηγήθηκε δοκιμαστική του κυκλοφορία και διορθώθηκαν ορισμένα προβλήματα, ετοιμάστηκε το πρόγραμμα για την στατιστική ανάλυση. Το πρόγραμμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν το SPSS (IBM). Με την συμπλήρωση 70 ερωτηματολογίων ετοιμάστηκε το πλαίσιο κωδικοποιημένων απαντήσεων από όλες τις ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Ακολούθως έγινε η καταχώρηση στην βάση δεδομένων του λογισμικού και ακολούθησε η ανάλυση. Ετοιμάστηκαν 26 πίνακες και ίδιος αριθμός γραφικών παραστάσεων οι οποίες συμπεριλαμβάνουν συχνότητα και ποσοστιαία αναλογία των απαντήσεων για κάθε ερώτηση.

1.4 Επισκόπηση Εργασίας

Η ανάλυση του θέματος αναπτύσσεται σε θεματικά κεφάλαια και υπο-ενότητες. Στο δεύτερο κεφάλαιο, μετά από μια σύντομη αναφορά στην προέλευση του όρου «πολιτισμός», αναλύεται ο ρόλος και η σημασία της πολιτιστικής πολιτικής κάθε κράτους. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην πολιτιστική πολιτική της Κύπρου και τους πολιτιστικούς φορείς: κρατικούς, ημικρατικούς, ιδιωτικούς και εκκλησιαστικούς. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται και αναλύεται ο πολιτιστικός τουρισμός ενώ γίνεται ιδιαίτερη μνεία σε τρεις ευρωπαϊκές μεσαιωνικές πόλεις των οποίων η αξιολόγηση πολιτιστική πολιτική τις έχει μετατρέψει σε πόλο έλξης τουρισμού. Οι πόλεις αυτές είναι το Σαν Τζιμινιάνο και η Ματέρα στην Ιταλία και η πόλη Αβινιόν στη Γαλλία. Η επιλογή ήταν στοχευμένη λόγω προσωπικής εμπειρίας, μετά από επίσκεψη, της γραφούσας. Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια αναδρομή στην ιστορική περίοδο που μας ενδιαφέρει, τη Φραγκοκρατία. Περιγράφονται ορισμένα μνημεία, έργα τέχνης, τοπωνύμια και παραδόσεις τα οποία συνδέονται με την εν λόγω περίοδο. Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται μια αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων και των ερωτηματολογίων και στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο εξάγονται συμπεράσματα και παρατίθενται εισηγήσεις για προώθηση της ιστορικής περιόδου που μας ενδιαφέρει, μέσω μιας πιο αποτελεσματικής πολιτιστικής πολιτικής. Η εργασία τελειώνει με ένα σύντομο επίλογο και τα γενικά συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 2

Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική

Ο ορισμός της έννοιας του πολιτισμού είναι ένα δύσκολο εγχείρημα. Η πολυπλοκότητα και οι διάφορες παράμετροι που τον αποτελούν οδηγούν παρόλα αυτά στην ανάγκη όπως συμφωνηθεί ως βάση ένας ορισμός, στον οποίο η έννοια του πολιτισμού περιλαμβάνει το σύνολο των ανθρώπινων επιτευγμάτων και κατακτήσεων τόσο από τεχνοοικονομική όσο και από πνευματική άποψη. Ο όρος αυτός συμπεριλαμβάνει την καλλιέργεια, τη βελτίωση και τον εξευγενισμό των ψυχικών αλλά και των σωματικών ικανοτήτων του ανθρώπου (βλ. Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας, 1998).

2.1 Προέλευση του όρου «Πολιτισμός»

Ο όρος «πολιτισμός» γεννιέται στην ευρωπαϊκή αστική τάξη τον 18^ο αι, η οποία χαρακτηρίζεται από ευγένεια και εκλεπτυσμένους τρόπους και συμβάλλει στην αρμονική συμβίωση των ανθρώπων. Ο άνθρωπος θεωρείται το κέντρο της σκέψης και του σύμπαντος, απαλλάσσεται από το θρησκευτικό πνεύμα, στρέφεται προς την πνευματική καλλιέργεια η οποία προϋποθέτει μια αρμονική συνύπαρξη κοινά αποδεκτών τρόπων συμπεριφοράς μεταξύ όλων των ανθρώπων (Williams 1989: 92). Μέσα σε αυτό το πνεύμα, ο Raymond Williams (1989) αναφέρει πως μεγαλώνοντας σε μια κοινωνία βλέπει κανείς τον πολιτισμό να αλλάζει σταδιακά και να παίρνει νέα μορφή (92). Σύμφωνα με το Νέο Ελληνικό Λεξικό «Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας», ο πολιτισμός ορίζεται ως «το σύνολο των ανθρώπινων επιτευγμάτων και κατακτήσεων, τόσο από τεχνοοικονομική όσο και από πνευματική άποψη» (βλ. Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας, 1998).

Υπάρχουν όμως και χαρακτηριστικά του πολιτισμού τα οποία πηγάζουν από τη γεωγραφία, τη θρησκεία, την πολιτική ή και χαρακτηριστικά τα οποία προβάλλονται με τη μορφή συμβόλων, κειμένων, προφορικών και γραπτών παραδόσεων και άλλων τρόπων έκφρασης (Thorsby 2001: 9). Οι μεταρρυθμιστές υποστηρίζουν ότι η διακυβέρνηση της κοινωνίας πρέπει να στηρίζεται στις γνώσεις, να υπάρξει βελτίωση σε όλους τους τομείς της κοινωνίας καθώς και πολιτιστική πολυμορφία, η οποία προϋποθέτει τον σεβασμό των βασικών ελευθεριών όπως ελευθερία σκέψης και έκφρασης. Στο πρώτο Άρθρο της Οικουμενικής Διακήρυξης της UNESCO για την Πολιτιστική Πολυμορφία αναφέρεται ότι: «η πολιτιστική πολυμορφία είναι τόσο απαραίτητη για την ανθρωπότητα, όσο απαραίτητη είναι η βιοποικιλότητα για τη φύση» (UNESCO 2001).

2.2 Ρόλος και Σημασία της Πολιτιστικής Πολιτικής

Η ανάπτυξη του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας χώρας είναι αναμφίβολα πολύ σημαντικός παράγοντας αφού συνδράμει στην ανάπτυξη του πνεύματος αλλά και της οικονομίας. Επιπρόσθετα, η πρόσβαση σε πολιτιστικά αγαθά είναι δικαίωμα κάθε ανθρώπου ανεξαρτήτως χώρας, ιθαγένειας, φύλου, θρησκείας, κοινωνικής τάξης.

Στην προσπάθειά της η Βουδούρη (2014) να ορίσει την πολιτιστική πολιτική αναφέρει ότι «ο όρος πολιτιστική πολιτική καθιερώθηκε μεταπολεμικά, ιδίως από τη δεκαετία του 1960, για να υποδηλώσει τη δραστηριοποίηση των κρατών, με την ενθάρρυνση και διεθνών οργανισμών, στο πεδίο της κουλτούρας, υπό μια στενή έννοια του όρου» (8). Επιπρόσθετα, η πολιτιστική πολιτική περιλαμβάνει τα μέτρα τα οποία λαμβάνει ένα κράτος για τη διαχείριση του πολιτισμικού του πλούτου ο οποίος μπορεί να αποτελείται από αρχιτεκτονικά μνημεία, πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά, επιγράμματα, τοπία κ.α.

Ο κυριότερος σκοπός της πολιτιστικής πολιτικής ενός κράτους είναι η προώθηση και η διάδοση των πολιτιστικών αγαθών, τα οποία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική κληρονομιά του λαού του. Η εφαρμογή της πολιτικής αυτής περιλαμβάνει «ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων ‘ενός μεγάλου και ετερογενούς συνόλου’ πολιτιστικών θεσμών, πολιτιστικών οργανώσεων – κερδοσκοπικών και μη κερδοσκοπικών – που ασχολούνται με τη δημιουργία, την παραγωγή, την παρουσίαση, τη διανομή, τη διαφύλαξη και την εκπαίδευση για την πολιτιστική κληρονομιά» (Καρποδίνη-Δημητριάδη 2013: 43).

Όπως έχει επισημανθεί ήδη, ο θεσμός της «πολιτιστικής πολιτικής» πρωτοεμφανίζεται το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, στη μεταπολεμική Ευρώπη όταν οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της μεταβιομηχανικής εποχής οδηγούν σε στρατηγικές για οικονομική και φυσική αναζωογόνηση των πόλεων αλλά και της υπαίθρου. Οι στρατηγικές αυτές ασκούνται από τις κεντρικές κυβερνήσεις, δημόσιους, ημικρατικούς αλλά και ιδιωτικούς οργανισμούς. Στη διακήρυξη της UNESCO αναφέρεται ότι η «πολιτιστική πολιτική» είναι το σύνολο των κοινωνικών πρακτικών οι οποίες χρησιμοποιούνται από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς για ενίσχυση και διάδοση του πολιτισμού (UNESCO 2001). Ο Γάλλος φιλόσοφος και ιστορικός Michel Foucault εκφράζει την άποψη ότι όλοι οι φορείς που παράγουν γνώση μπορούν να εμπλακούν στη συντήρηση και αναπαραγωγή της κοινωνικής τάξης (Powell 2015: 14). Για την άσκηση μιας πολιτιστικής πολιτικής απαιτείται η λήψη διάφορων μέτρων μέσα σε προκαθορισμένο χρονικό διάστημα, ενώ για τη λειτουργία του συστήματος πρέπει να χρησιμοποιηθεί το απαραίτητο προσωπικό, η αναγκαία σύγχρονη τεχνολογία καθώς και οι απαραίτητοι οικονομικοί πόροι (Powell 2015: 15).

Με την άφιξη της τρίτης χιλιετίας, ο πλανήτης βρίσκεται αντιμέτωπος με σωρεία προβλημάτων: μεταναστευτικά ρεύματα, ανεργία, άνθρωποι κάτω από το όριο της φτώχειας, φυλετικές, θρησκευτικές, μειονοτικές διακρίσεις, ξενοφοβία, ρατσισμός, ναρκωτικά, βία, παραβατικότητα και καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως για παράδειγμα η καταστροφή της αρχαίας πόλης Χάτρα από τους Τζιχαντιστές στο Ιράκ. Η πολιτιστική πολιτική έχει πολλές φορές κατορθώσει να «ανανεώσει και να αξιοποιήσει τους πολιτιστικούς πόρους, να προκαλέσει ωστώσεις, να εμπλουτίσει τους τρόπους ζωής, να δώσει νόημα στα δικαιώματα και να τονώσει την κοινωνική συνοχή» (Ζόρμπα 2014: 47).

Τα μοντέλα πολιτιστικής πολιτικής διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Στην Αμερική, για παράδειγμα, βασίζονται κυρίως στις χορηγίες και τη φιλανθρωπία, ενώ στην Ευρώπη δίνεται προτεραιότητα στις κρατικές χορηγίες. Γνωστή για τη μακρά της παράδοση στην πολιτιστική πολιτική και την προώθηση της «αριστείας» είναι η Μεγάλη Βρετανία η οποία υιοθέτησε από την αρχή ένα διαφορετικό αποκεντρωτικό μοντέλο πολιτιστικής διοίκησης (Μπιακίνι & Πάρκινσον 1994: 29). Πολλές από τις αρμοδιότητες της κεντρικής εξουσίας δόθηκαν σε αποκεντρωμένους φορείς, αφού δεν υπήρχε Υπουργείο Πολιτισμού και η διοίκηση των πολιτιστικών υποθέσεων ήταν κατανεμημένη σε άλλα Υπουργεία, ενώ τον σπουδαιότερο ρόλο διαδραμάτιζε το Συμβούλιο Τεχνών (Art Council) το οποίο ιδρύθηκε το 1946. Τα μέλη του Συμβουλίου δεν ήταν κυβερνητικοί

υπάλληλοι αλλά μέλη των Περιφερειακών Συμβουλίων Τεχνών και των Συμβουλευτικών Επιτροπών για κάθε πολιτιστικό τομέα. Η διοίκησή του διοριζόταν από την κυβέρνηση και οι οικονομικοί του πόροι προέρχονταν από το Δημόσιο (Μπιακίνι & Πάρκινσον 1994: 29). Η UNESCO, αναφερόμενη στην ενιαία πολιτιστική πολιτική δίνει έμφαση στην αυτονομία του κάθε κράτους και στο δικαίωμα του να θέσει τους κανονισμούς και τις υποχρεώσεις του όπως αυτό θεωρεί σωστό. «Εναπόκειται σε κάθε κράτος, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις διεθνείς υποχρεώσεις του, να προσδιορίζει την πολιτιστική πολιτική του και να την εφαρμόζει με τα μέσα που θεωρεί ενδεδειγμένα, είτε παρέχοντας επιχειρησιακή υποστήριξη είτε θεσπίζοντας κατάλληλους κανονισμούς» (UNESCO 2012).

Με τον καταμερισμό των εξουσιών που αφορούν στον πολιτισμό, πολλοί Διακυβερνητικοί και Διεθνείς Οργανισμοί έκαναν την εμφάνισή τους με τα δικά τους προγράμματα και πρωτοβουλίες. Εκτός από την UNESCO, δημιουργήθηκαν οργανισμοί όπως το ICOMOS για τη διάσωση και προστασία πολιτιστικών αγαθών, η Europa Nostra για τη διάσωση πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, η Biennale, Documenta και πολλοί άλλοι διότι, τα δημιουργήματα τέχνης ανήκουν σε όλους και είναι χρέος της ανθρωπότητας να τα προστατεύσει (UNESCO 2009). Ένα σημαντικό πρόγραμμα στο κέντρο της παλαιάς Λευκωσίας, τόσο ελληνοκυπριακής όσο και τουρκοκυπριακής, είναι και το δικοινοτικό πρόγραμμα Master Plan με πρωτοβουλία του UNDP για δημιουργία Συστάδων (Welz 2013: 202).

Κεφάλαιο 3

Πολιτιστική Πολιτική της Κύπρου

Η πολιτιστική πολιτική της Κύπρου χαρακτηρίζεται από ένα συγκεντρωτισμό. Το κράτος έχει όλες τις αρμοδιότητες που αφορούν στον πολιτισμό κατανέμοντας τες σε διάφορα υπουργεία όπως το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, το Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων και το Υφυπουργείο Τουρισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παρατηρείται μια διασπορά αρμοδιοτήτων και συνεπώς μια απουσία συντονισμού και μια σπατάλη πόρων (έμψυχων και υλικών). Ταυτόχρονα, σημαντική είναι η συμβολή στον πολιτισμό ημικρατικών οργανισμών, της Εκκλησίας της Κύπρου και άλλων ιδιωτικών φορέων.

3.1 Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού, Νεολαίας

Η πρώτη πολιτιστική υπηρεσία στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού δημιουργείται το 1965 και ονομάζεται «Μορφωτική Υπηρεσία». Το 1992 η υπηρεσία μετονομάζεται σε Τμήμα Πολιτιστικών Υπηρεσιών και μετατρέπεται στον κύριο εκφραστή της πολιτιστικής πολιτικής του κράτους. Στις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου υπάγονται ιδρύματα και φορείς όπως ο Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου, το Ίδρυμα Συμφωνικής Ορχήστρας Κύπρου, η Κυπριακή Βιβλιοθήκη τα οποία συμβάλλουν στη διαμόρφωση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας του τόπου (Υπουργείο Παιδείας 2019¹).

---

¹ www.moec.gov.cy (τελευταία προσπέλαση 20/4/20)

3.1.1 Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου

Ο Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου δημιουργείται το 1971 με στόχο την προαγωγή της θεατρικής τέχνης στην Κύπρο και από τότε καθιερώνεται στη συνείδηση των Ελληνοκυπρίων ως ένας Οργανισμός με κύρος, δημιουργικός, ο οποίος κερδίζει την εμπιστοσύνη ανθρώπων του θεάτρου από πολλές χώρες του εξωτερικού, κυρίως την Ελλάδα, που κατά καιρούς συνεργάζονται με το θέατρο της Κύπρου (Ετήσια έκθεση 2016, ΥΠΠ²).

3.1.2 Η Συμφωνική Ορχήστρα Κύπρου

Η Συμφωνική Ορχήστρα Κύπρου ιδρύεται τον Οκτώβριο του 2006 με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, με στόχο την ανάπτυξη και προώθηση της Συμφωνικής Ορχήστρας Νέων Κύπρου και της Κρατικής Ορχήστρας Κύπρου. Επιπλέον, δημιουργείται και η Μουσική Σχολή της Συμφωνικής Ορχήστρας Νέων Κύπρου στην οποία, έμπειροι μουσικοί προσφέρουν μουσική εκπαίδευση στα ορχηστρικά όργανα.

3.1.3 Η Κυπριακή Βιβλιοθήκη

Η Κυπριακή Βιβλιοθήκη δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Βρετανικής Αποικιακής Κυβέρνησης το 1927. Στην αρχή λειτουργούσε κάτω από τον έλεγχο του Δήμο Λευκωσίας ενώ αργότερα περιήλθε κάτω από την αρμοδιότητα του ΥΠΠΝ. Στόχος της είναι η απόκτηση, επεξεργασία και διαφύλαξη υλικού και η ενθάρρυνση της χρήσης του από το κοινό, η παροχή καθοδήγησης στην οργάνωση και δημιουργία άλλων κυπριακών βιβλιοθηκών και η λειτουργία κέντρου διαδανεισμού και ανταλλαγής υλικού μεταξύ βιβλιοθηκών.

3.2 Η Σχολή Ξεναγών

Η Σχολή Ξεναγών είναι αναγνωρισμένη σχολή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας της Κύπρου. Από το 1994 συνεργάζεται με το Πανεπιστήμιο Κύπρου για υλοποίηση του προγράμματος της, με στόχο την υψηλού επιπέδου περιήγηση των πολιτιστικών τουριστών στο νησί.

---

² ΥΠΠ είναι το Υπουργείο Παιδείας της Κύπρου το οποίο μετονομάστηκε το 2019 σε: Υπουργείο Παιδείας Πολιτισμού Αθλητισμού και Νεολαίας: www.moec.gov.cy (τελευταία προσπέλαση 20/4/20)

3.2 Το Τμήμα Αρχαιοτήτων

Το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας για προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς πρωτοεμφανίζεται τον 17^ο αι και αφορά στην επιστροφή έργων που κλάπηκαν κατά την διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων, με τις διαβουλεύσεις να συνεχίζονται και κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου της Βιέννης το 1815 (Βουδούρη, Στρατή 1999: 119). Ακολουθούν διάφορες συνθήκες με κύριο στόχο τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την προστασία πολιτιστικών θησαυρών. Ενδεικτικά η Συνθήκη των Βερσαλλιών, του Σαιν Ζερμαίν, της Ρίγας, του Λονδίνου περιλάμβαναν σημαντικό σχετικό αριθμό κανόνων, δεσμευτικών και μη, οι οποίοι λαμβάνονται υπόψη και τις τελευταίες δεκαετίες από διεθνείς οργανισμούς για προστασία των πολιτιστικών αγαθών.

Το 1882 άνοιξε τις πόρτες του το πρώτο μουσείο στη Λευκωσία σε ενοικιασμένο χώρο, ενώ το 1909 λειτούργησε το Αρχαιολογικό Μουσείο στο δικό του κτήριο το οποίο χαρακτηρίζεται από την απλότητα αλλά και το μεγαλείο του. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Μουσείο αφιερώθηκε στην τότε βασίλισσα της Μεγάλης Βρετανίας, Βικτώρια. «Στα 1935, με τη θέσπιση του νέου Περί Αρχαιοτήτων Νόμου και την ίδρυση του Τμήματος Αρχαιοτήτων, άρχισε η αναδιοργάνωση των συλλογών του Κυπριακού Μουσείου, σύμφωνα με τις νεότερες μουσειακές αντιλήψεις και τα νέα αρχαιολογικά δεδομένα, από τον τότε Έφορο του Μουσείου Πορφύριο Δίκαιο»³ (Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως 2012: 22).

Το Τμήμα Αρχαιοτήτων υπάγεται στο Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων και είναι υπεύθυνο για την προστασία και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων του είναι η διεξαγωγή ανασκαφών και αρχαιολογικών επισκοπήσεων, συντήρηση, αναστύλωση και προβολή αρχαίων μνημείων, ίδρυση και λειτουργία αρχαιολογικών μουσείων. Ένας από τους στόχους του Τμήματος είναι και η προώθηση του πολιτιστικού τουρισμού μέσω συνεδρίων, εκθέσεων και διαλέξεων στην Κύπρο και στο εξωτερικό (Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως 2012: 47). Οι αρχαιολογικοί χώροι αναβαθμίζονται συνεχώς και μετατρέπονται σε περιοχές όπου παρέχεται ενημέρωση για τον πανάρχαιο πολιτισμό του νησιού. Τα προστατευόμενα από το Τμήμα Αρχαιοτήτων μνημεία είναι πολυάριθμα ενώ ο κατάλογος μεγαλώνει συνεχώς αφού νέα κατάλοιπα αρχαίων οικισμών και οικοδομών διαφόρων ιστορικών περιόδων προστίθενται συνεχώς λόγω νέων ανασκαφών. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλά από τα

---

³ Κύπριος Αρχαιολόγος με τεράστια προσφορά στην Κυπριακή αρχαιολογία. Γεννήθηκε το 1904 στη Λευκωσία και πέθανε το 1971 στη Χαϊδελβέργη.

μνημεία της Κύπρου έχουν ενταχθεί στον κατάλογο προστασίας της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Μερικά από τα μνημεία αυτά είναι: ο νεολιθικός οικισμός της Χοιροκοιτίας, η Παναγία της Ασίνου, ο Άγιος Νικόλαος της Στέγης, η Παναγία του Άρακα στα Λαγουδερά (Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως 2012: 23).

Το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, σηματοδότησε την αύξηση του ενδιαφέροντος όλων των χωρών για τα θέματα προστασίας των πολιτιστικών αγαθών. Μετά από πολλές διαπραγματεύσεις μεταξύ των κρατών, πραγματοποιήθηκε στη Χάγη η διάσκεψη για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε Περίπτωση Ένοπλης Σύρραξης, γνωστή ως Σύμβαση της Χάγης, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση της UNESCO στις 14 Μαΐου 1954. Πολλά κράτη αρνήθηκαν να συμμορφωθούν με τους όρους της Σύμβασης και συχνά οι καταστροφές πολιτιστικής κληρονομιάς γίνονταν σε προμελετημένη βάση⁴. Χαρακτηριστικό παράδειγμα καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η Τούρκικη Εισβολή του 1974 στην Κύπρο. Η πολιτιστική κληρονομιά του νησιού υπέστη βανδαλισμούς και συλήσεις με αποτέλεσμα πολλές φορές η κατάσταση να είναι μη αναστρέψιμη. Ορισμένες εκκλησίες ή και μοναστήρια καταστράφηκαν, εικόνες κλάπηκαν, ψηφιδωτά δάπεδα αφαιρέθηκαν, τοιχογραφίες αποτοιχίστηκαν ενώ πολλά εκκλησιαστικά αντικείμενα πουλήθηκαν παράνομα στο εξωτερικό. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων, με τη βοήθεια μουσείων του εξωτερικού, παρακολούθει συνεχώς τη διεθνή αγορά για εντοπισμό και επαναπατρισμό κυπριακών αρχαιοτήτων. Οι μεγαλύτεροι βανδαλισμοί παρατηρήθηκαν σε εκκλησίες οι οποίες πολλές φορές χρησιμοποιούνται σαν στάβλοι, στρατιωτικές εγκαταστάσεις, αίθουσες δεξιώσεων ενώ άλλες έχουν μετατραπεί σε τεμένη. Μετά την εισβολή του 1974, κάθε νόμιμη αρχαιολογική έρευνα σταμάτησε στα υπό κατοχή εδάφη.

3.4 Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτισμός

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Κύπρο έχει αναβαθμιστεί με τη δημιουργία ενός νέου και σύγχρονου θεσμικού πλαισίου τόσο για τους Δήμους όσο και για τις Κοινότητες, μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004. Προγράμματα των Δήμων και Κοινοτήτων με ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό στοχεύουν στην προσφορά πολιτιστικών εκδηλώσεων προς τους δημότες⁵. Ανάμεσα σε αυτές τις εκδηλώσεις είναι διοργάνωση φεστιβάλ, συναυλίες, εκθέσεις ζωγραφικής, ποιητικές βραδιές, σεμινάρια, ημερίδες, εκθέσεις έργων τέχνης και βιβλίου,

⁴ <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/convention-and-protocols/1954-hague-convention/> (24/4/20)

⁵ <http://ucm.org.cy/> (25/4/20)

λογοτεχνικές βραδιές και πολλά άλλα γεγονότα τα οποία δίνουν την ευκαιρία στον ντόπιο πληθυσμό αλλά και στους ξένους επισκέπτες του νησιού όχι μόνο να περάσουν ευχάριστα αλλά να και εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους.

Μεταξύ των εκδηλώσεων που είχαν μεγάλη προσέλευση από το κοινό είναι και το πρόγραμμα «Βυζαντινές Ημέρες» το οποίο διεξάγεται τις μέρες των εορτών του Πάσχα και διοργανώνεται από το Δήμο Λάρνακας σε συνεργασία με την εκκλησία του Αγίου Λαζάρου. Οι εκδηλώσεις αυτές έχουν γίνει πια θεσμός και περιλαμβάνουν εκθέσεις και συναυλίες με Βυζαντινές Χορωδίες από την Κύπρο και το εξωτερικό. Ένα άλλο πολύ σημαντικό γεγονός είναι η πολιτιστική διοργάνωση του Δήμου Λεμεσού «Τα Μεγάλα Μπαλέτα». Το γεγονός αυτό, το οποίο έχει εξελιχθεί σε ετήσιο θεσμό, παρουσιάζει μεγάλες και γνωστές ομάδες χορού απ' όλο τον κόσμο. Αξιόλογο είναι επίσης και το ετήσιο «Pafos Aphrodite Festival» το οποίο φιλοξενεί κάθε Σεπτέμβριο (από το 1999) σημαντικές όπερες όπως Tosca, Carmen, Rigoletto και πολλές άλλες.

Οι τοπικές αυτοδιοικήσεις, θεωρώντας ότι οι δημότες τους μπορούσαν να συμβάλλουν καθοριστικά στην πρόκληση μιας ενωμένης Ευρώπης καθώς και στην πολιτισμική ποικιλομορφία, εντάσσονται σε διάφορα ευρωπαϊκά προγράμματα. Μεταξύ των διάφορων προγραμμάτων συνεργασίας είναι και η αδελφοποίηση, μια δέσμευση συνεργασίας και φιλίας μεταξύ των λαών της Ευρώπης. Πολύ συχνά μια αδελφοποίηση αφορά περισσότερους από δύο εταίρους και εστιάζει σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και δέσμευση μεταξύ τοπικών αρχών αλλά και πολιτών. Μια από τις συνεργασίες αδελφοποίησης είναι αυτή του Δήμου Ιδαλίου με το Δήμο Orte της Ιταλίας η οποία υπογράφηκε για πρώτη φορά στις 23 Ιουνίου 2013⁶ ενώ μια δεύτερη είναι η αδελφοποίηση του Δήμου Πυλαίας – Χορτιάτη με το Δήμο Λατσιών⁷.

3.5 Η Εκκλησία της Κύπρου

Εκτός από τους άλλους της ρόλους, η εκκλησία συμμετέχει με διάφορους τρόπους στην πολιτιστική ζωή του τόπου μέσω του Πολιτιστικού της Κέντρου «Μακάριος Γ'». Κάτω από την εποπτεία του Πολιτιστικού Κέντρου⁸ βρίσκεται το Βυζαντινό Μουσείο, η Πινακοθήκη και η Βιβλιοθήκη. Το Μουσείο διαθέτει την πλουσιότερη συλλογή βυζαντινών έργων τέχνης στο νησί.

⁶ <https://www.dali.org.cy> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

⁷ <https://www.latsia.eu/archiki-selida/enimerosi/> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

⁸ <http://www.makariosfoundation.org.cy/> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

Σε τρεις μεγάλες αίθουσες εκτίθενται 230 εικόνες από τον 9^ο μέχρι το 19^ο αι., τοιχογραφίες του 10^{ου} αι., ιερά κειμήλια, σκεύη καθώς και άμφια. Φιλοξενούνται επίσης 48 εικόνες από ναούς όλης της Κύπρου οι οποίες παρουσιάστηκαν το 1967 στην έκθεση «Trésors de Chypre» η οποία διοργανώθηκε στο Παρίσι ενώ στη συνέχεια περιόδευσε σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Το Μουσείο επισκέπτεται κυρίως Θρησκευτικός Τουρισμός απ' όλες τις χώρες του κόσμου. Η Πινακοθήκη φιλοξενεί πίνακες αξιόλογων ελληνοκύπριων καλλιτεχνών του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα, έργα ευρωπαίων καλλιτεχνών από την Αναγέννηση μέχρι την εποχή του Ρομαντισμού καθώς και πίνακες. Η Βιβλιοθήκη, εκτός από τη μεγάλη ποικιλία σε υλικό για τη Νεότερη Ιστορία της Κύπρου, φιλοξενεί βιβλία για τα κατεχόμενα χωριά του νησιού, για το πολιτικό πρόβλημα, αντίγραφα του κρατικού Αρχείου της Βενετίας που καλύπτουν την περίοδο της Βενετοκρατίας στην Κύπρο, βιβλία για την ιστορία της Μεσαιωνικής Κύπρου καθώς και σειρές επιστημονικών περιοδικών.

3.6 Ιδιωτικοί Πολιτιστικοί Οργανισμοί

Η επένδυση στον πολιτισμό και τη δημιουργικότητα είναι ουσιαστικός παράγοντας αναζωογόνησης ενός τόπου γιατί η τέχνη και ο πολιτισμός αποτελούν δύο ευαίσθητους τομείς της κοινωνίας. Στις μέρες μας, αρκετοί είναι αυτοί που αναγνωρίζουν τη σπουδαιότητα των Μουσείων και των Πολιτιστικών Ιδρυμάτων αναφορικά με την κοινωνική και πολιτισμική τους προσφορά. Αρκετοί επίσης είναι αυτοί που θέλησαν να επενδύσουν, με διάφορους τρόπους, στην προώθηση του πολιτισμού της χώρας. Μερικοί από αυτούς είναι το Κέντρο Εικαστικών Τεχνών και Έρευνας, το Λεβέντειο Μουσείο και η Λεβέντειος Πινακοθήκη, το Μουσείο Πιερίδη και πολλοί άλλοι.

Κεφάλαιο 4

Πολιτιστικός Τουρισμός και Μεσαιωνικές Πόλεις της Ευρώπης

Ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα που συνδέεται με την επιθυμία του ανθρώπου για ξεκούραση και αναψυχή. Από την αρχαιότητα, οι πιο εύποροι αλλά και φιλομαθείς αριστοκράτες ταξίδευαν, κυρίως στην Ευρώπη, με στόχο την απόκτηση κλασικής παιδείας και ευρείας μάθησης. Το τέλος της Γαλλικής επανάστασης του 1789 έφερε ραγδαία άνοδο της μεσαιας αστικής τάξης καθώς και αλλαγή στον πιο πάνω θεσμό ο οποίος αρχίζει να αποκτά ρομαντικό αλλά και φυσιολατρικό χαρακτήρα, να απομακρύνεται από το κλασσικό και εκπαιδευτικό ύφος και από προνόμιο των πλουσίων να γίνεται δικαίωμα των πολλών, του απλού λαού (Κοκκώσης, Τσάρτας 2014: 328). (Όλες οι κοινωνικές τάξεις αποκτούν δικαίωμα στην αναψυχή, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση. Η αύξηση των εισοδημάτων, η μείωση του χρόνου εργασίας, το μεγάλο ενδιαφέρον για εξερεύνηση του αγνώστου, ενίσχυσαν τις μετακινήσεις με αποτέλεσμα να εμφανίζονται δραματικές αλλαγές τόσο στον τομέα της απασχόλησης και της οικονομικής εξέλιξης, όσο και στον κοινωνικό τομέα (Αυγερινού- Κολώνια 2000: 118).

4.1 Η Γέννηση Πολιτιστικού Τουρισμού

Τα τελευταία 40 περίπου χρόνια κάνει την εμφάνισή του ο «πολιτιστικός τουρισμός», μια νέα αγορά της βιομηχανίας του τουρισμού και του ελεύθερου χρόνου. Οι ανάγκες της αγοράς τουρισμού στρέφονται σε νέες εμπειρίες, ο πολιτιστικός τουρίστας ταξιδεύει με σκοπό έναν πολιτισμικό προορισμό, επισκέπτεται τα αξιοθέατα, ένα μουσείο, προστατεύει το φυσικό περιβάλλον και στρέφει το ενδιαφέρον του σε λιγότερο δημοφιλείς προορισμούς. Ο τουρίστας αυτός προτιμά χώρους όπου αναπαλαιώνονται παλιά κτήρια, ανακαινίζονται υποδομές, προωθούνται οικολογικοί τρόποι μετακίνησης, γίνονται εκδηλώσεις, συμμετέχει στην κουλτούρα του τόπου, αλλάζει τρόπους σίτισης.

Το νέο αυτό είδος τουρισμού επιφέρει μεγάλες αλλαγές στη δομή, τις αξίες και τις παραδόσεις των κοινωνιών. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Τουρισμού ο πολιτιστικός τουρισμός στις μέρες μας αυξάνεται κατά 15% ετησίως ενώ το 70% των Αμερικανών οι οποίοι ταξιδεύουν στην Ευρώπη, επιθυμούν να κάνουν πολιτιστικό τουρισμό (McKercher 2002: 21). Πολλές έρευνες έδειξαν ότι οι πολιτιστικοί τουρίστες είναι άτομα υψηλού πνευματικού και οικονομικού επιπέδου οι οποίοι ξοδεύουν μέχρι και 15% περισσότερα σε καταναλωτικά αγαθά συνεπώς απαιτούν καλύτερες και αναβαθμισμένες υπηρεσίες (McKercher 2002:21).

Ο πολιτιστικός τουρισμός έχει αποκτήσει επικριτές καθώς και υπερασπιστές. Οι πρώτοι πιστεύουν ότι υπάρχει απερίσκεπτη τουριστική κατάχρηση πολιτισμικών αγαθών ενώ οι δεύτεροι θεωρούν τον πολιτιστικό τουρισμό ως μέσο εξερεύνησης της αυθεντικής πολιτιστικής κληρονομιάς και των πόρων της. Πολλοί διεθνείς οργανισμοί όπως UNESCO, ICOMOS, UNWTO, Ευρωπαϊκή Ένωση, Συμβούλιο της Ευρώπης, έχουν ασχοληθεί και ασχολούνται με την ανάπτυξη, προώθηση αλλά και προστασία του είδους αυτού του τουρισμού ο οποίος μετατρέπεται σιγά σιγά σε σημαντικό πολιτικό αλλά και οικονομικό παράγοντα με θετικά αποτελέσματα όπως η γεωγραφική οικονομική ανάπτυξη, η αύξηση απασχόλησης και η άμβλυση ανισοτήτων.

Το ICOMOS (International Council on Monuments and Sites)⁹, είναι ένας διεθνής, μη κυβερνητικός οργανισμός που εργάζεται για την προώθηση και εφαρμογή θεωριών, μεθόδων και τεχνικών προστασίας και διατήρησης της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Έχει έδρα το Παρίσι και λειτουργεί κάτω από την αιγίδα της UNESCO. Το 1976 υπογράφηκε στις Βρυξέλλες η «Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού» στο πλαίσιο του ICOMOS με στόχο την εξασφάλιση, τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και τα συμφέροντα τόσο της περιοχής που τους δέχεται όσο και των τουριστών¹⁰. Η ανανεωμένη Χάρτα Πολιτιστικού Τουρισμού αποτελείται από 6 Αρχές και έχει σαν στόχο την προώθηση και ενθάρρυνση της τουριστικής ανάπτυξης ενός τομέα ο οποίος σέβεται την πολιτιστική κληρονομιά και τον πολιτισμό της φιλοξενούσας χώρας. Οι Αρχές 1, 2, 4 αφορούν στην αρχιτεκτονική κληρονομιά και τη συμμετοχή της τοπικής κοινότητας τόσο στον σχεδιασμό όσο και στη διαχείριση του πολιτιστικού τουρισμού. Η Αρχή 3 αναφέρεται στο δικαίωμα του επισκέπτη να αποκομίσει μια πλούσια πολιτιστική εμπειρία, η Αρχή 5 στο οικονομικό όφελος που πρέπει να έχει η τοπική κοινότητα ώστε να μεριμνά για την προστασία,

⁹ <https://www.icomos.org/en> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

¹⁰ <http://www.icomos.org.cy/index.php/el/icomos-kyproy/taytothta-kai-stoxoi/> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

διατήρηση και προβολή των εν λόγω μνημείων ενώ η τελευταία προσβλέπει στην προστασία και προβολή της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς¹¹.

Τα τελευταία χρόνια πολλοί δήμοι, αστικές περιοχές, πόλεις, περιφέρειες, αναζητούν στρατηγικές βελτίωσης της εικόνας τους μέσω μιας πιο έντονης πολιτιστικής δραστηριότητας. Οι στρατηγικές τους συχνά εστιάζουν σε καλλιτεχνικά γεγονότα όπως θέατρα, συναυλίες, μουσική, πολιτιστικές βιομηχανίες, με σκοπό την προσέλκυση κατοίκων, επισκεπτών αλλά και επενδύσεων διότι, σύμφωνα με τους Μπιανκίνι και Πάρκινσον «Πολλοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων για τις πόλεις συνειδητοποίησαν ότι η ανάπτυξη πολιτιστικών πολιτικών αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για την ποικιλομορφία της τοπικής οικονομικής βάσης και την επίτευξη μεγαλύτερης κοινωνικής συνοχής» (1994:43). Οι σχετικές όμως στρατηγικές απαιτούν επαγγελματική αντιμετώπιση γιατί πρέπει να απευθύνονται σε όλες τις ομάδες του πληθυσμού. Αυτός είναι ο λόγος που πάντοτε οι Δήμοι των πόλεων συνεργάζονται με εμπειρογνώμονες στον τομέα αυτό για διεκπεραίωση των διάφορων προγραμμάτων τους¹² (Strovolos Municipality 2020). Καταληκτικά, θα μπορούσε να λεχθεί ότι ο «πολιτιστικός τουρίστας» έχει μια πιο ουσιαστική επαφή με τον τοπικό πληθυσμό, προσπαθεί να κατανοήσει τα ήθη και έθιμά του και να συμμετέχει στις δραστηριότητες του και αυτό είναι το σημείο που τον διαφοροποιεί από τον τουρίστα αναψυχής.

4.2 Η Μεσαιωνική Γηραιά Ήπειρος

Γοτθικοί ναοί, μεσαιωνικά τείχη, γιγάντιοι πύργοι με κρυμμένα μυστικά, πλακόστρωτοι δρόμοι και λιθόκτιστα καλντερίμια, συνθέτουν ένα μωσαϊκό εποχών και πολιτισμικών επιρροών που περιγράφει τις Μεσαιωνικές πόλεις της γηραιάς ηπείρου. Πολλές από αυτές έχουν ενταχθεί στα μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO και αποτελούν μαγευτικούς προορισμούς που φέρνουν στο μυαλό εικόνες από τη ζωή των ανθρώπων μερικούς αιώνες πριν. Οι χώροι αυτοί έχουν μετατραπεί σήμερα σε «καλοδιατηρημένους μεσαιωνικούς οικισμούς» που προσελκύουν τους εραστές της τέχνης. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας θα γίνει αναφορά στα παραδείγματα τριών ευρωπαϊκών πόλεων στις οποίες εμφανίζεται ένα συγκροτημένο πλάνο πολιτιστικής πολιτικής του πολιτιστικού τουρισμού.

¹¹ https://www.icomos.org/charters/tourism_greek.pdf (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

¹² www.strovolos.org.cy (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

4.2.1 Σαν Τζιμινιάνο (San Gimignano)

Το Σαν Τζιμινιάνο είναι μια μεσαιωνική πόλη της Ιταλίας στην επαρχία της Σιένας, περιφέρεια Τοσκάνης και βρίσκεται σε υψόμετρο 324 μέτρα. Τον Μεσαίωνα και ειδικότερα κατά την Αναγέννηση υπήρξε σημείο ανάπαυσης για τους προσκυνητές που κατευθύνονταν προς τη Ρώμη. Η πόλη είναι γνωστή για τη μεσαιωνική της αρχιτεκτονική με τείχη και τους πύργους της που διακρίνονται από μακριά. Από τους 74 πύργους ποικίλου ύψους που υπήρχαν παλιά, η πόλη διατηρεί σήμερα 14 (Le Petit Larousse 2003). Ορισμένα από τα αξιόλογα αξιοθέατα της μικρής μεσαιωνικής πόλης είναι ο καθεδρικός ναός Κολετζάτα, η εκκλησία του Αγίου Αυγουστίνου της οποίας η ανέγερση διήρκησε 18 χρόνια (από το 1280 μέχρι το 1298), το Παλάτσο ντελ Πόπολο (Palazzo del Popolo, δηλαδή το Παλάτι του Λαού), που άρχισε να κτίζεται το 1288 και τελείωσε το 1323. Σήμερα, το Palazzo στεγάζει το Δημοτικό Μουσείο και την Πινακοθήκη της πόλης (Παράρτημα Γ εικ. 1). Εξ ίσου αξιοσημείωτο είναι και το φρούριο Rocca (βράχος) το οποίο βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο του λόφου και περιτριγυρίζεται από ελαιώνες και ένα τεράστιο καταπράσινο πάρκο. Εκτός από τα μεσαιωνικά της κτήρια, η πόλη είναι γνωστή και για το εύγευστο λευκό κρασί «Vernaccia di San Gimignano» που παράγεται στην περιοχή (Ass. Pro Loco 2019). Αξίζει να σημειωθεί, ότι το κέντρο της αρχαίας πόλης με τις μεσαιωνικές του πλατείες, ανήκει στην προστατευόμενη πολιτιστική κληρονομιά της UNESCO.

Το Σαν Τζιμινιάνο προσελκύει πολλές χιλιάδες τουρίστες κάθε χρόνο χάρη στην επιτυχημένη πολιτιστική πολιτική που ακολουθούν οι τοπικές αρχές. Τοπικές αρχές και κάτοικοι της πόλης συνεργάζονται στενά για τη διοργάνωση ενός ετήσιου προγράμματος στις αρχές κάθε έτους, ενώ πληροφορίες για εκδηλώσεις κάθε περιόδου εκδίδονται σε διαφημιστικά έντυπα τα οποία και μοιράζονται σε άλλες επαρχίες της Ιταλίας. Η ιστοσελίδα της πόλης¹³ συμπεριλαμβάνει όλα τα στοιχεία που χρειάζεται ένας επισκέπτης, όπως αξιοθέατα, μνημεία, διαμονή, χώρους εστίασης και ψυχαγωγίας, μεταφορικά μέσα. Ορισμένα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο ετήσιο πρόγραμμα εκδηλώσεων και διευκολύνσεων που προσφέρει η πόλη προς τους ξένους επισκέπτες είναι τα πιο κάτω:

- Τα ιδιωτικά οχήματα σταθμεύουν σε έναν από τους χώρους εκτός παλιάς πόλης για να αποφεύγεται η τροχαία κίνηση.

¹³ <https://www.sangimignano.com/it/contatti/> : (τελευταία προσπέλαση:22/4/20)

- Διαμονή εκτός της πόλης: υπάρχουν πολυτελείς επαύλεις και πολυτελή ξενοδοχεία για αυτούς που επιθυμούν να επισκεφτούν την γύρω περιοχή, ενώ μέσα στην παλιά πόλη υπάρχουν μικρά, παραδοσιακά ξενοδοχεία ή και δωμάτια προς ενοικίαση.
- Παρέχεται δωρεάν ξενάγηση μετά από έγκαιρη δήλωση.
- Εκπτωτική κάρτα μπορεί να αποκτηθεί άμεσα με την κράτηση διαμονής για όσες μέρες επιθυμεί κάποιος και για όσα άτομα θέλει.
- Υπάρχουν δύο γραμμές λεωφορείων για την παλιά πόλη (η μια μόνο κατά τη θερινή περίοδο) προς εξυπηρέτηση του κοινού.
- Παρέχονται πολλές ευκολίες για άτομα με ειδικές ανάγκες, όπως δωρεάν μεταφορά.
- Τα εισιτήρια για τα κρατικά μουσεία διαρκούν δύο συνεχόμενες μέρες ενώ για τα ιδιωτικά οι τιμές είναι πολύ χαμηλές.

Αυτοί αλλά και πολλοί άλλοι λόγοι καθιστούν το Σαν Τζιμινιάνο ιδανικό χώρο εκπαιδευτικού τουρισμού αλλά και ξεκούρασης. Όσοι έχουν επισκεφτεί την πόλη πλέκουν το εγκώμιο της άψογης διοργάνωσης καθώς και της εξαιρετης φιλοξενίας των ντόπιων.

4.2.2 Ματέρα και Σάσσι ντι Ματέρα

Η Ματέρα είναι μια μικρή πόλη στη Νότια Ιταλία, επαρχία της Μπαζιλικάτα, σε απόσταση 66 χιλιομέτρων από την πόλη Μπάρι. Η πόλη έγινε γνωστή για τις πανάρχαιες γειτονιές της που είναι σκαμμένες μέσα σε ασβεστόδη βράχια. Πιστεύεται ότι εκεί έμεναν οι πρώτοι κάτοικοι της χώρας ενώ τα παλαιότερα ευρήματα της χρονολογούνται από την Παλαιολιθική Εποχή. Η Ματέρα χωρίζεται στο κέντρο και τα γύρω-γύρω βράχια και μέχρι τη δεκαετία του '50, οι άνθρωποι στις περισσότερες περιοχές της πόλης ζούσαν σε σπίτια που βρίσκονται μέσα στους βράχους και κάτω από άθλιες συνθήκες υγιεινής (Παράρτημα Γ εικ. 4). Για αυτό τον λόγο, οι υπόλοιποι Ιταλοί αποκαλούσαν την πόλη «Εθνική ντροπή» (Fondazione Matera Basilicata 2019). Λίγο αργότερα, το 1952, η κυβέρνηση της Ιταλίας μετέφερε τους κατοίκους σε άλλες περιοχές για μια καλύτερη ζωή και αποφάσισε να παραχωρήσει τα σπίτια – σπηλιές σε ιδιώτες για 99 χρόνια, με στόχο την επιδιόρθωση και ανάδειξη της.

Το πρόγραμμα αποδείχθηκε σωτήριο για τη Ματέρα η οποία αξιοποιήθηκε και απέκτησε πολιτιστική αξία. Συχνά η πόλη επιλέγεται για παραγωγή ταινιών εμπνευσμένων από τη Βίβλο λόγω των λιθόστρωτων δρόμων και του μυθικού τοπίου που προσφέρει (π.χ. Mel Gibson: The passion of the Christ in 2004). Το 1993 τα Sassi di Matera ανακηρύχθηκαν από την UNESCO

Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς ενώ το 2019 η Ματέρα ψηφίστηκε ως πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης¹⁴.

Η εκκλησία San Pietro Barisano¹⁵ (Fondazione Matera Basilicata 2019) σκαμμένη εξ ολοκλήρου στο βράχο, είναι η μεγαλύτερη της πόλης. Η ανέγερση της υπολογίζεται γύρω στο 12^ο – 13^ο αιώνα και θεωρείται αναμφίβολα, ένας από τους πιο εντυπωσιακούς ναούς της περιοχής με τις τοιχογραφίες της Αγίας Αικατερίνης της Αλεξάνδρειας, του Αγίου Αυγουστίνου και άλλων Αγίων. Η πρώτη προέκταση γίνεται το 15^ο με 16^ο αιώνα ενώ ακολουθεί μια δεύτερη το 18^ο αιώνα. Άλλο κορυφαίο αρχιτεκτονικό αριστούργημα είναι η εκκλησία του San Giovanni Battista δίπλα από το μοναστήρι του 13^{ου} αιώνα καθώς και ο ναός του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης.

Στο πλαίσιο του προγράμματος της ως πολιτιστική πόλη της Ευρώπης, η Ματέρα πρόσφερε ένα πλούσιο πολιτιστικό, ιστορικό και καλλιτεχνικό πρόγραμμα ανοικτό για το κοινό. Οι επισκέπτες μπόρεσαν να ζήσουν και να δουν με τα μάτια τους τη σχέση του παρελθόντος με το παρόν. Οι σπηλιές του Σάσσι, ντροπή κάποτε για τους Ιταλούς, μετατράπηκαν σε αφητηρία ενός ταξιδιού που ο επισκέπτης είχε την δυνατότητα να απολαύσει με το «Passaporto Matera», ένα εισιτήριο που στοίχιζε μόνο 19€ και το οποίο έδινε πρόσβαση σε όλα τα γεγονότα, πάνω από 800 συμμετοχές από όλο τον κόσμο (Fondazione Matera Basilicata 2019). Κάθε μέρα πρόσφερε ένα ξεχωριστό γεγονός και η πόλη μετατράπηκε σε σκηνή θεάτρου όπου παρουσιάστηκε «Η Θεία Κωμωδία» του Δάντη.¹⁶

Κάθε κάτοικος της πόλης ανέλαβε να φέρει εις πέρας μια αποστολή, η πόλη και γύρω περιοχή μετατράπηκαν σε μια γιορτή. Κάθε επισκέπτης έχει την ευκαιρία να διανυκτερεύσει σε ένα από τα παραδοσιακά ξενοδοχεία σε σπηλιές, να γευτεί την παραδοσιακή κουζίνα, να επισκεφτεί μία από τις εκθέσεις για τη ζωή και την ιστορία της πόλης και της γύρω περιοχής. Μια άλλη καινοτομία ήταν το πρόγραμμα του μέλλοντος «Spark Me» στο οποίο ο κάθε επισκέπτης μπορούσε να γνωρίσει τις νέες διαστημικές τεχνολογίες της Ιταλίας. Μετά και από την οπτικογράφιση της ταινίας του Μέλ Γκίμπσον «Τα Πάθη του Χριστού» στη Ματέρα, η πόλη προωθείται και για κινηματογραφικό τουρισμό κάτι που προσφέρει πολλά στην οικονομία της πόλης.

¹⁴ www.matera-basilicata2019.it (τελευταία προσπέλαση:22/4/20)

¹⁵ <https://www.sassiweb.com/matera-podcast/sasso-caveoso/s-pietro-caveoso/> (τελευταία προσπέλαση:25/4/20)

¹⁶ Dante Alighieri: Θεωρείται ο πιο σημαντικός ποιητής της Ιταλίας. Έγραψε το περίφημο έργο «Θεία Κωμωδία»

4.2.3 Αβινιόν

Η πόλη Αβινιόν βρίσκεται στην επαρχία της Προβηγκίας, στη νοτιοανατολική Γαλλία και διασχίζεται από τον ποταμό Ροδανό. Από το 1309 μέχρι το 1377 η πόλη ήταν η έδρα των επτά παπών γαλλικής καταγωγής, μια εποχή καθόλου εποικοδομητική για την καθολική εκκλησία αλλά πολύ κερδοφόρα για την πόλη. Λόγω της εγκατάστασης των παπών, πολλοί καλλιτέχνες και άνθρωποι των γραμμάτων εγκαταστάθηκαν στην πόλη που άρχισε να αποκτά κοσμοπολίτικο χαρακτήρα¹⁷. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι η μικρή αυτή πόλη επιλέχθηκε να είναι Ευρωπαϊκή Πόλη Πολιτισμού το 2000 και έγινε ακόμη πιο γνωστή, όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο.

Η ιστορική πόλη βρίσκεται εντός των τειχών του 14^{ου} αιώνα (4 χιλιόμετρα μήκος), με 39 πύργους και επτά πύλες (Παράρτημα Γ εικ. 8). Το παλάτι των Παπών (Παράρτημα Γ εικ. 9) είναι το πιο σημαντικό παλάτι γοθικού ρυθμού στον κόσμο, ένα από τα δέκα πιο επισκεπτόμενα μνημεία της Γαλλίας με γύρω στις 560 000 επισκέπτες το χρόνο και συγκαταλέγεται στα προστατευόμενα μνημεία από την UNESCO (Avignon Tourisme 2020)¹⁸. Σε απόσταση μόλις λίγα μέτρα από το παλάτι, βρίσκεται η γνωστή γέφυρα Saint Benezet ή αλλιώς γέφυρα της Αβινιόν που κτίστηκε, σύμφωνα με την παράδοση της πόλης, τον 12^ο αιώνα από ένα νεαρό βοσκό (Avignon Tourisme 2020). Στην πραγματικότητα όμως, η κατασκευή της γέφυρας διήρκησε πολλά χρόνια και καταστράφηκε πολλές φορές από τις πλημμύρες του ποταμού Ροδανού (Παράρτημα Γ εικ 7). Επιδιορθώθηκε για τελευταία φορά τον 17^ο αιώνα και από τότε δεν ξαναχρησιμοποιήθηκε μέχρι το 2010 όταν άρχισαν τα έργα ανοικοδόμησής της. Έχει μήκος 920 μέτρα και 20 καμάρες ενώνουν τις δύο όχθες του ποταμού Ροδανού.

Εκτός όμως από το παλάτι, τη γέφυρα, το ναό του Αγίου Νικολάου, το ναό της Παναγίας «Notre Dame des Doms», το μουσείο Petit Palais είναι ένα από τα μεγαλύτερα μουσεία με μεσαιωνικά έργα. Το κτήριο κατασκευάστηκε στα τέλη του 15^{ου} αιώνα από τον Πάπα Ιούλιο 2^ο και περιλαμβάνει πίνακες του Μεσαίωνα και της ιταλικής Αναγέννησης, καθώς και γλυπτά από το 12^ο μέχρι το 16^ο αιώνα της Σχολής της Αβινιόν (Avignon Tourisme 2020). Το Μουσείο, όπως και η γέφυρα της Αβινιόν, συγκαταλέγονται και αυτά στα προστατευόμενα μνημεία της UNESCO. Οι Αρχές της πόλης Αβινιόν και γενικά του διαμερίσματος της περιοχής, επιθυμώντας όχι μόνο να διατηρήσουν ζωντανή την ιστορία της περιοχής τους, αλλά και να κάνουν γνωστές τις ομορφιές της, διοργανώνουν διάφορα προγράμματα για όλων των ειδών τουρισμό, εφικτά για όλες τις

¹⁷ <http://gites.provence.free.fr/avignon.htm>: (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

¹⁸ <http://avignon-tourisme.com>: (τελευταία προσπέλαση:22/4/20)

ηλικίες και για όλες τις οικονομικές κατηγορίες: εκδρομές στους μολύβους από τις ανθισμένες λεβάντες αγρούς, βόλτες στις περιτριγυρισμένες από φασκόμηλα και δενδρολίβανα λίμνες περιδιαβάσεις στα μεσαιωνικά δρομάκια τα οποία έχουν πάρει το όνομα τους από τα εργαστήρια που βρίσκονταν κάποτε εκεί.

Έμπειρα και εξειδικευμένα άτομα ξεναγούν στα Παπικά Ανάκτορα σε διάφορες γλώσσες, διαβάζοντας παράλληλα και επιλεγμένα κείμενα της εποχής που ζωντανεύουν τις εικόνες που αντικρύζουν. Η επίσκεψη στα Ανάκτορα μπορεί να μετατραπεί σε μια πραγματική επιστροφή στην ιστορία μέσα από τη χρήση «Histopad». Με την είσοδό του στο παλάτι, κάθε επισκέπτης εφοδιάζεται με ένα tablet όπου μέσα από ένα διαδραστικό πρόγραμμα και με τη χρήση τεχνολογίας 3D) μπορεί να μεταφερθεί νοερά στην εποχή εκείνη, να αντιληφθεί πώς ζούσαν οι Πάπες και να δει τους χώρους όπως ήταν την εποχή του Μεσαίωνα. Το πρόγραμμα προσφέρεται σε επτά γλώσσες και διαθέτει ειδική έκδοση διαμορφωμένη για παιδιά (Avignon Tourisme 2020). Επίσης, διοργανώνονται και ξεναγήσεις για άτομα με κινητικά προβλήματα. Γι' αυτούς που επιθυμούν να απολαύσουν τη θέα της πόλης καθισμένοι στο κατάρτι ενός караβιού, προσφέρονται κρουαζιέρες στο Ροδανό ποταμό. Διαδραστικές προβολές γίνονται επίσης και για την ιστορία της γέφυρας της Αβινιόν, μια γέφυρα για την οποία γίνεται αναφορά σε πολλά γαλλικά ποιήματα αλλά και τραγούδια. Όλα τα πιο πάνω προγράμματα μπορεί όποιος επιθυμεί να τα εγκαταστήσει στο κινητό του τηλέφωνο.

Ο Ιούλιος είναι ο μήνας θεάτρου στο πλαίσιο του «Festival d'Avignon» και οι λάτρεις του θεάτρου έχουν την ευκαιρία να απολαύσουν θεατρικές παραστάσεις για τρεις βδομάδες. Ο ιδρυτής του θεσμού, ηθοποιός και σκηνοθέτης Jean Vilar, ήθελε με τον τρόπο αυτό να δώσει την ευκαιρία στον κόσμο να παρακολουθεί δωρεάν παραστάσεις εντός του παλατιού, αλλά και στις πλατείες της πόλης και να διευρύνει τους ορίζοντες του. Από τον Φεβρουάριο 2020, οι επισκέπτες των Παπικών Ανακτόρων έχουν την ευκαιρία να επισκέπτονται τους ανακαινισμένους κήπους όπου βρίσκονται μεσογειακά φυτά παρόμοια ή ακόμη και ίδια με αυτά που υπήρχαν το 14^ο αιώνα στους κήπους των Ανακτόρων.¹⁹ Ξεναγήσεις πραγματοποιούνται και στα γνωστά οινοποιία της περιοχής όπου οι γευσιγνώστες δοκιμάζουν τα τοπικά κρασιά, καθώς και σε παραδοσιακά εστιατόρια που προσφέρουν φαγητά της περιοχής τους.

---

¹⁹ <https://generationvoyage.fr/visiter-avignon-faire-voir/>: (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

Φαίνεται ότι η καλή διοργάνωση και προώθηση τόσο της πόλης Αβινιόν όσο και όλης της Προβηγκίας, έδωσε θετικά αποτελέσματα με αύξηση στην προσέλκυση επισκεπτών για όλα τα είδη τουρισμού που προσφέρει.

Κεφάλαιο 5

Η Κύπρος Μέσω Των Αιώνων

Η Κύπρος ή αλλιώς «Νήσος των Αγίων», όπως ονομάστηκε από διάφορους χρονογράφους και συγγραφείς για το πλήθος των Αγίων οι οποίοι είτε πέρασαν είτε έζησαν στο νησί, είναι το τρίτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου και έχει ιστορία μεγαλύτερη από δέκα χιλιάδες χρόνια. Η γεωπολιτική της θέση μεταξύ τριών ηπείρων (Ευρώπης – Αφρικής – Ασίας), τα κοιτάσματα χαλκού (το ορυκτό που χαρίζει το όνομά του στο νησί), καθώς και τα δάση της, αποτελούν πόλο έλξης όχι μόνο για τους λαούς της Ανατολικής μεσογείου αλλά και αυτούς της δυτικής Ευρώπης. Συνεπώς η Κύπρος υπήρξε σημείο συνάντησης, σύγκρουσης αλλά και αλληλεπίδρασης διαφορετικών πολιτισμών (Visit Cyprus 2019)²⁰. Παρόλες όμως τις κατακτήσεις, τα δεινά και την ταλαιπωρία, ο λαός κατόρθωσε να διατηρήσει τη γλώσσα και την πολιτιστική του κληρονομιά άθικτη.

5.1 Ιστορικές Ματιές στο Νησί

Η ιστορία της Κύπρου περνά από την Νεολιθική στη Χαλκολιθική και Κυπροκλασσική εποχή για να ακολουθήσει η Ελληνιστική και η Ρωμαϊκή περίοδος και να φτάσει στη Βυζαντινή εποχή (330π.Χ. – 1191μ.Χ.). Στην Κύπρο καταφεύγουν πολλοί μοναχοί από περιοχές που βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο των εικονομάχων και σταδιακά το νησί επανεντάσσεται στην βυζαντινή αυτοκρατορία (965μ.Χ.). Μετά την οριστική απαλλαγή από τους Άραβες, η Κύπρος γίνεται βυζαντινή επαρχία με πρωτεύουσα τη Λευκωσία (Παντελίδου & Χατζηκωστή 2014: 36). Η περίοδος αυτή αφήνει μια πλούσια καλλιτεχνική και αρχιτεκτονική κληρονομιά στο νησί: στην οροσειρά του Πενταδακτύλου κτίζονται κάστρα για την άμυνα του νησιού από τους εχθρούς, κατασκευάζεται δεύτερη ξύλινη στέγη με κεραμίδια στις εκκλησίες για προστασία από τις βροχές

²⁰ <https://www.visitcyprus.com/index.php/en/> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

και τα χιόνια καθώς και για διατήρηση των τοιχογραφιών. Το θρησκευτικό αίσθημα του λαού είναι τόσο έντονο που η ζωγραφική συνήθως απεικονίζει σκηνές θρησκευτικού περιεχομένου. Ένας άλλος τομέας που ακμάζει την ίδια περίοδο είναι η ποίηση. Τα θέματα επικεντρώνονται στη ζωή, τον έρωτα, το θάνατο και τους μύθους (Παντελίδου & Χατζηκωστή 2014: 36). Η ποίηση έχει μεγάλη απήχηση στον λαό του νησιού γιατί του φέρνει μνήμες από τα δεινά που υπέφερε από τους Αραβες.

Το 1185 φτάνει στην Κύπρο ο Ισαάκιος Κομνηνός, της οικογένειας των Κομνηνών αυτοκρατόρων του Βυζαντίου, και ανακηρύσσει τον εαυτό του μονάρχη του νησιού. Κυβερνά το νησί τυραννικά για λίγα χρόνια μέχρι το 1191 όταν τον νικά ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος στο πλαίσιο της τρίτης Σταυροφορίας προς τους Αγίους τόπους (Παντελίδου & Χατζηκωστή 2014: 22). Αφού λεηλατεί και αρπάζει όσους θησαυρούς μπορεί, ο Λεοντόκαρδος πουλά τη χώρα στο τάγμα των Ναϊτών (les Templiers – Ιππότες του Ναού), ένα πολύ ισχυρό θρησκευτικό στρατιωτικό τάγμα που δεν υπάγεται σε κανένα εκκλησιαστικό αξιωματούχο (ο πάπας με βούλα το καθιστά ανεξάρτητο τάγμα). Κυβερνούν τον τόπο με σκληρό και καταπιεστικό τρόπο με αποτέλεσμα να οδηγηθεί ο λαός σε εξέγερση (Παντελίδου & Χατζηκωστή 2014: 19). Οι Ναΐτες αντιλαμβάνονται ότι δεν μπορούν πλέον να διοικήσουν, έτσι το επιστρέφουν στον Άγγλο βασιλιά ο οποίος, μη επιθυμώντας να κρατήσει το νησί, αναζητά καινούργιους αγοραστές, οι οποίοι δεν αργούν να βρεθούν.

5.2 Οι Φράγκοι στην Κύπρο

Ο Γκυ ντε Λουζινιάν από το Πουατού της Γαλλίας, είναι ο καινούριος βασιλιάς της Κύπρου και ιδρυτής της δυναστείας των Λουζινιανών οι οποίοι κυβερνούν το νησί για τρεις αιώνες (1192-1489). Η περίοδος αυτή γίνεται γνωστή και σαν Φραγκοκρατία και χαρακτηρίζεται από χλιδή, πλούτο και άνεση για τους ξένους, δυστυχία, καταπίεση και εξαθλίωση για το λαό της Κύπρου (Παντελίδου & Χατζηκωστή 2014: 17). Χωριά και πολλά εκτάρια γης παραχωρούνται στους φεουδάρχες ενώ εμπορικά προνόμια παραχωρούνται σε ισχυρές εμπορικές πόλεις της Δύσης όπως η Γένουα, η Πίζα, και η Βενετία.

Ως φράγκικο βασίλειο η Κύπρος είχε μεγάλη ανάπτυξη. Ανεγέρθηκαν παλάτια, πολλές εκκλησίες και μοναστήρια, οχυρώθηκαν οι μεγάλες πόλεις, κυρίως Λευκωσία, Κερύνεια, Αμμόχωστος και ενισχύθηκαν τα βυζαντινά κάστρα του Πενταδακτύλου (Βουφαβέντο, Άγιος Ιλαρίωνας, Καντάρια). Η ελληνική γλώσσα, παρόλο ότι παρέμεινε η κύρια γλώσσα του νησιού, άρχισε να υιοθετεί

ελληνοποιημένες γαλλικές λέξεις πολλές από τις οποίες χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα (Beraud 2008: 121).

5.2.1 Λευκωσία, η Πρωτεύουσα του Βασιλείου των Φράγκων

Η πρωτεύουσα της Κύπρου βρίσκεται στο κέντρο του νησιού, στο μέσο μιας εύφορης πεδιάδας η οποία περιβάλλεται από βουνά. Η πόλη οφείλει την ανάπτυξή της στο υγιές κλίμα της και τα νερά του Πεδιαιού ποταμού. Η βασιλική οικογένεια των Λουζινιανών μαζί με τους αυλικούς της εγκαθίσταται στη Λευκωσία και η πόλη μετατρέπεται σε διοικητικό και δικαστικό κέντρο. Εκτός όμως από τη βασιλική οικογένεια, στη Λευκωσία εγκαθίσταται και ο Λατίνος αρχιεπίσκοπος ενώ ο Έλληνας αρχιεπίσκοπος μεταφέρεται στη Σολέα (Μαραγκού, Κουτάς 2009: 54). Ο βασιλιάς μοιράζει στους φεουδάρχες, τους ιππότες και σε όλους τους απόγονους τους τη γη των Κυπρίων και δεσμεύεται η περιουσία της εκκλησίας στο όνομα του βασιλιά. Ο βασιλιάς πεθαίνει δύο χρόνια μετά την άφιξη του στο νησί και θάβεται στον πρώτο λατινικό καθεδρικό ναό της Λευκωσίας, τον ναό της Αγίας Σοφίας.

Το βασίλειο των Λουζινιανών ήταν η έναρξη ενός γοτθικού σταυροφορικού μοντέλου αρχιτεκτονικής και διοίκησης σε ένα νησί της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Θέλοντας να εξυμνήσει την αρχιτεκτονική γοτθικού ρυθμού της Κύπρου, ο Sylvain Béraud (2008) αναφέρει: «Το λατινικό βασίλειο της Ιερουσαλήμ δεν προσφέρει κανένα θρησκευτικό μνημείο που να συγκρίνεται με τους καθεδρικούς ναούς της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου, ακόμη λιγότερο με το Αβαείο του Πελλαπαΐς, όπου η τέχνη προστίθεται στην τοποθεσία για να πλάσει ένα από τα μαγευτικά στολίδια της Μέσης Ανατολής» (96).

5.2.1.1 Ο Ναός της Αγίας Σοφίας

Κατά το 13^ο αι υπήρχαν στη Λευκωσία τουλάχιστον είκοσι πέντε Λατινικές εκκλησίες των οποίων τα ονόματα ήταν γνωστά. Σήμερα πολύ λίγες εκκλησίες γοτθικού ρυθμού διασώζονται, μια από αυτές είναι και ο καθεδρικός Ναός της Αγίας Σοφίας (Παράρτημα Δ, εικ. 12). Το σχέδιο της Αγίας Σοφίας είναι εμπνευσμένο από μεγάλους γαλλικούς καθεδρικούς ναούς, όπως η εκκλησία της Παναγίας των Παρισίων και ο καθεδρικός ναός του Pontigny. Ο Λατίνος Αρχιεπίσκοπος στην Κύπρο, έφερε ένα αρχιμάστορα από την περιοχή του Παρισιού και του ζήτησε να εφαρμόσει όλες τις τεχνικές της μητροπολιτικής Γαλλίας (Beraud 2008: 85). Το ιερό διαθέτει ένα περιμετρικό διάδρομο χωρίς εσωτερικά παρεκκλήσια στα πλάγια, κάτι το ιδιαίτερο που χαρακτηρίζει την

Παναγία των Παρισίων, τα παράθυρα είναι διακοσμημένα με αψίδες που στηρίζονται σε μικρούς κίονες και υπάρχει τριπλή πύλη στο κέντρο, όπως ακριβώς και στην Παναγία των Παρισίων (Enlart 1987: 102). Ο ναός έχει μήκος 68 μέτρα, πλάτος 24.5 μέτρα και ύψος 21 μέτρα ενώ παραμένει άγνωστη η ακριβής ημερομηνία έναρξης ανέγερσής του (1200 πιθανόν). Οι δώδεκα κίονες είναι κτισμένοι από πέτρα και στηρίζουν το κεντρικό κλίτος και τα δύο πλάγια ενώ «τέσσερις κολόνες από μάρμαρο ή γρανίτη στηρίζουν την οροφή της αψιδωτής ανατολικής πλευράς και περιβάλλονται από περιστύλιο» (Μαραγκού, Κουτάς 2009: 371). Είναι έργο πρώιμης γοθτικής τέχνης στην Κύπρο επηρεασμένο από μνημεία του Παρισιού και έχει κτιστεί από πωρόλιθο της Κερύνειας. Η διακόσμηση έγινε από ντόπιους τεχνίτες υπό την επίβλεψη Γάλλων μαστόρων και απεικονίζει εκκλησιαστικές, βιβλικές και βασιλικές μορφές. Η Αγία Σοφία εκφράζει το μεγαλείο του βασιλείου των Λουζινιανών αφού εκεί στέφθηκε ο πρώτος Λουζινιανός βασιλιάς της Κύπρου Aimeric το 1196, στη συνέχεια ο βασιλιάς Ιάκωβος Α΄ το 1396, ο Ιωάννης Β΄ το 1432, ενώ εκεί έθαψαν μεταξύ άλλων και τον βασιλιά Guy de Lusignan.

Οι Φράγκοι, θέλοντας να δείξουν την παρουσία τους στο νησί, έκτισαν επιβλητικούς ναούς γοθτικής τεχνοτροπίας. Οι Έλληνες εντυπωσιάστηκαν και ακολουθώντας πιστά τη γοθτική τεχνοτροπία, έκτισαν ελληνικούς ναούς κοντά στους φράγκικους με στόχο να συνυπάρχουν οι δύο θρησκείες. Παραδείγματα είναι η εκκλησία της Παναγίας Οδηγήτριας κοντά στην Αγία Σοφία και ο καθεδρικός ναός του Αγίου Γεωργίου πολύ κοντά στο λατινικό καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο (Νικολάου-Κονναρή, Schabel 2005: 231).

5.2.2 Αμμόχωστος, Διακομιστικός Σταθμός και Κέντρο Εμπορίου

Η παλιά πόλη της Αμμοχώστου, μετονομάστηκε κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας σε Famagousta που σημαίνει «θαμμένη στην άμμο». Κατά το 13^ο με 14^ο αι γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη και πρωτοφανή ακμή λόγω της θέσης του λιμανιού της (προς τους Αγίους Τόπους) και ξεπέρασε σε μέγεθος αλλά και σε εμπορική σημασία τα λιμάνια των δύο άλλων πόλεων του νησιού, Πάφου και Λεμεσού (Leventis 2014: 71). Έχοντας ένα από τα σπουδαιότερα λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου, η Αμμόχωστος υπήρξε μια από τις πλουσιότερες πόλεις της εποχής, ένα διαμετακομιστικό κέντρο μεταξύ Ανατολής και Δύσης το οποίο συγκέντρωνε εμπόρους από διάφορες χώρες. Οι έμποροι της Κύπρου ήταν τόσο πλούσιοι που «η κόρη ενός από αυτούς, στο γάμο της φόρεσε διάδημα στην κεφαλή διακοσμημένο με πολύτιμα κοσμήματα, η αξία του οποίου ήταν μεγαλύτερη απ' όλα τα κοσμήματα της βασίλισσας της Γαλλίας» (Αβρααμίδου, Πύργου

2017: 24). Η πόλη μετατράπηκε έτσι σε δεύτερη έδρα του στέμματος μετά τη Λευκωσία. Ως πόλη διευρύνθηκε, ανασχηματίστηκε, κτίστηκαν ναοί γοθτικού ρυθμού και ένα μεγάλο τείχος για να την περιβάλλει (Leventis 2014: 72).

5.2.2.1 Ο Καθεδρικός Ναός του Αγίου Νικολάου

Ο καθεδρικός ναός του Αγίου Νικολάου είναι ένας μεγαλοπρεπής ναός γοθτικού ρυθμού του 13^{ου} αιώνα του οποίου η αρχιτεκτονική μιμείται αυτή του καθεδρικού ναού της γαλλικής πόλης Reims (Παράρτημα Δ, εικ. 10). Θέλοντας να εξυμνήσει το έργο, ο Γάλλος συγγραφέας Sylvain Béraud έγραψε: «Κανένα μνημείο του 14^{ου} αιώνα δεν προσφέρει ταυτόχρονα τη σημασία και τη μοναδικότητα του καθεδρικού ναού της Αμμοχώστου. Αν και αυτό το οικοδόμημα μιμήθηκε τον καθεδρικό ναό της Reims, προσλαμβάνει ωστόσο, την πλήρη αξία ενός πρωτότυπου μνημείου. Η μίμηση είναι τελικά σε τέτοιο βαθμό ευέλικτη, λογική και προσαρμοσμένη πλήρως στη διαφορά του κλίματος και των υλικών πηγών» (2008: 113). Σε αυτόν έλαβαν χώρα οι τελετές στέψης των Λουζινιανών βασιλιάδων της Κύπρου ως βασιλιάδων και της Ιερουσαλήμ ενώ στον ίδιο χώρο ενταφιάστηκε ο τελευταίος Φράγκος βασιλιάς της Κύπρου, Ιάκωβος Β΄ το 1473.

Ο ναός του Αγίου Νικολάου ή αλλιώς η Κυπριακή «Notre Dame», κατασκευάστηκε από καλοδουλεμένη πέτρα λεπτού ασβεστόλιθου σε λαμπερό κίτρινο χρώμα. Είναι ένας τρίκλιτος ναός του οποίου τα κλίτη χωρίζονται σε δύο σειρές από έξι κυλινδρικούς κίονες (Παράρτημα Δ εικ. 11). Στο ιερό υπάρχουν δύο σειρές παραθύρων τα οποία καταλήγουν σε τετράγωνο σχήμα. Η άνω σειρά πλαισιώνεται από μια καμάρα σκαλισμένη με λουλούδια ενώ η κάτω σειρά δεν έχει καθόλου σκαλίσματα (Enlart 1987: 232). Ο ναός ανήκει στη δεύτερη περίοδο γαλλικής επίδρασης την «Επίδραση της Καμπανίας». Στην πρόσοψη υπάρχει ένα μεγάλο παράθυρο με οξυκόρυφο τόξο διακοσμημένο με ανάγλυφο φυτικό διάκοσμο (Enlart 1987: 227).. Το εσωτερικό του ναού χαρακτηρίζεται από την απλή και ραφιναρισμένη του γραμμή, οι καμάρες στηρίζονται σε στρογγυλούς κίονες με κομψή διακόσμηση ενώ υπάρχουν σε όλα τα μέρη τοιχογραφίες και αγάλματα. Σύμφωνα με τον Enlart²¹, όποιος έχει δει τα μνημεία της Καμπανίας και τα συγκρίνει με τον ναό της Αμμοχώστου θα εντυπωσιαστεί από την ομοιότητα. Μετά την κατάκτηση της Αμμοχώστου από τους Οθωμανούς, ο ναός μετατράπηκε σε τέμενος και καταστράφηκαν τόσο τα αγάλματα όσο και σχεδόν όλες οι τοιχογραφίες.

---

²¹ Γάλλος αρχαιολόγος και ιστορικός τέχνης ο οποίος ασχολήθηκε με το Μεσαίωνα

5.2.2.2 Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων

Το 14^ο αιώνα, όταν οι αρχές άρχισαν να υιοθετούν μια λιγότερο αυστηρή πολιτική, σε μικρή απόσταση από τον καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου και στον χώρο μιας μικρής Βυζαντινής εκκλησίας, κτίστηκε ο ελληνικός ναός γοθτικού ρυθμού του Αγίου Γεωργίου. Η μικρή Βυζαντινή εκκλησία ανακαινίστηκε και στη νότια πλευρά προστέθηκαν καινούργιες πτέρυγες. Φαίνεται να είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος ναός της πόλης με μέγεθος 42 μέτρα μήκος, 21 μέτρα πλάτος και 20 μέτρα ύψος, κάτι που μαρτυρούσε τις καλές σχέσεις που άρχισαν να δημιουργούνται μεταξύ Ελλήνων και Λουζινιανών μετά από τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν το 13^ο αι (Souillard 2006: 75).

Ο ναός κατασκευάστηκε με τετραγωνισμένους πωρόλιθους ενώ το εσωτερικό του χωρίζεται σε τρία κλίτη με δύο σειρές κίονες. Τα παράθυρα είναι απλά διακοσμημένα ενώ οι πόρτες έχουν πλούσια διακόσμηση. Τόσο ο τρούλος όσο και ολόκληρος ο ναός, είναι καλυμμένοι με σταυροθόλια (Enlart 1987: 259). Οι δύο πλαϊνές πόρτες περιβάλλονται από κίονες στην κορυφή των οποίων υπάρχει αψίδα διακοσμημένη με σκαλισμένα φύλλα. Το εσωτερικό του ναού είναι καλυμμένο με ζωγραφιές καθώς και επιγραφές γραμμένες στα ελληνικά και υπήρξε σημαντικός χώρος προσκυνήματος για τους κατοίκους του νησιού. Εκεί βρίσκεται μέχρι σήμερα ο μαρμάρινος τάφος του Αγίου Επιφανίου με ελληνική επιγραφή.

Η Αμμόχωστος δεν ήταν το μόνο λιμάνι της Κύπρου που αναπτύχθηκε την εποχή της Φραγκοκρατίας. Εξ ίσου σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η Λεμεσός αφού βρισκόταν απέναντι από εμπορικά λιμάνια όπως η Σιδώνα και η Τύρος και χρησιμοποιείτο σαν θαλάσσιος σταθμός και βάση ανεφοδιασμού.

5.2.3 Η Πόλη και Επαρχία Λεμεσού

Με την εγκαθίδρυση του βασιλείου των Λουζινιανών στην Κύπρο το 1192, άρχισε και η ανάπτυξη της Λεμεσού ή Limesun ή Lamezis, μιας πόλης πλούσιας σε νερά και εύφορη γύρω περιοχή (Παράρτημα Δ εικ. 18). Σημαντική μαρτυρία του πλούτου της επαρχίας Λεμεσού είναι και η αναφορά του Γαβριήλ Capodilista από την Πάδοβα της Ιταλία ο οποίος, με προορισμό τους Αγίους Τόπους, έκανε σταθμό στη Λεμεσό (Κολώτα, Μαραγκού 2006: 3). Στο οδοιπορικό του περιγράφει την εύφορη γη, τα περιβόλια με εσπεριδοειδή καθώς και τις φυτείες με μπανάνες, άγνωστο μέχρι τότε φρούτο για την Ευρώπη.

Αυτός είναι ο λόγος που ο Φράγκος βασιλιάς Ούγος ο Α΄ παραχώρησε στους Ιωαννίτες ιππότες γη στη Λεμεσό και γύρω περιοχή όπως Κολόσσι και Φοίνικα (Κολώτα, Μαραγκού 2006: 5). Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της ταυτότητας της πόλης είναι το κάστρο της, του οποίου η ιστορία αρχίζει το Μεσαίωνα. Ο βασιλιάς της Αγγλίας Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος παντρεύτηκε στο κάστρο αυτό (Παράρτημα Δ εικ. 18) την αγαπημένη του Βερεγγάρια της Ναβάρρας και εκεί την έστεψε βασίλισσα της Αγγλίας.

5.2.3.1 Το Κάστρο του Κολοσσιού

Μόλις μερικά χιλιόμετρα έξω από την πόλη της Λεμεσού, περιτριγυρισμένο από αμπελώνες αλλά και άλλες φυτείες, ορθώνεται περήφανο το Κάστρο Κολοσσιού. Σύμφωνα με μη επιβεβαιωμένες πηγές, το όνομα του το πήρε από το κοντινό χωριό Κολόσσι του οποίου πρώτος ιδιοκτήτης επί Φραγκοκρατίας ήταν ο Garinus de Colos (Αργύρης, 2007: 115). Αρχικά κτίστηκε το 1210 από τους Ιωαννίτες ιππότες στους οποίους παραχωρήθηκε η γη από το Φράγκο βασιλιά Ούγο Α΄. Η ανέγερση του φρουρίου άρχισε πριν από το 1421 ενώ φαίνεται να τελείωσε γύρω στα μέσα του 15^{ου} αιώνα και παραπέμπει σε μεγάλους πύργους που κτίστηκαν στην Ευρώπη, ειδικά στη Γαλλία, την ίδια εποχή (Κολώτα, Μαραγκού 2006: 6).

Η πρώτη περιγραφή του κάστρου γίνεται από το Φλώριο Βουστρώνιο το 16^ο αι, αργότερα αναφορά κάνει ο Στέφανος Lusignan²² ενώ περισσότερες λεπτομέρειες δίνονται το 1847 από τον Louis de Mas Latrie²³. Κτίστηκε σαν αμυντικό έργο σε πεδιάδα για να ελέγχεται πιο εύκολα η γύρω περιοχή (Κολώτα, Μαραγκού 2006: 6). Είναι ένα τετράγωνο οικοδόμημα με οριζόντια επίπεδη οροφή, έχει 29 μέτρα ύψος, 21 μέτρα πλάτος ενώ οι τοίχοι του έχουν πάχος 3 μέτρα. Το κάστρο είναι κτισμένο με τετράγωνα μπλοκ μεσαίου μεγέθους και αποτελείται από το υπόγειο και δύο ορόφους (Παράρτημα Δ εικ.19). Το υπόγειο φωτίζεται από ανοίγματα αέρος που βρίσκονται λίγο πάνω από την επιφάνεια της γης ενώ το ισόγειο και το υπόγειο διαθέτουν εξωτερικές πόρτες οι οποίες καλύπτονται από μυτερές ασίδες. Στην ανατολική πλευρά του φρουρίου υπάρχει το οικόσημο των Lusignan καθώς και τα οικόσημα των δύο μεγάλων τεχνιτών του τάγματος, του Jean de Lastic και Jacques de Milli, συνήθεια της εποχής των Λουζινιανών. Άξια αναφοράς είναι επίσης η «καταχύστρα» που βρίσκεται πάνω από την είσοδο του κάστρου (Enlart 1987: 499). Αν

²² Ιστορικός ο οποίος καταγόταν από την οικογένεια των Λουζινιανών βασιλιάδων της Κύπρου

²³ Γάλλος ιστορικός του 19^{ου} αι, ασχολήθηκε με τη Μεσαιωνική Κύπρο όπου ταξίδεψε πολλές φορές

κάποιοι εχθρός τολμούσε να πλησιάσει την είσοδο του κάστρου του έριχναν από την «καταχύστρα» καυτό λάδι για να εμποδίσουν την είσοδο του στο κάστρο (Enlart 1987: 499).

5.2.3.2 Το Κρασί των Βασιλέων

Η εύφορη περιοχή γύρω από το κάστρο, όπου υπήρχαν καλλιέργειες σιταριού, βαμβακιού, ζαχαροκάλαμου καθώς και πολλοί αμπελώνες (συμπεριλάμβανε γύρω στα 40 χωριά), άνηκε και αυτή στο τάγμα των Ιωαννιτών και την στρατιωτική τους διοίκηση γνωστή σαν «Commenderie» ή «Commandaria». Από τους αμπελώνες της περιοχής αυτής έφτιαχναν ένα γλυκό κρασί το οποίο ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος, πίνοντας το στο γάμο του, αποκάλεσε «κρασί των βασιλέων». Το κρασί αυτό αποτελεί ίσως, το αρχαιότερο κρασί της Μεσογείου. Το 1223 ο Γάλλος βασιλιάς Φίλιππος Αύγουστος διοργάνωσε διαγωνισμό κρασιού και το γλυκό κρασί της Κύπρου βραβεύτηκε σαν το καλύτερο απ' όλα. «Ελαμψε πρώτο σαν αστέρι», ανέφερε στο ποίημα του «Ο πόλεμος των κρασιών», ο Γάλλος ποιητής Henri d'Andeli. Τόσο η φήμη του, όσο και το γεγονός ότι παρασκευαζόταν από τους αμπελώνες που βρίσκονταν στο φέουδό τους, ώθησε τους Ιωαννίτες να του δώσουν το όνομα της διοίκησης τους «Commenderie», για να προσθέσει λάμψη στο Τάγμα τους²⁴.

Η περιοχή της Κουμανταρίας περιλάμβανε πολλές εκτάσεις γης γύρω από την επαρχία Λεμεσού προς την επαρχία Πάφου και οι Ιωαννίτες, ήταν καλοί γνώστες του κρασιού και ειδικοί στις μεθόδους παραγωγής του (Κωνσταντίνου 2016: 97). Οι ποσότητες παραγωγής του ήταν τόσο μεγάλες, που πιστεύεται ότι αντέγραψαν τα μεγάλα πιεστήρια ξύλινου τύπου με κεντρική βαλβίδα και μοχλό τα οποία χρησιμοποιούσαν στη Βουργουνδία το 12^ο και 13^ο αιώνα και τα προσαρμόσαν στα δεδομένα της Κύπρου (Κωνσταντίνου 2016: 79).

Το γλυκό κρασί της Κύπρου δε διαφημιζόταν μόνο από τους Ιωαννίτες αλλά και από τους ίδιους τους βασιλιάδες του νησιού. Οι βασιλιάδες και οι ευγενείς ταξίδευαν συχνά σε χώρες της Δύσης για θέματα του βασιλείου. «Σε κάθε τους ταξίδι, μαζί με τα εφόδια τους, μετέφεραν και μεγάλες ποσότητες από το γλυκό κρασί της Κύπρου, τόσο για δική τους κατανάλωση όσο και για να προσφέρουν στους ευγενείς και βασιλείς που θα επισκέπτονταν» (Κωνσταντίνου 2016: 51).

²⁴ <https://www.bitterbooze.com/koumantaria>: (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

5.2.4 Παλαίπαφος και οι Φυτείες Ζαχαροκάλαμου

Η Παλαίπαφος είναι ένας αρχαιολογικός χώρος που περιλαμβάνει πολλά σημαντικά μνημεία απ' όλες τις εποχές της ιστορίας της πόλης και τα οποία εντάχθηκαν στον κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO το 1980. Η Μεσαιωνική Αγρέπαυλη, ένα σύμπλεγμα κτιρίων με κεντρική αυλή, κτίστηκε από τους Λουζινιανούς βασιλείς το 13ο αιώνα μ.Χ. στο μέσο μεγάλης φυτείας ζαχαροκάλαμου και ήταν κέντρο διοίκησης και επίβλεψης παραγωγής ζάχαρης. Η γοτθική αίθουσα στην ανατολική πτέρυγα του συμπλέγματος θεωρείται στις μέρες μας ένα από τα ωραιότερα γοτθικά μνημεία που σώζονται στο νησί. Σήμερα, η ανατολική πτέρυγα φιλοξενεί το Αρχαιολογικό Μουσείο Παλαιπάφου.

5.2.5 Ονόματα και Τοπωνύμια

Η γη, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, είχε διαμοιραστεί στους φεουδάρχες οι οποίοι συνήθιζαν να δίνουν το όνομα τους στα φέουδα τους. Τα περισσότερα ονόματα των περιοχών εκείνων παραμένουν τα ίδια μέχρι σήμερα, χωρίς πολλές φορές οι κάτοικοι των περιοχών αυτών να γνωρίζουν την προέλευση τους.

- **Φοινί:** Το χωριό αυτό της επαρχίας Λεμεσού πήρε το όνομά του από μια μεγάλη οικογένεια εμπόρων της Φλωρεντίας που εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο την εποχή της Φραγκοκρατίας. Όταν το νησί κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς, η οικογένεια Φίνη εγκαταστάθηκε στη Βενετία όπου και διέπρεψε. Το όνομα αυτό αναγράφεται και στο «Χρονικό» του Λεόντιου Μαχαιρά ο οποίος αναφέρεται σε κάποιον Τζουάν τε Φενίου κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Πέτρου Α΄ των Λουζινιανών (Παταπίου 2019: Πολίτης 10).
- **Λαζανιάς:** Το όνομα του χωριού παραπέμπει στη βασιλική οικογένεια των Λουζινιανών (Lusignan). Η άποψη των ερευνητών είναι ότι το χωριό αποτελούσε φέουδο της οικογένειας των Λουζινιανών οι οποίοι κατείχαν πολλά κτήματα και χωριά, γι' αυτό πήρε και το όνομά τους²⁵. Ορισμένοι άλλοι μελετητές όμως ισχυρίζονται ότι το όνομα δεν συνδέεται με τη βασιλική οικογένεια διότι δεν καταγράφεται στον κατάλογο των φράγκικων φέουδων.

---

²⁵ <http://www.lazanias.org/gr/> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

- **Γούρι:** Το χωριό Γούρι βρίσκεται στην επαρχία Λευκωσίας κοντά στο δάσος Μαχαιρά. Στο όνομα Γούρρη, με πολλές όμως παραλλαγές όπως «Urry, Ourry, Gurry ή και Hourri», γίνεται συχνά μνεία σε πηγές της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας. Ο Ιάκωβος Γούρρης υπήρξε στενός συνεργάτης του βασιλιά Ιωάννη Β΄ Lusignan ενώ άλλα μέλη της οικογένειας του εργάστηκαν σαν γραμματείς στο φράγκικο βασίλειο του νησιού (Παταπίου 2019: Πολίτης 10).
- **Φικάρδου:** Ο Γεώργιος Βουστρώνιος αναφέρει ότι ο Τουμάζο Φικάρδος ήταν καντζιλιέρης (cancelliere, γραμματέας) του βασιλείου και πολύ πιθανόν η γη να ανήκε σε αυτόν και την οικογένεια του (Παυλίδης 1989: 8) .
- **Χούλου:** Σύμφωνα με την παράδοση, το χωριό πήρε το όνομα του από τον φεουδάρχη του ο οποίος ήταν Συριακής καταγωγής και έφερε το όνομα Χουλ – Goul. Οι Φράγκοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή τον 13^ο αιώνα και έκτισαν το παλάτι του φεουδάρχη στην αυλή της σημερινής εκκλησίας (Παταπίου 2019). Με το χωριό συνδέεται και ο μύθος της Αροδαφνούσας, ένα από τα γνωστά δημοτικά τραγούδια της Κύπρου που διαδόθηκε από στόμα σε στόμα (Παταπίου 2019: Πολίτης 10).

5.2.6 Μεσαιωνικοί Μύθοι και Παραδόσεις

Ο Μύθος, σύμφωνα με το γλωσσολόγο Γεώργιο Μπαμπινιώτη «αναφέρεται σε θεούς και ήρωες και συνδέει σχηματικά πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα, για να ερμηνεύσει ένα φυσικό φαινόμενο, μια θρησκευτική ή κοινωνική πρακτική» (Λεξικό Νεοελληνικής γλώσσας 2003). Μύθοι υπήρξαν σε όλους τους πολιτισμούς για να διατηρήσουν ζωντανά ορισμένα γεγονότα ή και φυσικά φαινόμενα. Παράδοση είναι, σύμφωνα πάντοτε με τον Μπαμπινιώτη «Τα στοιχεία του παρελθόντος ενός πολιτισμού, που διασώζονται προφορικά μια μεταδίδονται από γενιά σε γενιά».

Η πολυτάραχη ιστορία της Κύπρου συνδέεται με μύθους και παραδόσεις που σχετίζονται με πρόσωπα, τοποθεσίες, μνημεία αλλά και γεγονότα τα οποία διαδραματίστηκαν κάποια στιγμή στην ιστορία του νησιού. Πρωταγωνιστική φυσιογνωμία είναι η Ρήγαινα η οποία συνήθως είναι πολύ όμορφη, καλή ή πολύ κακιά και συνδέεται κυρίως με κάστρα, εκκλησίες, σπηλιές ή και με θησαυρούς (Χαραλαμπίδης 2004: 9). Οι όροι «Ρήγας» και «Ρήγαινα» αναφέρονταν πάντοτε στους

βασιλιάδες της δύσης ενώ οι όροι «βασιλιάς» και «βασίλισσα» στους βυζαντινούς βασιλιάδες. Μια από τις πολύτραγουδισμένες ρήγαινες υπήρξε και η Ελεονώρα της Αραγονίας, σύζυγος του βασιλιά Πέτρου Α' με την οποία συνδέονται τα κάστρα του Αγίου Ιλαρίωνα, το Βουφαβέντο ή αλλιώς «Τα Εκατό Ένα Σπίτια της Ρήγαινας» καθώς και το κάστρο της Καντάρας, όλα στον Πενταδάκτυλο (Χαραλαμπίδης 2004: 9).

Σύμφωνα με την παράδοση, το Κάστρο του Αγίου Ιλαρίωνα (Παράρτημα Δ εικ. 14) κτίστηκε από μια Ρήγαινα (δε διευκρινίζεται αν αυτή ήταν η Ελεονώρα της Αραγονίας) η οποία επέβλεπε τους εργάτες που δούλευαν καθισμένη σ' ένα βράχο. Όταν τελείωσε η ανέγερση του κάστρου, η Ρήγαινα εγκαταστάθηκε σ' ένα δωμάτιο με θέα ένα τεράστιο γκρεμό. Απ' εκεί έριξε όλους τους εργάτες που εργάστηκαν για την ανέγερση του κάστρου για να μην αποκαλύψουν σε κανένα τις κρυψώνες που υπήρχαν μέσα.

Ένας πολύ γνωστός μεσαιωνικός μύθος είναι και αυτός της Αροδαφνούσας και του Ρήγα. Ο Φράγκος βασιλιάς Πέτρος Α' ο οποίος ήταν γνωστός για την άσωτη ζωή του, ερωτεύεται την Ιωάννα Ντ' Αλεμάν, νεαρή κάτοικο του χωριού Χούλου στην επαρχία Πάφου και την αφήνει έγκυο. «Ο καλός ρήγας, ως γοιόν ηξεύρετε και ο δαίμων της πορνείας όλον τον κόσμον πλημελά τον εκόμπωσεν τον ρήγαν, και έππεσεν εις αμαρτίαν με μίαν ζιτίλ αρχόντισσα ονόματι Τζουάνα Λ' Αλεμά, γυναίκα του σιρ Τζουάν τε Μουντολίφ του κυρού της Χούλου, και αφήκεν την αγκαστρωμένη μηνών η'» (Μαχαιράς 1982: 172). Όταν το μαθαίνει η σύζυγος του βασιλιά, ρήγαινα Ελεωνώρα, μεταφέρει την νεαρή στο κάστρο της Καντάρας (Παράρτημα Δ εικ. 16), τη βασανίζει, τη φυλακίζει και τέλος την στέλνει πίσω στο σπίτι της να γεννήσει. Αφού η κοπέλα γεννά, η Ρήγαινα της αρπάζει το βρέφος και την κλείνει σε μοναστήρι όπου πεθαίνει από αστιτία (Χαραλαμπίδης 2004: 11). Το δημοτικό τραγούδι της Αροδαφνούσας, του οποίου υπάρχουν πολλές παραλλαγές, τραγουδήθηκε από πολλές γενιές σε όλες τις γωνιές της Κύπρου και δεν παύει να συγκινεί μικρούς και μεγάλους.

Ένας άλλος γνωστός μύθος είναι και αυτός της Μελουζίνης, της Μητέρας των Λουζιανών (Mère Lusigne)²⁶. Σύμφωνα με τον Ιωάννη Ντ'Αρράς, η Μελουζίνη ήταν κόρη του βασιλιά Ελινά της Σκωτίας και της βασίλισσας Πρεσίν η οποία καταράστηκε την κόρη της να μεταμορφώνεται τα Σαββατοκυριακά σε μισή γυναίκα και μισό ερπετό (Παταπίου 2019: Πολίτης). Η Μελουζίνη ήταν

²⁶ <https://1001mythes.net/mythe/sens-de-melusine.html>: (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

οιωνός κακών ειδήσεων και κάθε φορά που ένα αρσενικό μέλος της οικογένειας των Λουζιανών θα πέθαινε, εμφανιζόταν σε σχήμα φιδιού για να προαναγγείλει τα κακά νέα. Το «ερπετό» εμφανίστηκε και στο βασιλιά Πέτρο, στο παλάτι του στη Λευκωσία, για να του αναγγείλει το θάνατο του. Η Μελουζίνη είναι η πρόγονος της οικογένειας Λουζιανών γι' αυτό και της έδωσαν το όνομα *Mère-Lusigne* (Μητέρα των Λουζιανών). Σύμφωνα πάντοτε με τον Ιωάννη Ντ' Αρράς, η Μελουζίνη έκτισε το πρώτο παλάτι των Λουζιανών στην Κύπρο ενώ έκτισε σε μια νύχτα όλα τα κάστρα της οικογένειας των Λουζιανών στην Ευρώπη (Παταπίου 2019: Πολίτης).

5.2.7 Πολιτισμική Ωσμωση

Εκτός από τη γοτθική αρχιτεκτονική που χρησιμοποιήθηκε επιτυχώς στην ανέγερση μνημείων, η φράγκικη τέχνη είχε αντίκτυπο και πάνω στη ζωγραφική των εικόνων, κάτι που άρχισε να διακρίνεται σταδιακά και μέσω λεπτομερειών το 13^ο αιώνα. Παρόλο που η τεχνοτροπία παρέμεινε βυζαντινή, το φόντο και τα πορτραίτα των δωρητών, ντυμένοι σε δυτικό στυλ, πρόδιδαν την ιταλική Αναγέννηση (Beraud 2008: 112). Εκείνη την εποχή έκανε την εμφάνιση της μια καινούργια ελληνική αστική τάξη η οποία είχε επηρεαστεί από την αισθητική της Δύσης. Οι βυζαντινές εικόνες της Κύπρου άρχισαν να δανείζονται πιο ζωντανά χρώματα καθώς και πιο ανθρώπινες εκφράσεις, όπως τις χρησιμοποιούσαν στη δυτική τέχνη (Παντελίδου & Χατζηκωστή 2014: 59). Το ίδιο όμως παρατηρήθηκε και σε εικόνες που προέρχονταν από λατινικές εκκλησίες όπου διακρίθηκε μια βυζαντινή επίδραση. Παραδείγματα τέτοιας ανάμιξης της τέχνης είναι η εικόνα του Αγίου Γεωργίου στον Καλοπαναγιώτη, της Παναγίας του Αγίου Κασσιανού, της Παναγίας της Ελεούσας στο μοναστήρι του Αγίου Σάββα, της Παναγίας της Χρυσαιλιωτίσσης και πολλές άλλες (Beraud 2008: 114).

Παρόλο που οι Λουζιανοί ήταν υπέρμαχοι των γραμμάτων, η γαλλική λογοτεχνία δεν αναπτύχθηκε τόσο στο νησί κατά τη διάρκεια της Φραγκοκρατίας (Beraud, 2008: 115). Οι δύο χρονογράφοι που έγραψαν στη γλώσσα του λαού ήταν ο Λεόντιος Μαχαιράς και ο Γεώργιος Βουστρώνιος. Ο Λεόντιος Μαχαιράς ήταν γιος αυλικών και μιλούσε τη Γαλλική γλώσσα. Το έργο του «Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου» ή αλλιώς «Κρόνηκα», είναι γραμμένο σε απλή γλώσσα και περιγράφει την περίοδο από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου μέχρι τη βασιλεία του Ιωάννη Β' στην Κύπρο (1458). Ο Γεώργιος Βουστρώνιος ήταν λόγιος Φράγκος ο οποίος είχε εξελληνιστεί. Το έπος του περιγράφει τα γεγονότα στην Κύπρο όπως αυτός τα έζησε από το 1456 μέχρι το 1501 (Παυλίδης 1989: 8).

Κεφάλαιο 6

Συνεντεύξεις και Έρευνα Κοινού

Κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας και στο πλαίσιο διερεύνησης των δράσεων πολιτιστικής πολιτικής που αναφέρονται στην προώθηση της περιόδου της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο (1192–1489), πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με πρόσωπα τα οποία θα μπορούσαν να δώσουν στοιχεία που αφορούσαν τα ερευνητικά μας ερωτήματα λόγω του τομέα απασχόλησης τους και μοιράστηκαν ερωτηματολόγια. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα στα γραφεία των ερωτηθέντων και είχαν διάρκεια περίπου 45'. Το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο, χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο για την συλλογή πρωτογενών δεδομένων και δομήθηκε με τρόπο ώστε να μην υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του. Από τις 25 ερωτήσεις οι 22 ήταν επιλογής ενώ οι τρεις ανοικτού τύπου για να μπορέσουν οι ερωτηθέντες να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις. Τα δεδομένα επεξεργάστηκαν μέσω του προγράμματος SPSS (IBM).

6.1 Έρευνα μέσω Συνεντεύξεων

Η πρώτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στο κτίριο των Πολιτιστικών Υπηρεσιών με το διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας Παύλο Παρασκευά. Η πρώτη ερώτηση αφορούσε το ρόλο των Πολιτιστικών Υπηρεσιών στον τομέα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Ο κύριος Παρασκευάς απάντησε ότι οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες ασχολούνται κυρίως με την άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά, διοργανώνουν διαλέξεις, φεστιβάλ, θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες και συνεισφέρουν στην έκδοση βιβλίων κύπριων συγγραφέων. Όταν ερωτήθηκε αν υπάρχουν υφιστάμενα ή μελλοντικά σχέδια αναφορικά με την προώθηση της Κύπρου στο εξωτερικό και την προσέλκυση πολιτιστικού τουρισμού, απάντησε ότι

αυτό δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες των Πολιτιστικών Υπηρεσιών παρόλα αυτά, συμμετέχουν σε συνέδρια τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό αναφορικά με το θέμα αυτό.

Στην ερώτηση κατά πόσο προωθείται κάποια συγκεκριμένη ιστορική περίοδος της Κύπρου, ειδικά η Φραγκοκρατία, ο κύριος Παρασκευάς απάντησε ότι δε γίνεται κάτι τέτοιο όμως, οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες συνέβαλαν ενεργά στην έκδοση του βιβλίου « La Culture Française dans l'espace Chypriote» (Η Γαλλική Κουλτούρα στον Κυπριακό Χώρο) του Γάλλου συγγραφέα Sylvain Béraud στο οποίο γίνεται εκτενής αναφορά στη Φραγκοκρατία. Στο πλαίσιο της προώθησης Κύπριων συγγραφέων, οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες ανέλαβαν και την έκδοση άλλων βιβλίων που αναφέρονται στο Μεσαίωνα όπως: «Η Πριγκίπισσα Άννα της Κύπρου» της συγγραφέως Μαίρης Αβρααμίδου Πύργου και άλλων. Στη συνέχεια, ο Διευθυντής των ΠΠ του ΥΠΠΑΝ²⁷ αναφέρθηκε στη συνεργασία του Υπουργείου με το Γαλλικό Ινστιτούτο για το μήνα Γαλλοφωνίας όπου διοργανώνονται από κοινού κονσέρτα, ποιητικές βραδιές, προβολές ταινιών, χωρίς όμως να γίνεται αναφορά στην ιστορική σχέση των δύο χωρών.

Η δεύτερη συνέντευξη έλαβε χώρα στο ΥΠΠΑΝ με την Πρώτη Λειτουργό Εκπαίδευσης κυρία Φρόσω Τοφαρίδου η οποία, με τη σειρά της, απάντησε ότι η Φραγκοκρατία δεν διδάσκεται ξεχωριστά σαν γνωστικό αντικείμενο, αλλά μαζί με άλλες ενότητες όπως αυτές παρουσιάζονται στα σχολικά εγχειρίδια. Γίνεται όμως αναφορά στη Μεσαιωνική Κύπρο, την επίδρασή της και τα μνημεία που σώζονται μέχρι σήμερα στο νησί. Στη συνέχεια, η ερώτηση αφορούσε τις σχολικές εκπαιδευτικές εκδρομές και κατά πόσο γίνεται κάποια προετοιμασία στους μαθητές πριν από την επίσκεψη σε μουσεία ή άλλους αρχαιολογικούς χώρους. Η απάντηση ήταν ότι οι εκδρομές δεν είναι θεσμοθετημένες και ο διευθυντής κάθε σχολείου, μαζί με τη διευθυντική του ομάδα, αποφασίζει τον χώρο της επίσκεψης η οποία συνήθως, στηρίζεται στα σχολικά αναλυτικά προγράμματα. Όταν η εκδρομή συμπεριλαμβάνει επίσκεψη σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο υπάρχει πάντοτε επαγγελματίας ξεναγός ή αναλαμβάνει ο αρμόδιος καθηγητής (συνήθως φιλόλογος) να ξεναγήσει τους μαθητές και να απαντήσει στις ερωτήσεις τους. Ακολούθως, η κυρία Τοφαρίδου πρόσθεσε ότι κατά τη διάρκεια του Μήνα Γαλλοφωνίας, πολύ συχνά οι μαθητές αναφέρονται στον ιστορικό δεσμό των δύο χωρών μέσω θεατρικών παραστάσεων, απαγγελία ποίησης ή μέσω εργασιών με θέματα όπως: Αικατερίνη Κορνάρο η τελευταία βασίλισσα της Κύπρου, Φράγκικα μνημεία, λέξεις που χρησιμοποιούνται σήμερα στην κυπριακή διάλεκτο και

---

²⁷ ΥΠΠΑΝ: Υπουργείο Παιδείας Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας

έχουν γαλλική προέλευση. Τελειώνοντας και απαντώντας στην ερώτηση αν υπάρχει πρόθεση του Υπουργείου να προστεθεί ύλη αναφορικά με τον Μεσαίωνα στην Κύπρο, η ΓΕΜΕ²⁸ απάντησε ότι στο παρόν στάδιο δεν υπάρχει τέτοιο σχέδιο.

Η τρίτη σειρά συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε στο Υφυπουργείο Τουρισμού με τρεις λειτουργούς (τις κυρίες Κωνσταντίνου, Χαραλάμπους και Πασχαλίδου) οι οποίες ασχολούνται με διαφήμιση και προώθηση στο εξωτερικό, διοργάνωση επισκέψεων από ξένους φορείς στην Κύπρο και από Κύπριους στο εξωτερικό, καθώς και με τη διαχείριση κονδυλίων. Κατ' αρχάς μίλησαν για το Υφυπουργείο, το οποίο μετρά μόλις έξι μήνες ζωής, είναι όμως η μετεξέλιξη του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού (ΚΟΤ) του οποίου συνεχίζει το έργο. Στοχεύοντας στη βελτίωση και αναβάθμιση του τουρισμού, τόσο του εγχώριου όσο και του τουρισμού που προέρχεται από το εξωτερικό, το Υφυπουργείο παραχωρεί κίνητρα για τουριστικές επενδύσεις και επιχορηγεί διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις (θέατρο, χορός, μπαλέτο, μουσική, ζωγραφική, γλυπτική κ.α.) μέσω κρατικών αλλά και ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Ενθαρρύνει ιδιωτικές πρωτοβουλίες στη συμβολή τους για προσφορά μιας ποιοτικής ψυχαγωγίας αλλά και εμπλουτισμένης πολιτιστικής περιήγησης. Ένας άλλος επίδοξος στόχος είναι η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης του τόπου στο εξωτερικό. Για τον στόχο αυτό, σημαντική ήταν η έκθεση «Cyprus – A Dynamic Island» η οποία πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Ολλανδίας από τις 11 Οκτωβρίου 2019 μέχρι τις 15 Μαρτίου 2020. Η έκθεση φιλοξένησε διάφορα αρχαιολογικά αριστουργήματα όπως γλυπτά, μάρμαρα, κεραμικά, ψηφιδωτά, χάλκινα αγγεία, κοσμήματα και πολλά άλλα. Στην έκθεση παρουσιάστηκαν μεταξύ άλλων και αρχαιολογικές ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στην Κύπρο τον 19^ο αι. Αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ των κρατικών φορέων (Υφυπουργείο Τουρισμού, Πρεσβεία της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ολλανδία, το Υπουργείο Συγκοινωνιών και Έργων) που συνεργάστηκαν για την πραγματοποίηση της έκθεσης, συνεργάστηκαν και ιδιωτικοί φορείς όπως ταξιδιωτικά γραφεία και το ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη. Αναφορικά με το ερώτημα της Φραγκοκρατίας και αν υπάρχει σχέδιο προώθησης, οι απαντήσεις ήταν αρνητικές. Καμιά περίοδος δεν προωθείται ξεχωριστά, η Γαλλία όμως μελετά ένα πρόγραμμα αναφορικά με τις Σταυροφορίες στο οποίο συμμετέχει και το Τμήμα Αρχαιοτήτων. Ένας αρνητικός παράγοντας της προώθησης της Μεσαιωνικής Κύπρου είναι το γεγονός ότι πολλά Μεσαιωνικά μνημεία βρίσκονται στο κατεχόμενο μέρος της Κύπρου και για πολιτικούς λόγους αλλά και για λόγους ασφάλειας, κανένας κρατικός φορέας δεν μπορεί να προωθήσει τα εν λόγω

---

²⁸ Πρώτη Λειτουργός Εκπαίδευσης

μνημεία. Φυσικά, όπως ανέφεραν οι εν λόγω λειτουργοί, γίνεται μνεία στα Φράγκικα Κάστρα του Πενταδακτύλου, στο Αβαείο του Πέλλαπαις και στο Κάστρο της Κερύνειας χωρίς όμως να προτρέπεται ο κόσμος να τα επισκεφθεί.

Στη συνέχεια, οι τρεις λειτουργεί αναφέρθηκαν σε ένα αξιόλογο πολιτιστικό πρόγραμμα το οποίο λαμβάνει χώρα στην Κύπρο την «Πολιτιστική Διαδρομή Αφροδίτη». Είναι ένα πολιτιστικό ταξίδι που αρχίζει από την Παλαίπαφο για να συνεχίσει στην Αμαθούντα και να τερματίσει στο Κίτιον. Πρόκειται για περιοχές που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ζωή της θεάς του έρωτα. Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να αντικρύσει αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, ερείπια ναών. Το υφυπουργείο, σε συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς αλλά και με ιδιωτικά ανώτερα ιδρύματα εκπαίδευσης μελετά την εκπόνηση προγράμματος επίσκεψης μνημείων στηριζόμενο στην τεχνολογία και την εικονική πραγματικότητα. Επίσης, ο πολιτισμός εμπίπτει στο πρόγραμμα «Νέα Εθνική Πολιτισμού 2030» όπου θα διατεθούν κονδύλια για διάφορα προγράμματα και έμφαση θα δοθεί, μεταξύ άλλων, στην πολιτιστική κληρονομιά, τον πολιτισμό και το περιβάλλον.

6.2 Έρευνα μέσω Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 25 ερωτήσεις, 22 ερωτήσεις επιλογής και 3 ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Τη δεύτερη εβδομάδα Φεβρουαρίου στάλθηκαν 130 ερωτηματολόγια και ζητήθηκε στο «δείγμα» να απαντήσει σε διάστημα τεσσάρων εβδομάδων. Μέχρι τις 5 Μαρτίου είχαν ληφθεί μόνο 70 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια αλλά λόγω περιορισμένου χρόνου άρχισε η καταχώρηση στη βάση δεδομένων για να βγουν τα συμπεράσματα.

6.2.1 Δυσκολίες / Προβλήματα

Ο αρχικός σκοπός ήταν τα ερωτηματολόγια να διανεμηθούν σε επισκέπτες έξω από μουσεία. Η πρώτη προσέγγιση έγινε έξω από τη Λεβέντειο Πινακοθήκη. Παρατηρήθηκε όμως μεγάλη δυσκολία στην προσέγγιση επισκεπτών του Μουσείου λόγω του προβλήματος της πανδημίας του COVID-19. Το ίδιο συνέβη και έξω από το Βυζαντινό Μουσείο. Οι περισσότεροι δεν πλησίαζαν, εκτός από πολύ λίγους, (3) μόνο. Για τον λόγο αυτό, αποφασίστηκε όπως το ερωτηματολόγιο σταλεί ηλεκτρονικά. Στην περίπτωση όμως αυτή αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα της ηλικίας άνω των 65, από τους οποίους οι περισσότεροι δεν είχαν γνώσεις χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η λύση ήταν τα ερωτηματολόγια να απαντηθούν τηλεφωνικά. Δυστυχώς όμως, οι περισσότεροι,

τρομαγμένοι από την πανδημία που απειλούσε τον πλανήτη, απάντησαν ότι δεν ήθελαν να συμμετάσχουν στην έρευνα. Αυτός είναι και ο λόγος που στην κατηγορία άνω των 65 έχουν συμπληρωθεί μόνο τρία ερωτηματολόγια. Η πανδημία και η γενική απαγόρευση κυκλοφορίας ήταν οι μόνοι παράγοντες παρακώλυσης συγγραφής της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής διότι, εκτός από τη μη επαφή με το κοινό, ορισμένες εκδόσεις οι οποίες περιείχαν σημαντικές πληροφορίες δεν ήταν διαθέσιμες ηλεκτρονικά και οι βιβλιοθήκες είχαν κλείσει. Επίσης, συνέντευξη με τη διευθύντρια του Τμήματος Αρχαιοτήτων ακυρώθηκε λόγω επανειλημμένων συνεδριάσεων που είχε ως αποτέλεσμα του COVID-19.

6.2.2 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου

Συμπληρώθηκαν 70 ερωτηματολόγια από πρόσωπα ηλικίας 17 – 65+ από τους οποίους 87% ήταν ηλικίας 25 – 64, 33% άντρες και 67% γυναίκες (ίσως γιατί οι γυναίκες έδειξαν μεγαλύτερη προθυμία να συνεργαστούν) (Πίνακας 1). Από τους ερωτηθέντες το 17% κατέχουν μόνο απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ενώ οι υπόλοιποι κατέχουν Πτυχίο (40%), Μεταπτυχιακό (34%) και 9% Διδακτορικό (Πίνακας 2). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι προτιμούν να περνούν τις διακοπές τους στην Κύπρο συνδυάζοντας ανάπαυση και ψυχαγωγία με ένα άλλο είδος τουρισμού, συνήθως πολιτισμικό τουρισμό (34%) (Πίνακες 4 και 5).

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες γνωρίζουν τη σημασία του πολιτιστικού τουρισμού (73%) και πιστεύουν ότι η Κύπρος (43%) προσφέρεται γι' αυτή την κατηγορία τουρισμού (Πίνακας 8). Παρ' όλα αυτά, χρειάζεται βελτίωση όσον αφορά ψηφιακή τεχνολογία, μεγαλύτερη ποικιλία προγραμμάτων και διευκολύνσεις για άτομα με αναπηρίες (74%) (Πίνακας 9). Οι απόψεις δίστανται όσον αφορά τη συνεργασία μεταξύ κρατικού και ιδιωτικού φορέα, 37% πιστεύουν ότι υπάρχει κάποια συνεργασία ενώ 34% αυτή είναι ανύπαρκτη και πρέπει να συνεργαστούν μεταξύ τους τόσο οι κρατικοί φορείς όσο και κρατικοί με ιδιωτικούς φορείς (Πίνακες 10 και 11).

Οι ιδιωτικοί φορείς πρέπει να έχουν πιο μεγάλη ανάμειξη στα πολιτιστικά δρώμενα του κράτους τα οποία πρέπει να διαχειρίζεται ένας αρμόδιος φορέας, ίσως ένα υφυπουργείο πολιτισμού (53%) (Πίνακας 12). Οι μεγαλύτερες αδυναμίες προώθησης του εγχώριου τουρισμού είναι η ανεπαρκής διαφήμιση (26%), η μη ευαισθητοποίηση του κοινού στα πολιτιστικά θέματα (24%) αλλά και ο χαμηλός προϋπολογισμός (17%) που διατίθεται για στήριξη του πολιτισμού (Πίνακας 14).

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι μπορεί το 56% να πιστεύει ότι η ιστορία είναι σημαντική για μια χώρα, ένα αρκετά ψηλό ποσοστό από τους ερωτηθέντες (10%), πιστεύει ότι η ιστορία της Κύπρου δεν διαδραματίζει κανένα σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση τουρισμού (Πίνακας 15). Αξιοσημείωτες είναι και οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους.

Η έρευνα έδειξε ότι καθένα από τα 70 πρόσωπα που ερωτήθηκαν επισκέφτηκε τουλάχιστον τρεις αρχαιολογικούς χώρους. Οι πιο συχνά επισκεπτόμενοι χώροι είναι η Πύλη Αμμοχώστου (60/70), ακολουθεί το αρχαίο θέατρο Κουρείου (54/70), το κάστρο Κολοσσίου (51/70) και το τέμενος Χαλά Σουλτάν (48/70). Σημαντικό αλλά και αναμενόμενο είναι το χαμηλό ποσοστό επισκέψεων στο Αββαείο του Πέλλαπαϊς (23/70) και στον καθεδρικό ναό Αγίας Σοφίας (34/70) λόγω του ότι τα εν λόγω μνημεία βρίσκονται στα κατεχόμενα από τους Τούρκους εδάφη της χώρας (Πίνακας 16). Ακόμη και μεταξύ των προσώπων που δεν έχουν επισκεφτεί πολλά αρχαιολογικά μνημεία, διαφάνηκε ότι οι περισσότεροι γνωρίζουν μερικά από τα Μνημεία της Φραγκοκρατίας όπως το κάστρο Κολοσσίου (37/70), το Αββαϊό Πέλλαπαϊς (32/70) και τον καθεδρικό ναό της Αγίας Σοφίας (31/70) (Πίνακας 17).

Ένα μεγάλο ποσοστό (39%), δήλωσε ότι κατέχει λίγο την ιστορία της Κύπρου και αυτές είναι γνώσεις οι οποίες αποκτήθηκαν από το σχολείο ή από προσωπική μελέτη (Πίνακες 19 και 21). Η πιο γνωστή περίοδος της ιστορίας της Κύπρου μετά την ανεξαρτησία και την ένταξη στην Ευρωπαϊκή ένωση φαίνεται να είναι η Αγγλοκρατία. Μόνο το 17% από τους ερωτηθέντες έχουν γνώσεις για την περίοδο της Φραγκοκρατίας ενώ το 31% δήλωσε γνώστης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Πίνακας 20).

Αρκετές από τις απαντήσεις που δόθηκαν στις ερωτήσεις ανοικτού τύπου προβληματίσαν γιατί μέσα από τις απαντήσεις τους διαφάνηκαν έντονες απόψεις αναφορικά με την Πολιτιστική Πολιτική. Στην ερώτηση, αν μια συντονισμένη πρωτοβουλία προώθησης μιας ιστορικής περιόδου, θα βοηθούσε στην προσέλκυση τουρισμού, 53% απάντησε πάρα πολύ και 21% πολύ. Όταν όμως τους ζητήθηκε να υποστηρίξουν την άποψη τους, ένα ποσοστό 29% απάντησε ότι κάθε ιστορική περίοδος έχει σημαντικές επιδράσεις και αν προωθηθεί μόνο μια περίοδος περιορίζεται ο αριθμός τουριστών (Πίνακας 22). Ορισμένοι απάντησαν ότι οι φυσικές ομορφιές του νησιού είναι πιο ελκυστικές για τους τουρίστες (11%) ενώ 6% απάντησε ότι η ανάδειξη Πολιτιστικής Κληρονομιάς πρέπει να ευαισθητοποιεί πρώτα τους κατοίκους του νησιού (Πίνακας 22). Αντιθέτως, στην

ερώτηση αν το κράτος αναλαμβάνει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για προβολή μνημείων που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (Πίνακας 23), οι απαντήσεις ήταν σαφείς και ξεκάθαρες. Το 29% πιστεύει ότι το κράτος δεν αναλαμβάνει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες, δεν συντηρεί ικανοποιητικά τα μνημεία και δεν είναι τόσο ευέλικτο όσο ο ιδιωτικός τομέας, ενώ το 24% εξέφρασε την άποψη ότι γενικά, το κράτος κάνει ικανοποιητικές προσπάθειες προώθησης της ιστορίας της Κύπρου, μέσω της Σχολής Ξεναγών καθώς επίσης και μέσω των αναλυτικών προγραμμάτων στα σχολεία. Με την εφαρμογή σωστών πρακτικών, τη χρήση της τεχνολογίας, δημιουργία περισσότερων μουσείων, ίσως για εκθέματα κάθε περιόδου ξεχωριστά, μέσω φεστιβάλ, δραστηριοτήτων, με τη δημιουργία υπουργείου Τουρισμού, θα μπορούσε το κράτος να προσελκύσει πολύ περισσότερους πολιτιστικούς τουρίστες (Πίνακας 24).

Άξιες αναφοράς και οι απαντήσεις στην τελευταία ερώτηση που αφορούσε την άποψη τους για την προώθηση της περιόδου που θεωρούσαν πιο σημαντική (Πίνακας 25). Πολλοί από τους ερωτηθέντες (24.5%) διατύπωσαν τη θέση ότι η ιστορία της Κύπρου παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον ανεξάρτητα με κάποιο κατακτητή ή κάποια χρονική περίοδο και πρέπει η ιστορία να προωθείται από την ύπαρξη του νησιού μέχρι τη σημερινή περίοδο. Ανάμεσα στους ερωτηθέντες υπάρχουν και αυτοί που σημείωσαν ότι η Φραγκοκρατία και Ενετοκρατία συνδυάζουν την ιστορία δύο ευρωπαϊκών χωρών, Γαλλίας και Ιταλίας, αναδεικνύουν τον πολιτισμό μέσω της τέχνης και της αρχιτεκτονικής (12/70). Μια άλλη ομάδα ερωτηθέντων (11/70) πιστεύει ότι η τούρκικη εισβολή έχει ξεχαστεί και πρέπει να τη θυμίζουμε στους νέους για να μη ξεχθούν τα σκλαβωμένα εδάφη της βόρειας Κύπρου. Οι πιο νεαροί σε ηλικία δήλωσαν ότι η πιο σημαντική περίοδος για τη χώρα είναι η ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση γιατί μετά το 2004 άρχισε ένας νέος τρόπος ζωής διότι οι νέοι μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα σε όλες τις χώρες της Ένωσης.

Κεφάλαιο 7

Συμπεράσματα και Εισηγήσεις

Η προσπάθεια σε αυτή την ενότητα είναι να παρουσιαστούν τα πορίσματα που εξάγονται από τις συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια της έρευνας. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, τόσο κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων όσο και στις απαντήσεις των ερωτηματολογίων, φάνηκε ότι υπάρχει αδυναμία χάραξης μιας ενιαίας Πολιτιστικής Πολιτικής λόγω της διασποράς των υπηρεσιών που αφορούν τον Πολιτισμό σε τρία διαφορετικά υπουργεία (Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων, Υφυπουργείο Τουρισμού) με αποτέλεσμα να παρατηρείται καθυστέρηση στο συντονισμό δράσεων. Η έρευνα έδειξε ότι το παράδειγμα της Αβινιόν, όπου οι Τοπικές Αρχές ανέλαβαν την προώθηση της πόλης, έφερε πολύ θετικά και άμεσα αποτελέσματα, για τον λόγο αυτό καλό θα ήταν να ακολουθηθεί το παράδειγμά της.

Τα κονδύλια τα οποία διατίθενται για τον Πολιτισμό είναι περιορισμένα, συνεπώς δεν υλοποιούνται έργα και υπάρχει αδυναμία διεκπεραίωσης προγραμμάτων. Υπάρχει κρατικός συγκεντρωτισμός και χαμηλό επίπεδο εμπιστοσύνης προς τον ιδιωτικό τομέα, κάτι που πρέπει αντιμετωπιστεί άμεσα και αποτελεσματικά. Οι ιδιωτικοί φορείς μπορούν πολλές φορές να προσφέρουν επιλογές τις οποίες το κράτος αδυνατεί να προσφέρει για αυτό και η ανάθεση προγραμμάτων σε ιδιωτικούς οργανισμούς αποτελεί τη λύση. Οι ιταλικές αρχές ανέθεσαν την αναπαλαίωση της πόλης Ματέρα στον ιδιωτικό τομέα και τα αποτελέσματα ήταν άμεσα και εντυπωσιακά. Η πόλη αναπαλαιώθηκε, οι σπηλιές μετατράπηκαν σε χώρους διαμονής και φιλοξενίας και ο τουρισμός αυξήθηκε σημαντικά.

Οι ερωτηθέντες διαφάνηκε ότι είχαν κάποιες ιστορικές γνώσεις οι οποίες αποκτήθηκαν, κυρίως από το σχολείο. Ένα θετικό βήμα προς την ενημέρωση του κόσμου θα ήταν το παράδειγμα της

Αβινιόν όπου ο μήνας Ιούλιος κάθε έτους είναι μήνας θεάτρου. Κάθε παράσταση γίνεται σε διαφορετικό αρχαιολογικό χώρο. Έτσι ο κόσμος αποκτά γνώσεις μέσω της επίσκεψής του στον χώρο αλλά και μέσα από τα τεκταινόμενα της παράστασης μαθαίνει ιστορικά γεγονότα σε σχέση με την πόλη του. Μια παράσταση με θέμα το μύθο της Αροδαφνούσας θα μπορούσε να παρουσιαστεί στον χώρο του κάστρου του Κολοσσιού έτσι ώστε ο ντόπιος πληθυσμός που θα επισκεπτόταν το κάστρο να μάθαινε και τον σχετικό μύθο.

Μέσα από τα ερωτηματολόγια διαφάνηκε ότι υπάρχει επιθυμία για περισσότερες επιλογές πολιτιστικών γεγονότων καθώς και πιο εύκολη πρόσβαση στους συναφείς αρχαιολογικούς χώρους. Στο ετήσιο πρόγραμμα του Σαν Τζιμινιάνο παρέχονται ευκολίες για άτομα με ειδικές ανάγκες, όπως δωρεάν ξενάγηση και κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου αυξάνονται τα δημόσια μεταφορικά μέσα λόγω απαγόρευσης της χρήσης ιδιωτικών οχημάτων εντός του κέντρου της πόλης. Η απαγόρευση διέλευσης ιδιωτικών οχημάτων κοντά στους αρχαιολογικούς χώρους καθώς και η βελτίωση των δημόσιων μεταφορικών μέσων στις περιοχές αυτές, θα διευκόλυνε την μετάβαση των επισκεπτών οι οποίοι πολλές φορές προτιμούν να διανείμουν αποστάσεις με τα πόδια για να απολαμβάνουν περισσότερο την ομορφιά του χώρου.

Όπως και σε πολλούς άλλους τομείς, έτσι και στον πολιτισμό, η τεχνολογία προσφέρει πολλές ευκολίες και επιλογές. Οι ηλεκτρονικοί ξεναγοί βοηθούν τους επισκέπτες να ακούσουν τη ξενάγηση όσες φορές θέλουν, στη γλώσσα και ένταση που επιθυμούν. Στα παπικά ανάκτορα στην Αβινιόν οι επισκέπτες εφοδιάζονται με tablets και με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας ταξιδεύουν πίσω στο Μεσαίωνα, διαδραματίζουν ένα ρόλο κατά τη διάρκεια της ξενάγησης τους και ζουν στο πνεύμα της εποχής εκείνης. Αυτό θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στα Μεσαιωνικά κάστρα του νησιού μας κι έτσι οι επισκέπτες θα ζούσαν μια ξεχωριστή εμπειρία. Η ίδια ψηφιακή επίσκεψη θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί και για τους κατεχόμενους αρχαιολογικούς χώρους αλλά μακριά από αυτούς λόγω δυσκολιών πρόσβασης. Ειδικά διαμορφωμένο πρόγραμμα θα μπορούσε να σχεδιαστεί και για παιδιά μετατρέποντας την τρισδιάστατη περιήγηση από εκπαίδευση σε παιχνίδι.

Προτείνεται επίσης ο σχεδιασμός ενός προγράμματος περιήγησης «Μεσαιωνική Διαδρομή» όπου να καλύπτονται επισκέψεις σε χώρους οι οποίοι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια της Φραγκοκρατίας. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να ακολουθηθεί το παράδειγμα του Σαν

Τζιμινιάνο όπου ο επισκέπτης μπορεί να χρησιμοποιήσει το ίδιο εισιτήριο για δύο συνεχόμενες μέρες ή να προμηθευτεί, από την αρχή της διαμονής του, το «διαβατήριο διαμονής» το οποίο του παρέχει πολλές ευκολίες με χαμηλό κόστος.

Η δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων με μεσαιωνικό διάκοσμο, επικεντρωμένες γύρω από συγκεκριμένες θεματικές ενότητες όπως σταυροφόροι, φεουδάρχες και πολλά άλλα μεσαιωνικά θέματα, θα ήταν μια θετική εικόνα προσέλκυσης τουριστών. Στην περίπτωση της Ματέρα, οι σπηλιές έχουν μετατραπεί σε ξενοδοχεία και έτσι οι επισκέπτες μπορούν να ζήσουν και να απολαύσουν την ζωή της πόλης όπως την ζούσε ο κόσμος πριν μερικές δεκάδες χρόνια.

Κεφάλαιο 8

Επίλογος

Η έννοια «πολιτισμός» συνδέεται με τη βελτίωση της ζωής, τον ανθρώπινο εξευγενισμό καθώς επίσης και με το σύνολο των πνευματικών και καλλιτεχνικών επιδόσεων και επιτευγμάτων του ανθρώπου (βλ. Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας, 1998). Η πολιτιστική πολιτική είναι ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος διαχειρίζεται τον πολιτισμικό του πλούτο. Για να υπάρξει μια σωστή πολιτιστική πολιτική χρειάζεται σωστός προγραμματισμός, στόχοι και απαραίτητοι μηχανισμοί. Πολλές φορές η πολιτική ηγεσία αδυνατεί να συγκροτήσει προγράμματα γιατί της λείπει η απαραίτητη στελέχωση (Ζορμπά 2014: 46) για το λόγο αυτό, χρειάζεται η συνεργασία με ιδιωτικούς οργανισμούς. Η πολιτιστική πολιτική της Κύπρου χαρακτηρίζεται από ένα συγκεντρωτισμό. Οι περισσότερες είναι κρατικές αρμοδιότητες οι οποίες διαμοιράζονται σε διάφορα υπουργεία. Η διασπορά αρμοδιοτήτων όμως πολλές φορές προκαλεί καθυστερήσεις στην επίτευξη στόχων, οι οποίοι θα μπορούσαν να επιτευχθούν αν οι αρμοδιότητες βρίσκονταν όλες κάτω από τον ίδιο φορέα-ομπρέλα.

Σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική πολιτική της Κύπρου διαδραματίζουν επίσης και οι ιδιωτικοί φορείς καθώς και η Εκκλησία της Κύπρου, οι οποίοι μέσα από δράσεις γνωστοποιούν τον πολιτισμό της Κύπρου τόσο εντός όσο και εκτός της χώρας και συμβάλλουν στην προσέλκυση πολιτιστικού τουρισμού στο νησί.

Ο πολιτιστικός τουρισμός, μια εναλλακτική μορφή τουρισμού, επιδιώκει την ανθρώπινη επαφή, τη γνωριμία με την πολιτιστική κληρονομιά μιας περιοχής, την επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους όπως μουσεία, μοναστήρια, εκκλησίες, ενδιαφέρεται για περιοχές ιδιαίτερου κάλλους αλλά και τη γαστρονομία (Αυγερινού, Κολώνια 2000: 7). Το είδος αυτό του τουρισμού πρωτοεμφανίστηκε τον 20^ο αι και από τότε πολλοί οργανισμοί επέδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για

την προώθησή του. Σε συνέχεια όλου αυτού του ενδιαφέροντος, το ICOMOS (Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τόπων) συνέταξε τη «Χάρτα» με τις γενικές Αρχές προώθησης και ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού²⁹ με σεβασμό προς την πολιτιστική κληρονομιά. Στο πλαίσιο προώθησης της αυθεντικότητας μιας περιοχής, πολλά κράτη, σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές, προσπάθησαν να υλοποιήσουν έργα για προώθηση του παραδοσιακού και αυθεντικού τους χαρακτήρα.

Τρεις ευρωπαϊκές πόλεις, το Σαν Τζιμινιάνο, η Ματέρα στην Ιταλία και η Αβινιόν στη Γαλλία προσέλκυσαν μεγάλο αριθμό τουριστών χάρη στα οργανωμένα προγράμματα που ετοίμασαν. Το πρόγραμμα του Σαν Τζιμινιάνο εστιάστηκε κυρίως στα πολιτιστικά δρώμενα στο κέντρο της παλιάς πόλης,³⁰ η Αβινιόν σαν Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2000, έδωσε προτεραιότητα στη μεσαιωνική της ιστορία και τα παπικά ανάκτορα ενώ η Ματέρα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2019, επικεντρώθηκε στις σπηλιές της από τις οποίες προβλήθηκε και η παράσταση «Θεία Κωμωδία».³¹

Η Κύπρος, ένα νησί με μακροχρόνια ιστορία και πολλούς κατακτητές θα μπορούσε να εστιάσει το πολιτιστικό της πρόγραμμα στη μεσαιωνική της ιστορία και την κατάκτηση της από τους Φράγκους. Οι τρεις αιώνες της Φραγκοκρατίας είχαν σημαντική επίδραση στις τέχνες και τον πολιτισμό: κτίστηκαν μεγάλοι καθεδρικοί ναοί γοθτικού ρυθμού από τεχνίτες που ήρθαν από τη Γαλλία για να διαδώσουν τη τέχνη τους (Enlart 1987: 274). Οι κάτοικοι της Κύπρου, στην επιθυμία τους να δείξουν ότι είναι ίσοι με τους κατακτητές τους, έκτισαν ναούς σε ένα βυζαντινο-γοθτικό ρυθμό, κάστρα, οικίες, ανέπτυξαν το εμπόριο, τις εξαγωγές κυπριακών προϊόντων και το νησί μετατράπηκε σε διαμετακομιστικό σταθμό εμπορίου (Κολώτα & Μαραγκου 2006: 168).

Για να καταστεί δυνατή η εφαρμογή προγράμματος προώθησης της Μεσαιωνική Κύπρου πρέπει να ακουστούν και οι απόψεις ατόμων με εξειδίκευση στην πολιτιστική διαχείριση καθώς και η άποψη του κοινού. Μέσω συνεντεύξεων από τρεις αρμόδιους φορείς διαφάνηκε ότι δεν προωθείται κάποια περίοδος ξεχωριστά. Αναφορές γίνονται σε όλη την ιστορία της Κύπρου και τους κατακτητές. Σημαντική είναι επιπλέον και η άποψη του κοινού, οι ιδέες των οποίων συλλέγηκαν μέσω ερωτηματολογίου. Μέσα από το δείγμα των 70 προσώπων ηλικίας 17–65+ έδειξε ότι ο

²⁹ https://www.icomos.org/charters/tourism_greek.pdf (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

³⁰ <https://www.discovertuscany.com/san-gimignano/> (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

³¹ www.matera-basilicata2019.it (τελευταία προσπέλαση:20/4/20)

κόσμος επισκέπτεται τα μνημεία αλλά πολλές φορές δε γνωρίζει την ιστορία τους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος από αυτούς που έλαβαν μέρος στην έρευνα εξέφρασε την επιθυμία μιας πιο δραστηκής πολιτιστικής πολιτικής εκ μέρους του κράτους.

Στόχος της παρούσας πτυχιακής διατριβής ήταν να γίνουν εισηγήσεις σχετικά με την προώθηση Μνημείων της Φραγκοκρατίας στο νησί για προσέλκυση μιας πιο μεγάλης μερίδας πολιτιστικού τουρισμού. Προτάθηκαν ορισμένες ιδέες αξιοποίησης όπως χρήση της τεχνολογίας για προβολή ψηφιακών επισκέψεων στα διάφορα μνημεία, διοργάνωση περισσότερων πολιτιστικών προγραμμάτων, ενθάρρυνση καλλιτεχνικής δημιουργίας και διευκολύνσεις πρόσβασης όλων των πολιτών σε αρχαιολογικούς χώρους. Είναι λοιπόν σημαντική η αναβάθμιση των πολιτιστικών υπηρεσιών, μέσω μιας επιτυχημένης πολιτιστικής πολιτικής του κράτους η οποία να βελτιώνει την εικόνα της χώρας στο διεθνές προσκήνιο.

Παράρτημα Α΄

Ερωτηματολόγιο – Αποτελέσματα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος της εκπόνησης μεταπτυχιακής διατριβής με θέμα «**Ο Πολιτιστικός Τουρισμός ως πτυχή της Πολιτιστικής Πολιτικής. Μια πρόταση αξιοποίησης μνημείων στην Κύπρο στο πλαίσιο του Πολιτιστικού Τουρισμού**». Η διατριβή αυτή εκπονείται στο πλαίσιο του προγράμματος "Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη" του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, με επιβλέπουσα τη Δρ. Σπανού Γεωργία.

1. **Φύλο:** Άντρας Γυναίκα

2. **Ηλικία:** 17 – 24 25-44 45 – 64 πάνω από 65

3. **Επίπεδο εκπαίδευσης:**

Απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Πτυχίο

Μεταπτυχιακό

Διδακτορικό

4. **Περνάτε τις διακοπές σας στην Κύπρο;**

Πάντοτε

Συχνά

Μερικές φορές

Σπάνια

5. Τι είδος τουρισμού σας αρέσει;

Ανάπαυση και αναψυχής (παραλία, θαλάσσια σπορ.....)

Πολιτιστικός τουρισμός (επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία .....

Αγροτουρισμός (διαμονή σε φάρμα, βόλτες στην εξοχή .....

Θρησκευτικός (Προσκύνημα σε εκκλησίες, μοναστήρια.....)

6. «Ο Πολιτιστικός Τουρισμός» παραπέμπει σε:

Ιστορικά Μνημεία, Μουσεία, Τέχνη

Λογοτεχνία, Θέατρο, Μουσική, Λαογραφία

Όλα τα πιο πάνω

Τίποτα από τα πιο πάνω

7. Ποιοι είναι, κατά την άποψη σας, οι βασικοί στόχοι της Πολιτιστικής Πολιτικής μιας χώρας;

Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Πολιτιστικής Ταυτότητας

Βελτίωση της Καλλιτεχνικής και Πνευματικής Δημιουργίας

Όλα τα πιο πάνω

Τίποτα από τα πιο πάνω

8. Η Κύπρος προσφέρεται/ έχει υποδομές (προστασία αρχαιολογικών χώρων, οργανωμένα προγράμματα, εξειδικευμένοι ξεναγοί) για Πολιτιστικό Τουρισμό;

Πάρα πολύ

Πολύ

Λίγο

Καθόλου

9. Ποιες υποδομές θα θέλατε να υπάρχουν για να κάνουν την εμπειρία ενός πολιτιστικού τουρίστα πιο ευχάριστη;

Μεγαλύτερη ποικιλία προγραμμάτων γνωριμίας με τον πολιτισμό της χώρας

Αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας και ενίσχυση των θετικών στοιχείων

Αναβαθμισμένες υπηρεσίες και εγκαταστάσεις (πχ. Κατάλληλες για παιδιά και για άτομα με αναπηρία)

Όλα τα πιο πάνω

10. Πιστεύετε ότι οι φορείς του πολιτισμού (κρατικοί και μη) ακολουθούν μια κοινή και οργανωμένη στρατηγική πολιτική για προώθηση του πολιτισμού;

Ναι, σε μεγάλο βαθμό

Ναι, σε κάποιο βαθμό

Όχι, καθόλου

Δεν γνωρίζω

11. Τι θα πρέπει να περιλαμβάνει, κατά την άποψή σας, ένα στρατηγικό πλάνο Πολιτιστικής Πολιτικής στην Κύπρο;

Συνεργασία μεταξύ τοπικών αρχών και αρμόδιου Υπουργείου

Συνεργασία μεταξύ κράτους και ιδιωτικού τομέα

Διασύνδεση του πολιτισμού με άλλες πολιτικές (π.χ. οικονομικές ή κοινωνικές πολιτικές)

Τίποτα από τα πιο πάνω

Όλα τα πιο πάνω

12. Πώς θα μπορούσε να βελτιωθεί ο τομέας της εγχώριας πολιτιστικής διαχείρισης;

Με δημιουργία Υφυπουργείου Πολιτισμού

Με πιο ενεργή εμπλοκή ιδιωτών στον Πολιτισμό

- Δημιουργία φορέων αρμόδιων για τη διαχείριση των πολιτιστικών πόρων
- Όλα τα πιο πάνω

13. Θεωρείτε ότι το κράτος οφείλει να στηρίζει ιδιωτικές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της προώθησης πολιτιστικών δράσεων;

- Ναι, σε μεγάλο βαθμό
- Ναι, σε κάποιο βαθμό
- Όχι, καθόλου
- Δεν γνωρίζω

14. Ποιες, κατά τη γνώμη σας, είναι οι αδυναμίες στην προώθηση του εγχώριου τουρισμού;

- Δε γίνεται σωστή διαφήμιση τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό
- Το κοινό δεν είναι αρκετά ευαισθητοποιημένο σε πολιτιστικά θέματα
- Χαμηλός προϋπολογισμός για πολιτιστικά θέματα σε σχέση με άλλους τομείς
- Απουσία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού στον τομέα της πολιτιστικής διαχείρισης
- Όλα τα πιο πάνω

15. Πιστεύετε ότι η ιστορία της Κύπρου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση τουρισμού;

- Ναι, σε μεγάλο βαθμό
- Ναι, σε κάποιο βαθμό
- Όχι, καθόλου
- Δεν γνωρίζω

16. Από τα παρακάτω μνημεία ποια έχετε επισκεφτεί;

- Καθεδρικός ναός Αγίου Ιωάννη (Λευκωσία)
- Καθεδρικός ναός Αγίας Σοφίας (κατεχόμενη Λευκωσία)

- Μεσαιωνικό κάστρο Λεμεσού
- Κάστρο Κολότσι (επαρχία Λεμεσού)
- Αββαείο Πέλλαπαϊς (κατεχόμενη επαρχία Κερύνειας)
- Αρχαίο θέατρο Κούριο (επαρχία Λεμεσού)
- Τέμενος Χαλά Σουλτάν (Λάρνακα)
- Αρχαιολογικό πάρκο κάτω Πάφος
- Πύλη Αμμοχώστου (Λευκωσία)
- Μεσαιωνικό κάστρο Λάρνακας
- Οικισμός Χοιροκοιτίας
- Αρχοντικό Χατζηγεωργάκι Κορνέσιου

17. Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι ανήκουν στα μνημεία της περιόδου της Φραγκοκρατίας του νησιού

- Καθεδρικός ναός Αγίου Ιωάννη (Λευκωσία)
- Καθεδρικός ναός Αγίας Σοφίας (κατεχόμενη Λευκωσία)
- Μεσαιωνικό κάστρο Λεμεσού
- Κάστρο Κολότσι (επαρχία Λεμεσού)
- Αββαείο Πέλλαπαϊς (κατεχόμενη επαρχία Κερύνειας)
- Αρχαίο θέατρο Κούριο (επαρχία Λεμεσού)
- Τέμενος Χαλά Σουλτάν (Λάρνακα)
- Αρχαιολογικό πάρκο κάτω Πάφος
- Πύλη Αμμοχώστου (Λευκωσία)
- Μεσαιωνικό κάστρο Λάρνακας
- Οικισμός Χοιροκοιτίας
- Αρχοντικό Χατζηγεωργάκι Κορνέσιου

18. Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας, ο ρόλος ενός μνημείου;

- Είναι η ιστορία του τόπου και η πολιτιστική ταυτότητα των κατοίκων
- Βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων
- Προσελκύει τουρισμό
- Όλα τα πιο πάνω

19. Πόσο καλά γνωρίζετε την Ιστορία της Κύπρου;

- Πολύ καλά
- Αρκετά καλά
- Λίγο
- Καθόλου

20. Ποια ιστορική περίοδο της Κύπρου γνωρίζετε καλύτερα (μπορεί να επιλέξετε περισσότερες από ΜΙΑ επιλογή);

- Ιστορικοί Χρόνοι, Κλασική περίοδος
- Βυζαντινή Περίοδος
- Φραγκοκρατία
- Ενετοκρατία
- Οθωμανική Αυτοκρατορία
- Αγγλοκρατία
- Κυπριακή Δημοκρατία / Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- Καμία

21. Από πού αποκτήσατε τις γνώσεις που έχετε για την ιστορία της Κύπρου;

- Σχολείο
- Πανεπιστήμιο
- Διαδίκτυο και βιβλία

Προσωπική μελέτη

Όλα τα πιο πάνω

22. Θεωρείτε ότι μια συντονισμένη πρωτοβουλία προώθησης μιας ιστορικής περιόδου, θα βοηθούσε στην προσέλκυση τουρισμού;

Πάρα πολύ

Πολύ

Κάπως

Καθόλου

Δικαιολογήστε την άποψη σας.

---

23. Πιστεύετε ότι το κράτος αναλαμβάνει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για

προβολή μνημείων που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο;

(π.χ. Φραγκοκρατία, Τουρκοκρατία, Αγγλοκρατία); Διευκρινίστε.

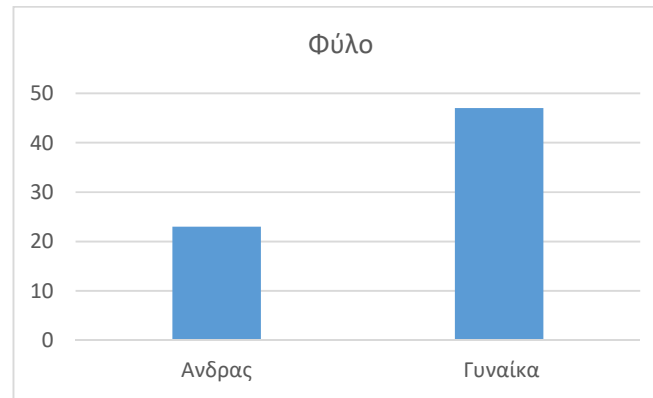

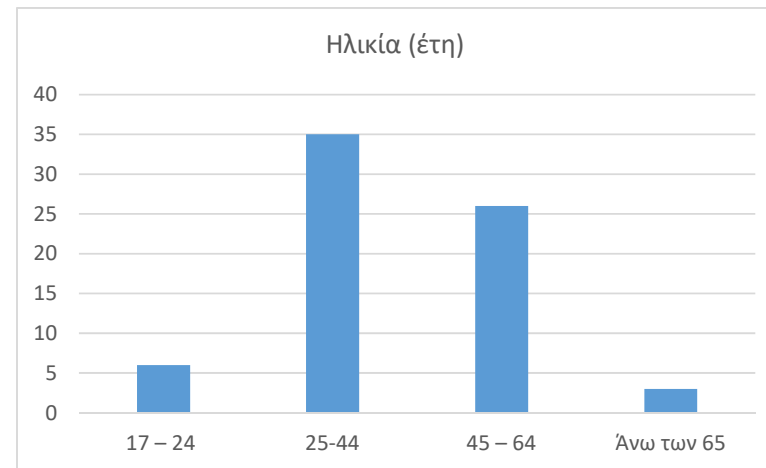
ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Φύλο	Αριθμός	Ποσοστό
Άνδρας	23	33
Γυναίκα	47	67
Σύνολο	70	100

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

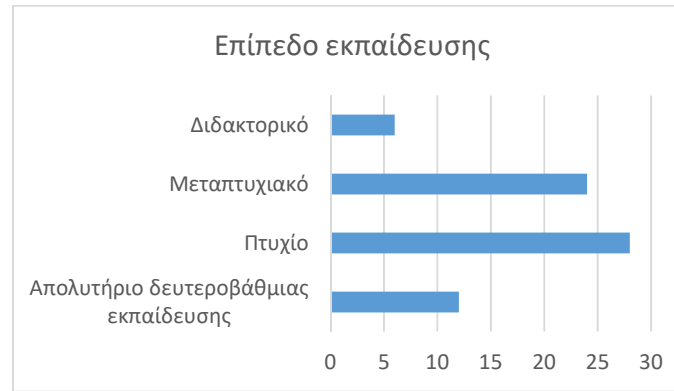
Ηλικία (Έτη)	Αριθμός	Ποσοστό
17-24	6	23
25-44	35	50
45-64	26	37
Άνω των 65	3	4
Σύνολο	70	100

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

Επίπεδο εκπαίδευσης	Αριθμός	Ποσοστό
Απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	12	17
Πτυχίο	28	40
Μεταπτυχιακό	24	34
Διδακτορικό	6	9
Σύνολο	70	100

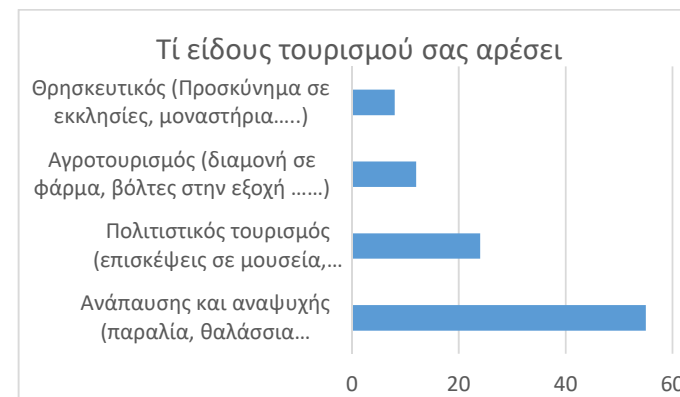
ΕΡΩΤΗΣΗ 4

Περνάτε τις διακοπές σας στην Κύπρο	Αριθμός	Ποσοστό
Πάντοτε	18	26
Συχνά	36	51
Μερικές φορές	11	16
Σπάνια	3	4
Ποτέ	1	1
Δεν απάντησε	1	1
Σύνολο	70	100

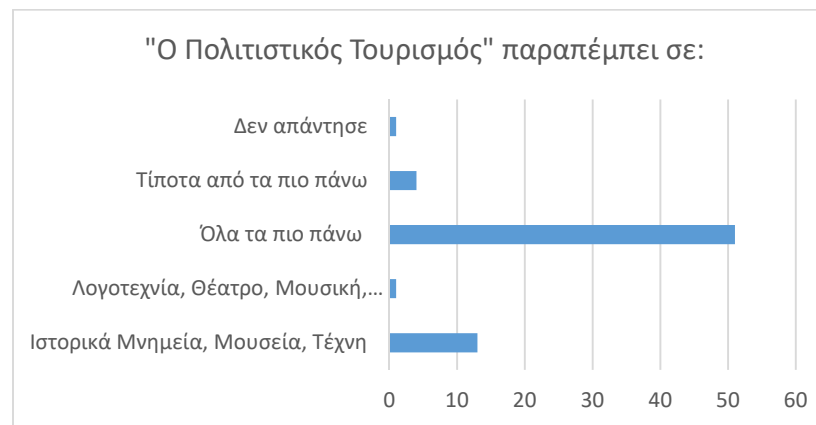
ΕΡΩΤΗΣΗ 5

Τι είδος τουρισμού σας αρέσει	Αριθμός	Ποσοστό
Ανάπαυσης και αναψυχής (παραλία, θαλάσσια σπορ.....)	55	79
Πολιτιστικός τουρισμός (επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία	24	34
Αγροτουρισμός (διαμονή σε φάρμα, βόλτες στην εξοχή	12	17
Θρησκευτικός (Προσκύνημα σε εκκλησίες, μοναστήρια.....)	8	11
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	99	141

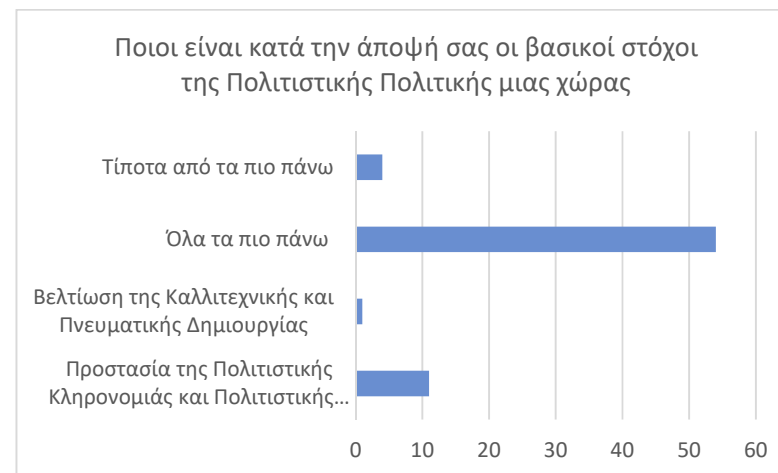
ΕΡΩΤΗΣΗ 6

«Ο Πολιτιστικός Τουρισμός» παραπέμπει σε	Αριθμός	Ποσοστό
Ιστορικά Μνημεία, Μουσεία, Τέχνη	13	19
Λογοτεχνία, Θέατρο, Μουσική, Λαογραφία	1	1
Όλα τα πιο πάνω	51	73
Τίποτα από τα πιο πάνω	4	6
Δεν απάντησε	1	1
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	70	100

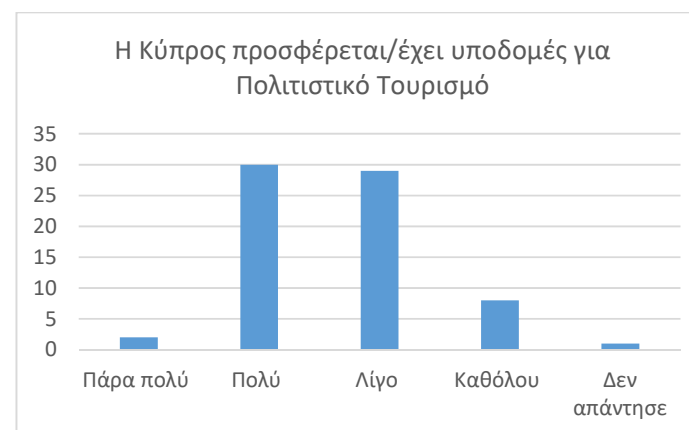
ΕΡΩΤΗΣΗ 7

Ποιοι είναι, κατά την άποψή σας, οι βασικοί στόχοι της Πολιτιστικής Πολιτικής μιας χώρας	Αριθμός	Ποσοστό
Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Πολιτιστικής Ταυτότητας	11	16
Βελτίωση της Καλλιτεχνικής και Πνευματικής Δημιουργίας	1	1
Όλα τα πιο πάνω	54	77
Τίποτα από τα πιο πάνω	4	6
Σύνολο	70	100

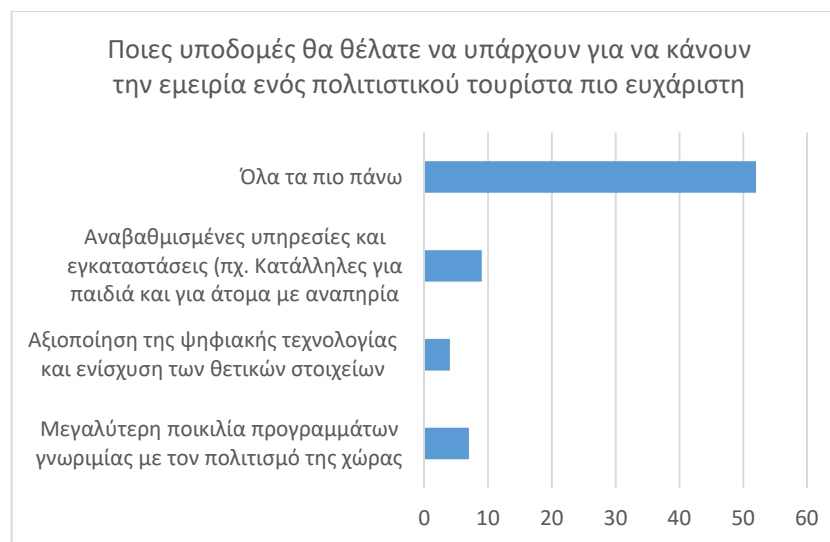
ΕΡΩΤΗΣΗ 8

Η Κύπρος προσφέρεται/ έχει υποδομές (προστασία αρχαιολογικών χώρων, οργανωμένα προγράμματα, εξειδικευμένοι ξεναγοί) για Πολιτιστικό Τουρισμό;	Αριθμός	Ποσοστό
Πάρα πολύ	2	3
Πολύ	30	43
Λίγο	29	41
Καθόλου	8	11
Δεν απάντησε	1	1
Σύνολο	70	100

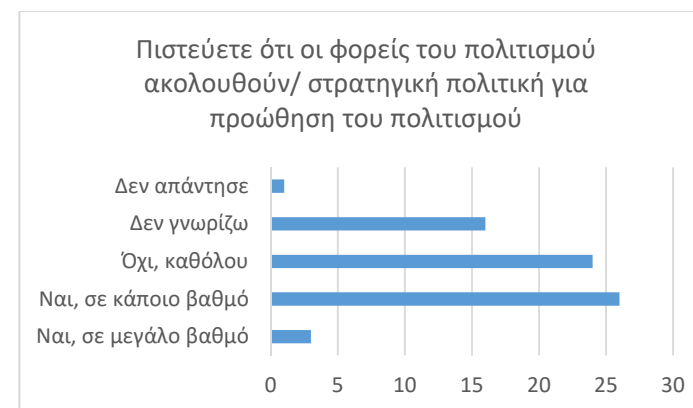
ΕΡΩΤΗΣΗ 9

Ποιες υποδομές θα θέλατε να υπάρχουν για να κάνουν την εμπειρία ενός πολιτιστικού τουρίστα πιο ευχάριστη;	Αριθμός	Ποσοστό
Μεγαλύτερη ποικιλία προγραμμάτων γνωριμίας με τον πολιτισμό της χώρας	7	10
Αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας και ενίσχυση των θετικών στοιχείων	4	6
Αναβαθμισμένες υπηρεσίες και εγκαταστάσεις (πχ. Κατάλληλες για παιδιά και για άτομα με αναπηρία)	9	13
Όλα τα πιο πάνω	52	74
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	72	103

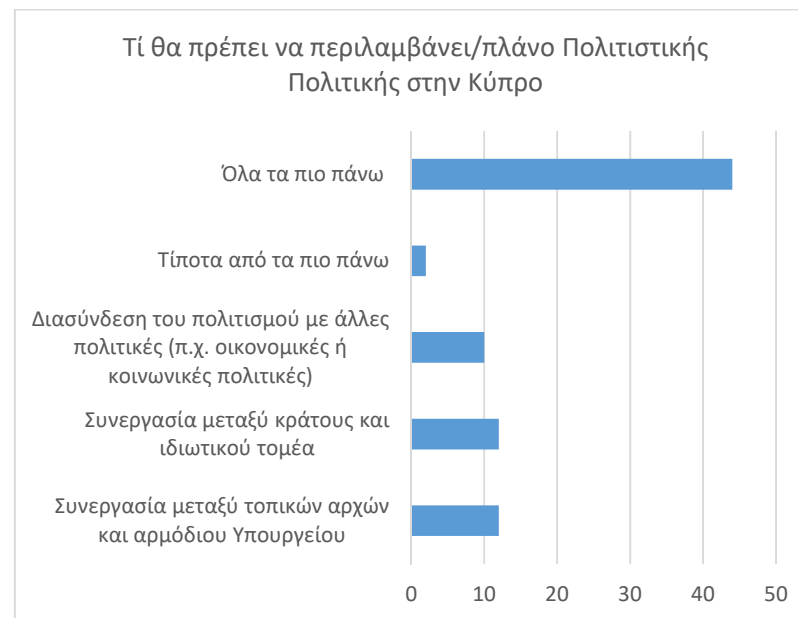
ΕΡΩΤΗΣΗ 10

Πιστεύετε ότι οι φορείς του πολιτισμού (κρατικοί και μη) ακολουθούν μια κοινή και οργανωμένη στρατηγική πολιτική για προώθηση του πολιτισμού;	Αριθμός	Ποσοστό
Ναι, σε μεγάλο βαθμό	3	4
Ναι, σε κάποιο βαθμό	26	37
Όχι, καθόλου	24	34
Δεν γνωρίζω	16	23
Δεν απάντησε	1	1
Σύνολο	70	100

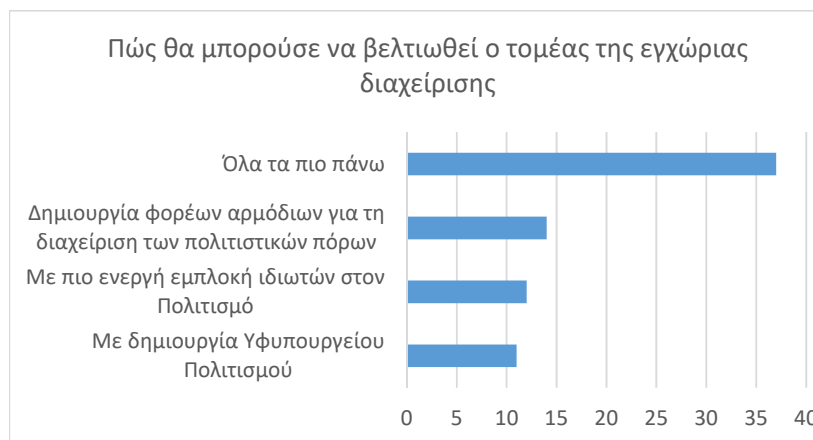
ΕΡΩΤΗΣΗ 11

Τι θα πρέπει να περιλαμβάνει, κατά την άποψή σας, ένα στρατηγικό πλάνο Πολιτιστικής Πολιτικής στην Κύπρο;	Αριθμός	Ποσοστό
Συνεργασία μεταξύ τοπικών αρχών και αρμόδιου Υπουργείου	12	17
Συνεργασία μεταξύ κράτους και ιδιωτικού τομέα	12	17
Διασύνδεση του πολιτισμού με άλλες πολιτικές (π.χ. οικονομικές ή κοινωνικές πολιτικές)	10	14
Τίποτα από τα πιο πάνω	2	6
Όλα τα πιο πάνω	44	63
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	80	114

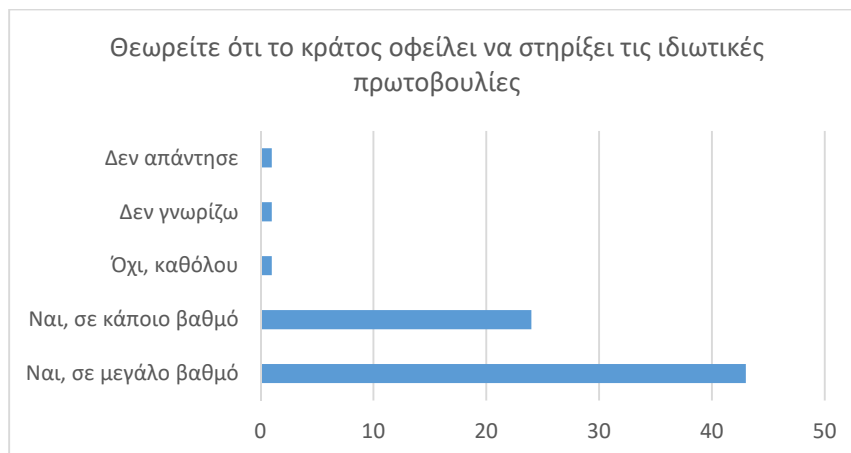
ΕΡΩΤΗΣΗ 12

Πώς θα μπορούσε να βελτιωθεί ο τομέας της εγχώριας πολιτιστικής διαχείρισης;	Αριθμός	Ποσοστό
Με δημιουργία Υφυπουργείου Πολιτισμού	11	16
Με πιο ενεργή εμπλοκή ιδιωτών στον Πολιτισμό	12	17
Δημιουργία φορέων αρμόδιων για τη διαχείριση των ολιτιστικών πόρων	14	20
Όλα τα πιο πάνω	37	53
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	74	106

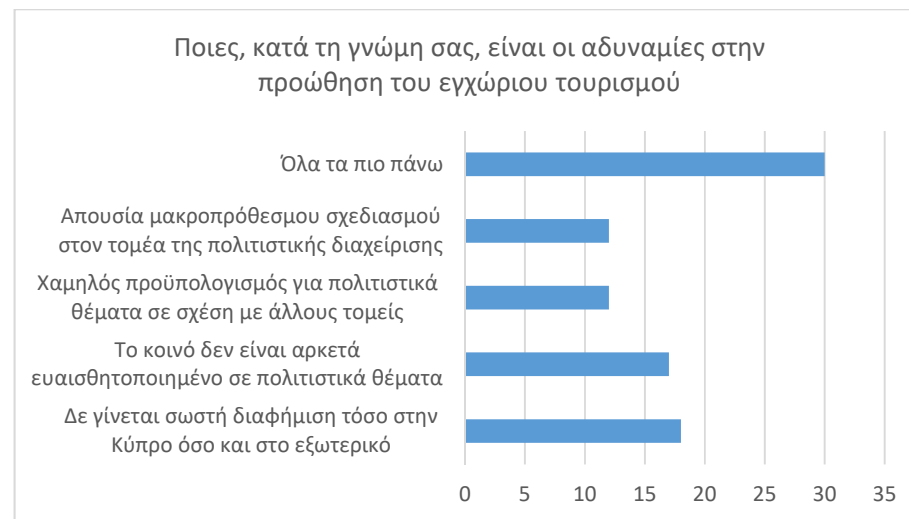
ΕΡΩΤΗΣΗ 13

Θεωρείτε ότι το κράτος οφείλει να στηρίζει ιδιωτικές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της προώθησης πολιτιστικών δράσεων;	Αριθμός	Ποσοστό
Ναι, σε μεγάλο βαθμό	43	61
Ναι, σε κάποιο βαθμό	24	34
Όχι, καθόλου	1	1
Δεν γνωρίζω	1	1
Δεν απάντησε	1	1
Σύνολο	70	100

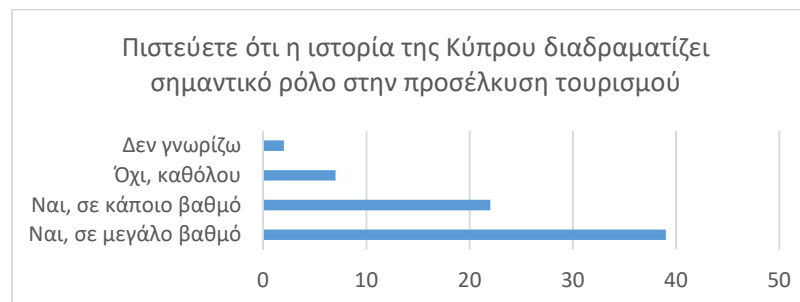
ΕΡΩΤΗΣΗ 14

Ποιες, κατά τη γνώμη σας, είναι οι αδυναμίες στην προώθηση του εγχώριου τουρισμού;	Αριθμός	Ποσοστό
Δε γίνεται σωστή διαφήμιση τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό	18	26
Το κοινό δεν είναι αρκετά ευαισθητοποιημένο σε πολιτιστικά θέματα	17	24
Χαμηλός προϋπολογισμός για πολιτιστικά θέματα σε σχέση με άλλους τομείς	12	17
Απουσία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού στον τομέα της πολιτιστικής διαχείρισης	12	17
Όλα τα πιο πάνω	30	43
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	89	127

ΕΡΩΤΗΣΗ 15

Πιστεύετε ότι η ιστορία της Κύπρου διαδραματίζει	Αριθμός	Ποσοστό
Ναι, σε μεγάλο βαθμό	39	56
Ναι, σε κάποιο βαθμό	22	31
Όχι, καθόλου	7	10
Δεν γνωρίζω	2	3
Σύνολο	70	100

ΕΡΩΤΗΣΗ 16

Από τα παρακάτω μνημεία ποια έχετε επισκεφτεί	Αριθμός	Ποσοστό
Καθεδρικός ναός Αγίου Ιωάννη (Λευκωσία)	37	53
Καθεδρικός ναός Αγίας Σοφίας (κατεχόμενη)	34	49
Μεσαιωνικό κάστρο Λεμεσού	44	63
Κάστρο Κολόσσι (επαρχία Λεμεσού)	51	73
Αββαείο Πέλλαπαϊς (κατεχόμενη επαρχία)	23	33
Αρχαίο θέατρο Κούριο (επαρχία Λεμεσού)	54	77
Τέμενος Χαλά Σουλτάν (Λάρνακα)	48	69
Αρχαιολογικό πάρκο κάτω Πάφος	30	43
Πύλη Αμμοχώστου (Λευκωσία)	60	86
Μεσαιωνικό κάστρο Λάρνακας	41	59
Οικισμός Χοιροκοιτίας	45	64
Αρχοντικό Χατζηγεωργάκι Κορνέσιου	34	49
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	501	716

ΕΡΩΤΗΣΗ 17

Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι ανήκουν στα μνημεία της περιόδου της Φραγκοκρατίας του νησιού	Αριθμός	Ποσοστό
Καθεδρικός ναός Αγίου Ιωάννη (Λευκωσία)	20	29
Καθεδρικός ναός Αγίας Σοφίας (κατεχόμενη Λευκωσία)	31	44
Μεσαιωνικό κάστρο Λεμεσού	22	31
Κάστρο Κολότσι (επαρχία Λεμεσού)	37	53
Αββαείο Πέλλαπαϊς (κατεχόμενη επαρχία Κερύνειας)	32	46
Αρχαίο θέατρο Κούριο (επαρχία Λεμεσού)	3	4
Τέμενος Χαλά Σουλτάν (Λάρνακα)	2	3
Αρχαιολογικό πάρκο κάτω Πάφος	1	1
Πύλη Αμμοχώστου (Λευκωσία)	23	33
Μεσαιωνικό κάστρο Λάρνακας	25	36
Οικισμός Χοιροκοιτίας	3	4
Αρχοντικό Χατζηγεωργάκι Κορνέσιου	7	10
Δεν απάντησε	24	34
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	230	329

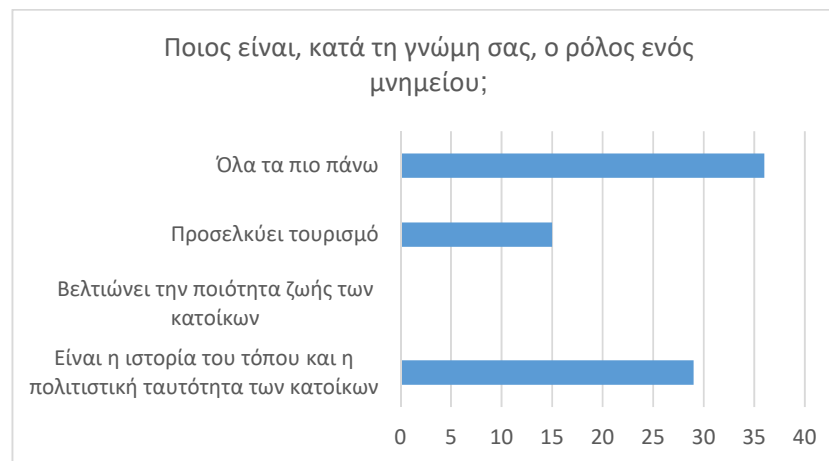
Ποια από τα παρακάτω μνημεία θεωρείτε ότι ανήκουν στα μνημεία της περιόδου της Φραγκοκρατίας του νησιού

ΕΡΩΤΗΣΗ 18

Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας, ο ρόλος ενός μνημείου;	Αριθμός	Ποσοστό
Είναι η ιστορία του τόπου και η πολιτιστική ταυτότητα των κατοίκων	29	41
Βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων	0	0
Προσελκύει τουρισμό	15	21
Όλα τα πιο πάνω	36	51
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	80	114

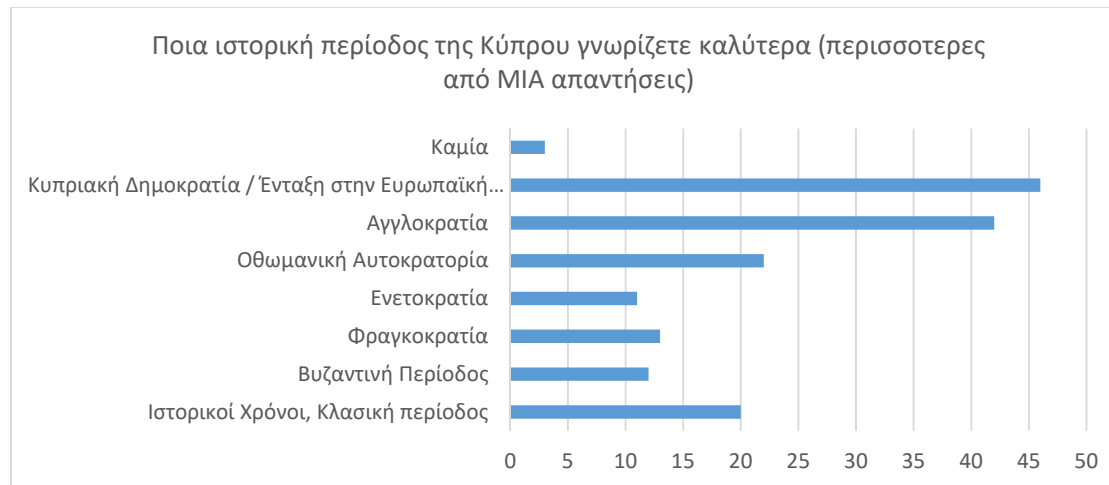
ΕΡΩΤΗΣΗ 19

Πόσο καλά γνωρίζετε την Ιστορία της Κύπρου;	Αριθμός	Ποσοστό
Πολύ καλά	16	23
Αρκετά καλά	21	30
Λίγο	27	39
Καθόλου	5	7
Δεν απάντησε	1	1
Σύνολο	70	100

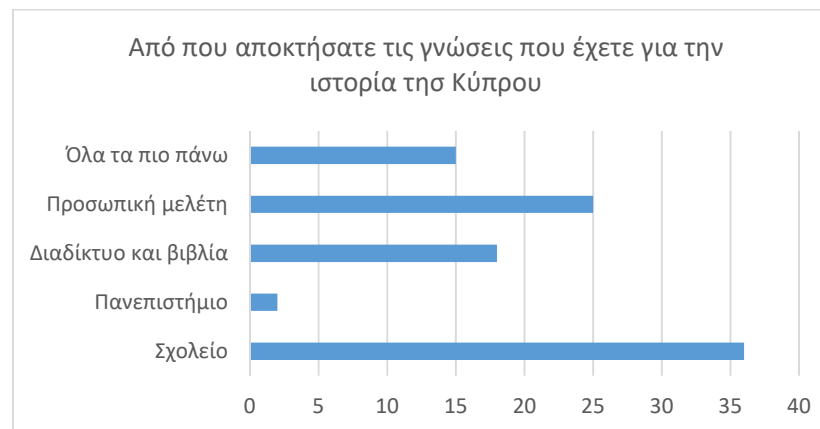
ΕΡΩΤΗΣΗ 20

Ποια ιστορική περίοδο της Κύπρου γνωρίζετε καλύτερα (μπορεί να επιλέξετε περισσότερες από ΜΙΑ επιλογή);	Αριθμός	Ποσοστό
Ιστορικοί Χρόνοι, Κλασική περίοδος	20	29
Βυζαντινή Περίοδος	12	17
Φραγκοκρατία	13	19
Ενετοκρατία	11	16
Οθωμανική Αυτοκρατορία	22	31
Αγγλοκρατία	42	60
Κυπριακή Δημοκρατία / Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση	46	66
Καμία	3	4
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	169	241

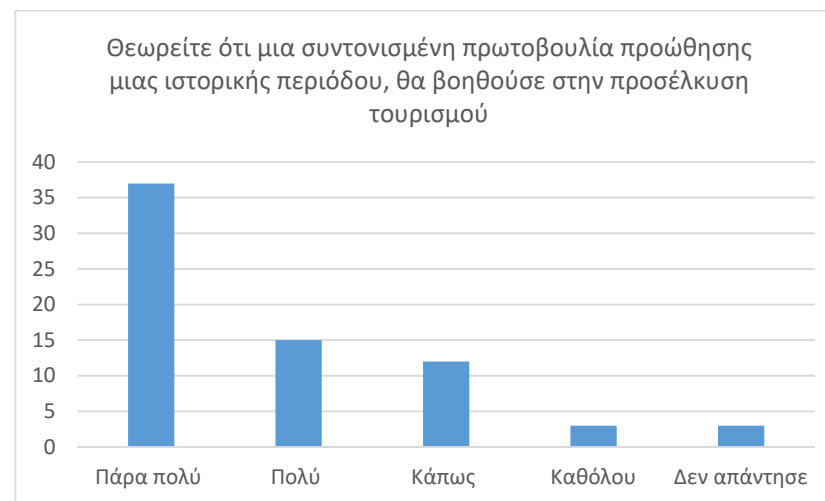
ΕΡΩΤΗΣΗ 21

Από πού αποκτήσατε τις γνώσεις που έχετε για την ιστορία της Κύπρου;	Αριθμός	Ποσοστό
Σχολείο	36	51
Πανεπιστήμιο	2	3
Διαδίκτυο και βιβλία	18	26
Προσωπική μελέτη	25	36
Όλα τα πιο πάνω	15	21
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	96	137

ΕΡΩΤΗΣΗ 22

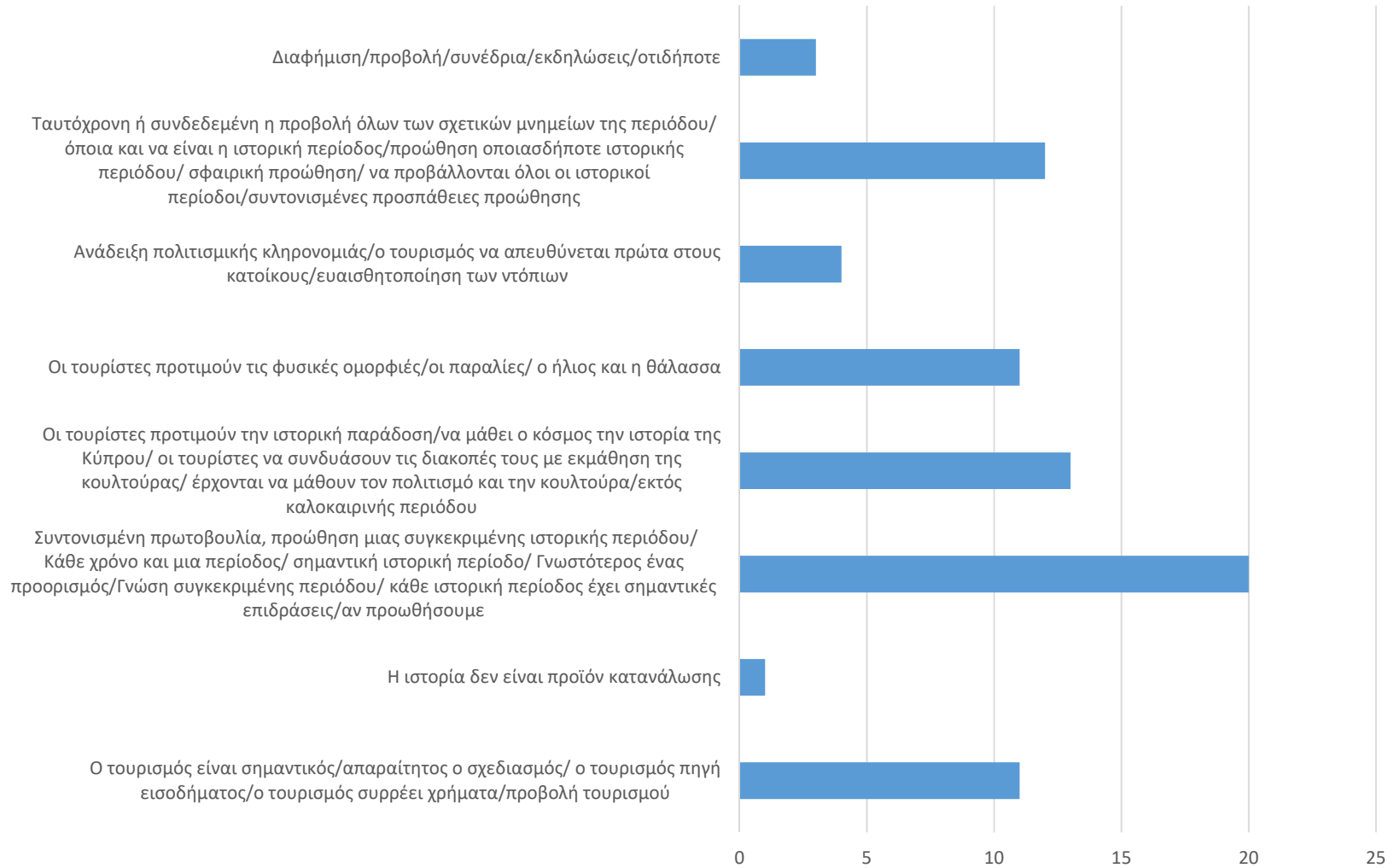
Θεωρείτε ότι μια συντονισμένη πρωτοβουλία προώθησης μιας ιστορικής περιόδου, θα βοηθούσε στην προσέλκυση τουρισμού;	Αριθμός	Ποσοστό
Πάρα πολύ	37	53
Πολύ	15	21
Κάπως	12	17
Καθόλου	3	4
Δεν απάντησε	3	4
Σύνολο	70	100

ΕΡΩΤΗΣΗ 22Β

Δικαιολογήστε την άποψη σας.	Αριθμός	Ποσοστό
Ο τουρισμός είναι σημαντικός/απαραίτητος ο σχεδιασμός/ ο τουρισμός πηγή εισοδήματος/ο τουρισμός συρρέει χρήματα/προβολή τουρισμού	11	16
Η ιστορία δεν είναι προϊόν κατανάλωσης	1	1
Συντονισμένη πρωτοβουλία, προώθηση μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου/ Κάθε χρόνο και μια περίοδος/ σημαντική ιστορική περίοδο/ Γνωστότερος ένας προορισμός/Γνώση συγκεκριμένης περιόδου/ κάθε ιστορική περίοδος έχει σημαντικές επιδράσεις/αν προωθήσουμε μόνο μια περίοδο περιορίζουμε τον αριθμό τουριστών	20	29
Οι τουρίστες προτιμούν την ιστορική παράδοση/να μάθει ο κόσμος την ιστορία της Κύπρου/ οι τουρίστες να συνδυάσουν τις διακοπές τους με εκμάθηση της κουλτούρας/ έρχονται να μάθουν τον πολιτισμό και την κουλτούρα/εκτός καλοκαιρινής περιόδου	13	19
Οι τουρίστες προτιμούν τις φυσικές ομορφιές/οι παραλίες/ ο ήλιος και η θάλασσα	11	16
Ανάδειξη πολιτισμικής κληρονομιάς/ο τουρισμός να απευθύνεται πρώτα στους κατοίκους/ευαισθητοποίηση των ντόπιων	4	6
Ταυτόχρονη ή συνδεδεμένη η προβολή όλων των σχετικών μνημείων της περιόδου/ όποια και να είναι η ιστορική περίοδος/προώθηση οποιασδήποτε ιστορικής περιόδου/ σφαιρική προώθηση/ να προβάλλονται όλοι οι ιστορικοί περίοδοι/συντονισμένες προσπάθειες προώθησης όλων των περιόδων	12	17
Διαφήμιση/προβολή/συνέδρια/εκδηλώσεις/οτιδήποτε	3	4
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	75	107

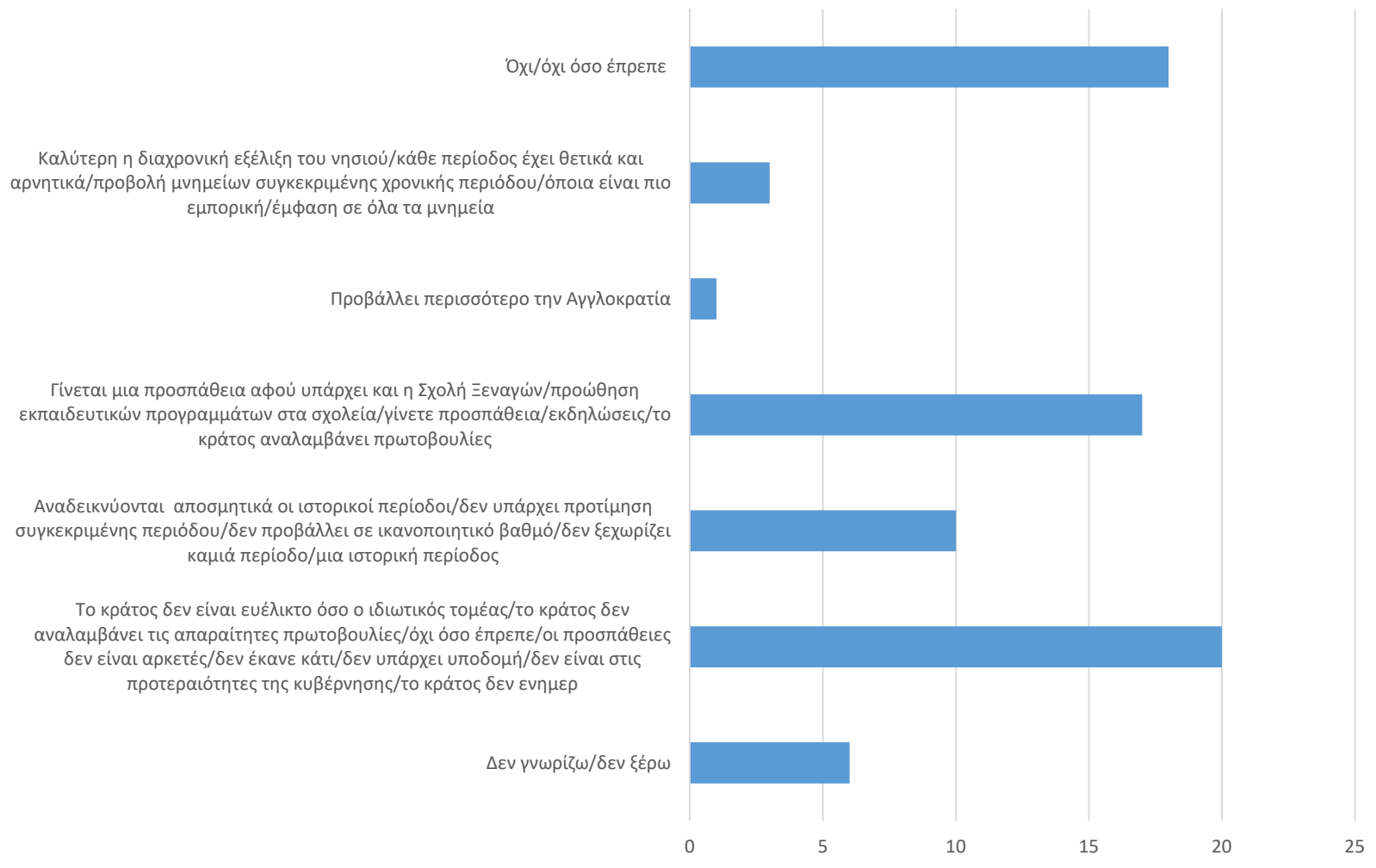
Δικαιολογήστε την άποψή σας

ΕΡΩΤΗΣΗ 23

Πιστεύετε ότι το κράτος αναλαμβάνει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για προβολή μνημείων που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο; (π.χ. Φραγκοκρατία, Τουρκοκρατία, Αγγλοκρατία); Διευκρινίστε.	Αριθμός	Ποσοστό
Δεν γνωρίζω/δεν ξέρω	6	9
Το κράτος δεν είναι ευέλικτο όσο ο ιδιωτικός τομέας/το κράτος δεν αναλαμβάνει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες/όχι όσο έπρεπε/οι προσπάθειες δεν είναι αρκετές/δεν έκανε κάτι/δεν υπάρχει υποδομή/δεν είναι στις προτεραιότητες της κυβέρνησης/το κράτος δεν ενημερώνει ικανοποιητικά/το κράτος δεν μπορεί να συντηρεί μνημεία/ανεκμετάλλευτα μνημεία/ενδιαφέρετε μόνο για το χρήμα	20	29
Αναδεικνύονται αποσμητικά οι ιστορικοί περίοδοι/δεν υπάρχει προτίμηση συγκεκριμένης περιόδου/δεν προβάλλει σε ικανοποιητικό βαθμό/δεν ξεχωρίζει καμιά περίοδο/μια ιστορική περίοδος	10	14
Γίνεται μια προσπάθεια αφού υπάρχει και η Σχολή Ξεναγών/προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα σχολεία/γίνετε προσπάθεια/εκδηλώσεις/το κράτος αναλαμβάνει πρωτοβουλίες	17	24
Προβάλλει περισσότερο την Αγγλοκρατία	1	1
Καλύτερη η διαχρονική εξέλιξη του νησιού/κάθε περίοδος έχει θετικά και αρνητικά/προβολή μνημείων συγκεκριμένης χρονικής περιόδου/όποια είναι πιο εμπορική/έμφαση σε όλα τα μνημεία	3	4
Όχι/όχι όσο έπρεπε	18	26
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	75	207

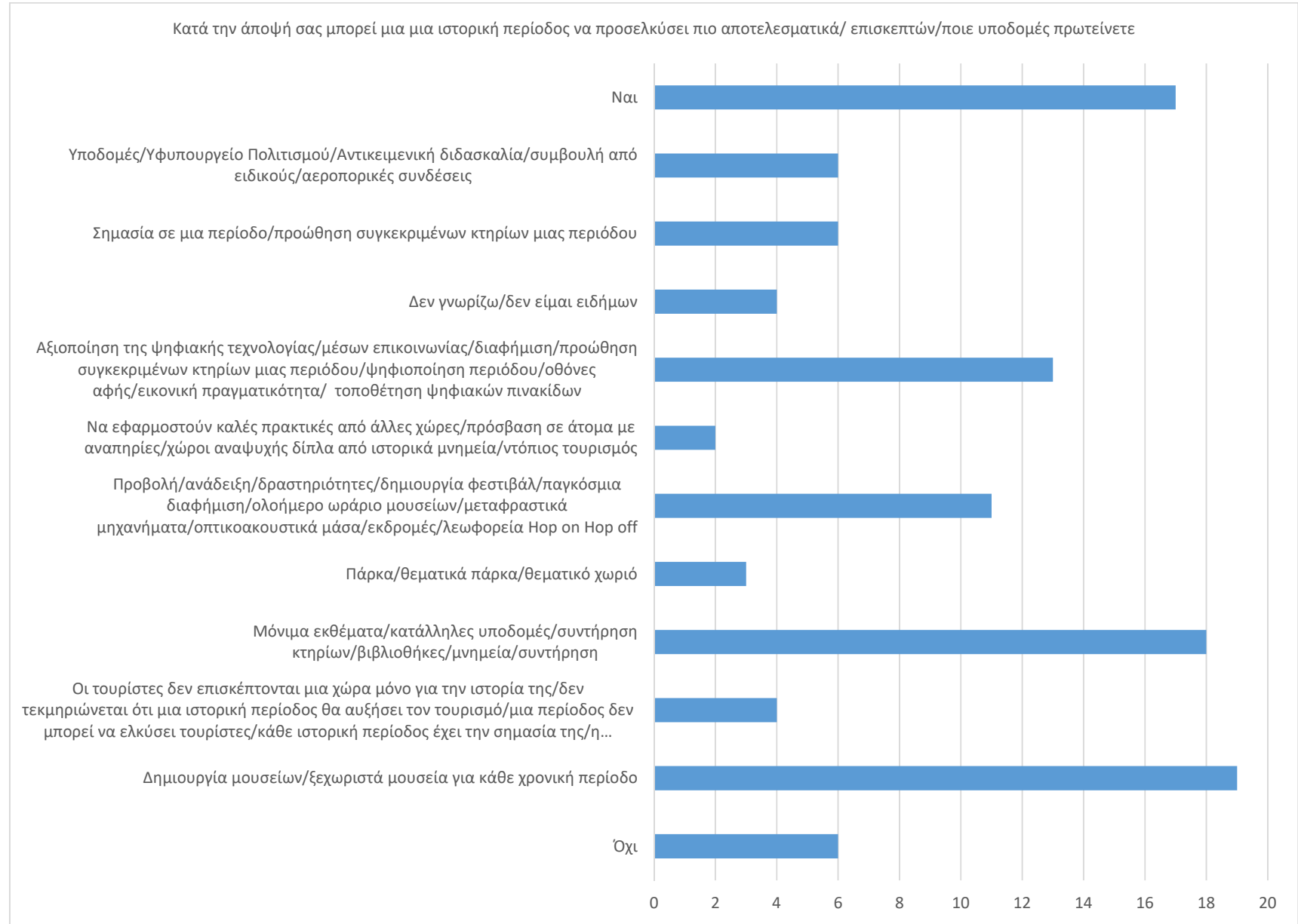
Πιστεύετε ότι το κράτος αναλαμβάνει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για προβολή μνημείων

ΕΡΩΤΗΣΗ 24

Κατά την άποψή σας μπορεί μια ιστορική περίοδος να προσελκύσει πιο αποτελεσματικά, ξένο και ντόπιο κοινό επισκεπτών, εφόσον δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές ; αν ναι ποιες υποδομές προτείνετε;	Αριθμός	Ποσοστό
Όχι	6	9
Δημιουργία μουσείων/ξεχωριστά μουσεία για κάθε χρονική περίοδο	19	27
Οι τουρίστες δεν επισκέπτονται μια χώρα μόνο για την ιστορία της/δεν τεκμηριώνεται ότι μια ιστορική περίοδος θα αυξήσει τον τουρισμό/μια περίοδος δεν μπορεί να ελκύσει τουρίστες/κάθε ιστορική περίοδος έχει την σημασία της/η θάλασσα είναι καλύτερη	4	6
Μόνιμα εκθέματα/κατάλληλες υποδομές/συντήρηση κτηρίων/βιβλιοθήκες/μνημεία/συντήρηση	18	26
Πάρκα/θεματικά πάρκα/θεματικό χωριό	3	4
Προβολή/ανάδειξη/δραστηριότητες/δημιουργία φεστιβάλ/παγκόσμια διαφήμιση/ολοήμερο ωράριο μουσείων/μεταφραστικά μηχανήματα/οπτικοακουστικά μάσα/εκδρομές/λεωφορεία Hop on Hop off	11	16
Να εφαρμοστούν καλές πρακτικές από άλλες χώρες/πρόσβαση σε άτομα με αναπηρίες/χώροι αναψυχής δίπλα από ιστορικά μνημεία/ντόπιος τουρισμός	2	3
Αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας/μέσων επικοινωνίας/διαφήμιση/προώθηση συγκεκριμένων κτηρίων μιας περιόδου/ψηφιοποίηση περιόδου/οθόνες αφής/εικονική πραγματικότητα/ τοποθέτηση ψηφιακών πινακίδων	13	19
Δεν γνωρίζω/δεν είμαι ειδήμων	4	6
Σημασία σε μια περίοδο/προώθηση συγκεκριμένων κτηρίων μιας περιόδου	6	9
Υποδομές/Υφυπουργείο Πολιτισμού/Αντικειμενική διδασκαλία/συμβουλή από ειδικούς/αεροπορικές συνδέσεις	6	9
Ναι	17	24
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	109	158

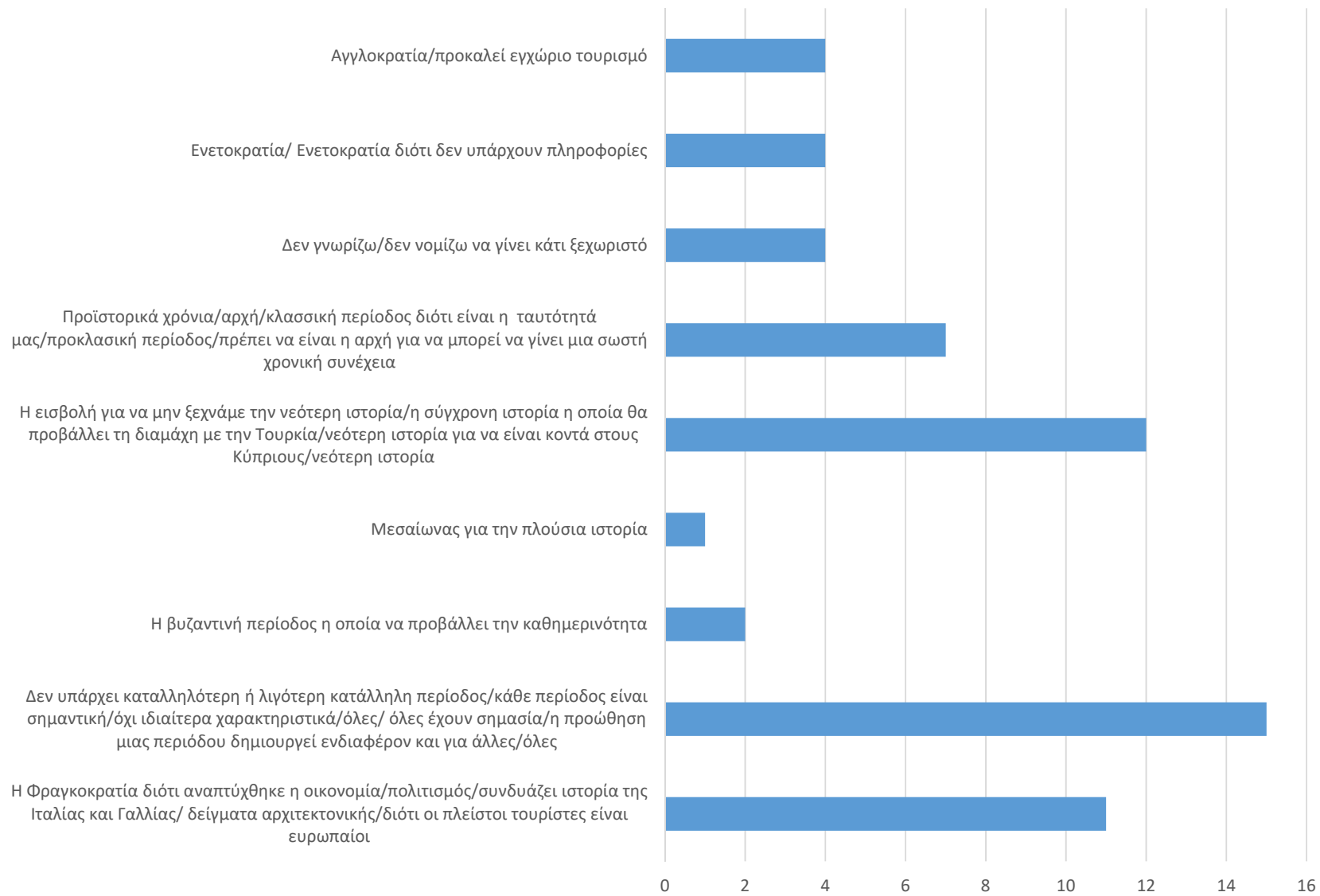

ΕΡΩΤΗΣΗ 25

Ποια, κατά την άποψη σας, θα ήταν η καταλληλότερη ιστορική περίοδος για προώθηση στο πλαίσιο ενός σχεδιασμού προβολής του πολιτιστικού τουρισμού στη χώρα μας; Διευκρινίστε.	Αριθμός	Ποσοστό
Η Φραγκοκρατία διότι αναπτύχθηκε η οικονομία/πολιτισμός/συνδυάζει ιστορία της Ιταλίας και Γαλλίας/ δείγματα αρχιτεκτονικής/διότι οι πλείστοι τουρίστες είναι ευρωπαίοι	11	16
Δεν υπάρχει καταλληλότερη ή λιγότερη κατάλληλη περίοδος/κάθε περίοδος είναι σημαντική/όχι ιδιαίτερα χαρακτηριστικά/όλες/ όλες έχουν σημασία/η προώθηση μιας περιόδου δημιουργεί ενδιαφέρον και για άλλες/όλες	15	21
Η βυζαντινή περίοδος η οποία να προβάλλει την καθημερινότητα	2	3
Μεσαίωνας για την πλούσια ιστορία	1	1
Η εισβολή για να μην ξεχνάμε την νεότερη ιστορία/η σύγχρονη ιστορία η οποία θα προβάλλει τη διαμάχη με την Τουρκία/νεότερη ιστορία για να είναι κοντά στους Κύπριους/νεότερη ιστορία	12	17
Προϊστορικά χρόνια/αρχή/κλασσική περίοδος διότι είναι η ταυτότητά μας/προκλασική περίοδος/πρέπει να είναι η αρχή για να μπορεί να γίνει μια σωστή χρονική συνέχεια	7	10
Δεν γνωρίζω/δεν νομίζω να γίνει κάτι ξεχωριστό	4	6
Ενετοκρατία/ Ενετοκρατία διότι δεν υπάρχουν πληροφορίες	4	6
Αγγλοκρατία/προκαλεί εγχώριο τουρισμό	4	6
Σύνολο (περισσότερες από μία απαντήσεις)	60	86

Ποια κατά την άποψή σας, θα ήταν η καταλληλότερη ιστορική περίοδος για προώθηση/Διευκρινήστε

Παράρτημα Β΄

Ερωτήσεις Συνεντεύξεων

- 1) Ποιος ο ρόλος των Πολιτιστικών Υπηρεσιών στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς; Για να είμαι πιο ξεκάθαρη σε άυλη πολιτιστική κληρονομιά;
- 2) Υπάρχουν κάποια υφιστάμενα ή μελλοντικά σχέδια για προσέλκυση τουρισμού με βάση την πολιτιστική μας κληρονομιά; Γίνεται δηλαδή κάποια προώθηση στο εξωτερικό;
- 3) Υπάρχει κάποια συγκεκριμένη ιστορική περίοδος η οποία προωθείται ιδιαίτερα ή στην οποία δίνεται περισσότερη έμφαση;
- 4) Μέσα στο πλαίσιο αλλαγής των σχολικών προγραμμάτων υπάρχει σκέψη να δοθεί περισσότερη έμφαση στη Μεσαιωνική ιστορία της Κύπρου;
- 5) Με ποια κριτήρια επιλέγονται οι χώροι εκπαιδευτικών επισκέψεων ή εκδρομών στα σχολεία; Γίνεται κάποια ξενάγηση στους πολιτιστικούς χώρους αν ναι από ποιους;
- 6) Ποιες είναι οι δράσεις του Υφυπουργείου Τουρισμού για προσέλκυση πολιτιστικού τουρισμού;
- 7) Με ποιους τρόπους προσπαθεί το Υφυπουργείο να ικανοποιήσει τον πολιτιστικό τουρισμό; Προβλέπονται βελτιώσεις στις υποδομές; Έχουν δημιουργηθεί οργανωμένα προγράμματα ή έχει αγοραστεί καινούργιος εξοπλισμός;
- 8) Υπάρχει κάποια χώρα στην οποία γίνονται μεγαλύτερες προσπάθειες για προσέλκυση πολιτιστικού τουρισμού, αν ναι ποια είναι αυτή η χώρα και γιατί;

Παράρτημα Γ΄

Ευρωπαϊκές Πόλεις με αξιόλογη Πολιτιστική Πολιτική

Εικόνα 1: Palazzo Vecchio

Πηγή: <https://www.sangimignano.com/it/cosa-vedere/chiese-e-arte-sacra/>

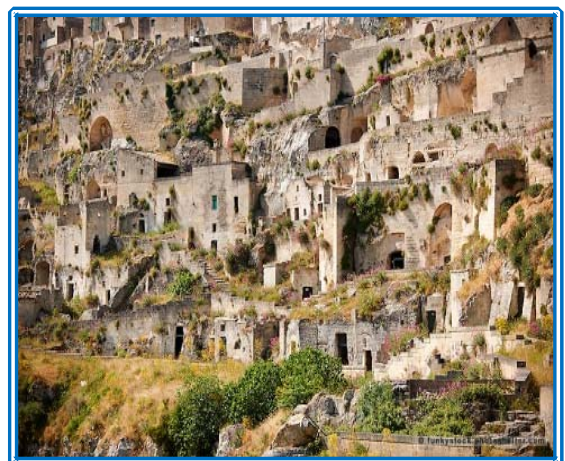

Εικόνα 2: Ναός Αγίου Βαρθολομαίου

Εικόνα 3: Εθνική Βιβλιοθήκη

Πηγή: <https://www.sangimignano.com/it/cosa-vedere/chiese-e-arte-sacra/>

Εικόνα 4: Σπηλιές της Ματέρα

Πηγή: <http://lnx.materaculturale.it/>

Εικόνα 5: Καθεδρικός ναός Ματέρας του 13ου αι
Πηγή: <http://lnx.materaculturale.it/matera-tra-storia-e-arte/>

Εικόνα 6: Ματέρα
Πηγή: <http://lnx.materaculturale.it/matera-tra-storia-e-arte/>

Εικόνα 7: Η γέφυρα της Αβινιόν
Πηγή: <https://avignon-tourisme.com/>

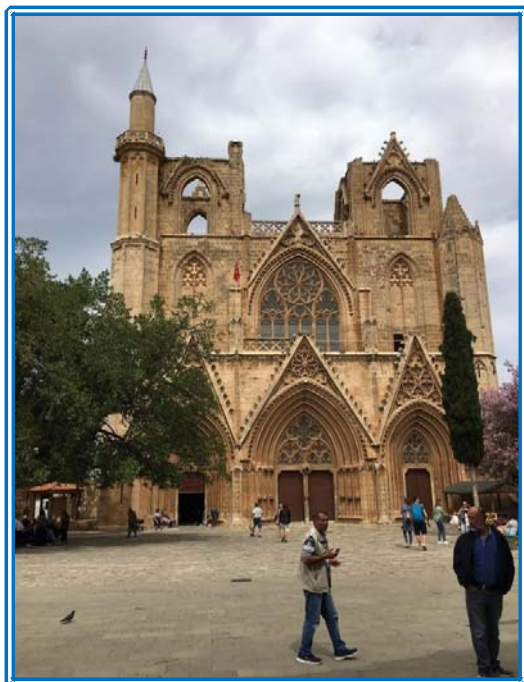
Εικόνα 8: Η Αβινιόν εντός των τειχών
Πηγή: Πηγή: <https://avignon-tourisme.com/>

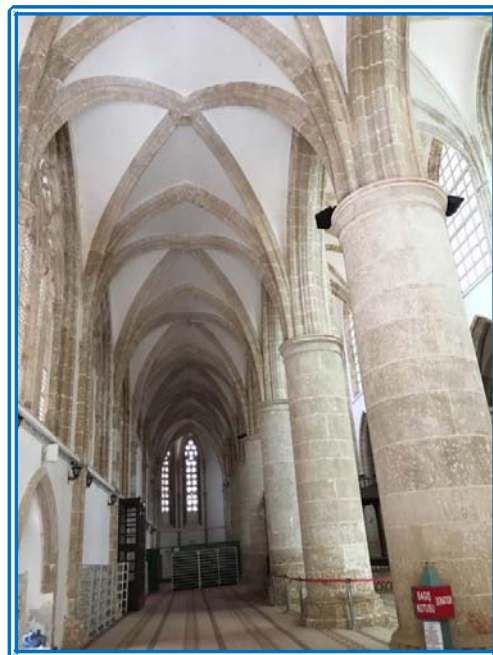
Εικόνα 9: Τα παπικά Ανάκτορα
Πηγή: Πηγή: <https://avignon-tourisme.com/>

Παράρτημα Δ΄

Μεσαιωνικά Κάστρα και Ναοί

Εικόνα 10 :Άγιος Νικόλαος Αμμοχώστου,
Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

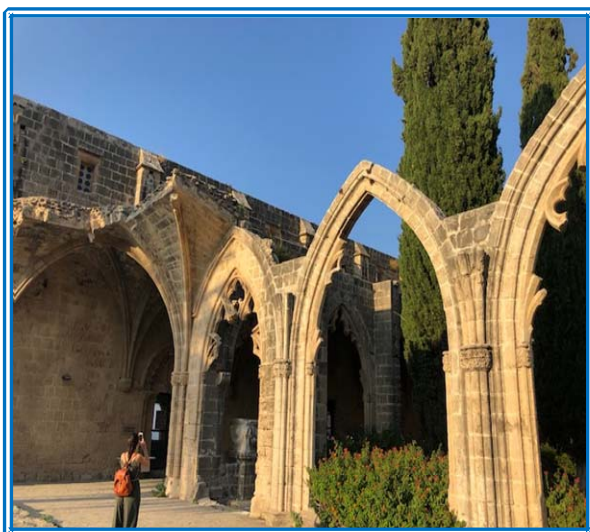

Εικόνα 11: Άγιος Νικόλαος Αμμοχώστου
Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

Εικόνα 12: Ναός Αγίας Σοφίας
Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

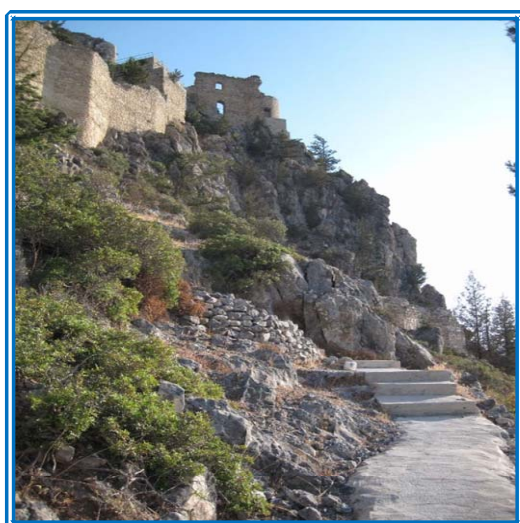

Εικόνα 13: Αββαϊο Πέλλαπαϊς
Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

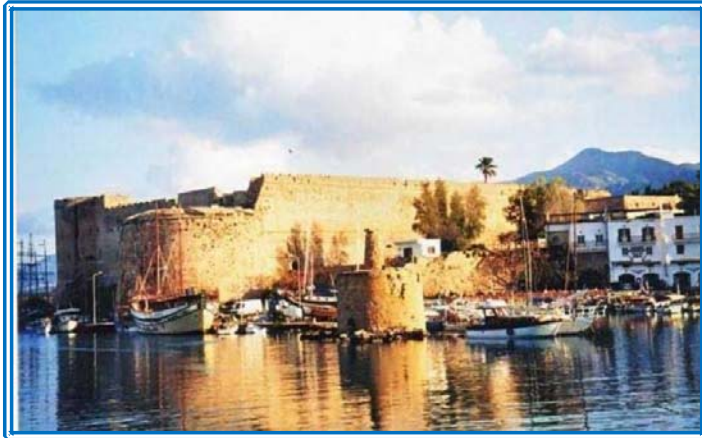
Εικόνα 14: Το κάστρο του Αγίου Ιλαρίωνα
Πηγή : <https://www.cyprusalive.com/el/to-kastro-tou-agiou-ilariona-kerineia>

Εικόνα 15: Κάστρο Βουφαβέντο
Πηγή: <https://www.cyprusalive.com/el/to-kastro-voufaventu>

Εικόνα 16: Κάστρο της Καντάρας
Πηγή: <https://www.cyprusalive.com/el/to-kastro-tis-kantaras>

Εικόνα 17: Το κάστρο της Κερύνειας

Πηγή: <https://www.offsite.com.cy/articles/eidiseis/topika/244921-deite-to-kastro-tis-keryneias-kai-toy-agiou-ilariona-me-drone>

Εικόνα 18: Το κάστρο της Λεμεσού

Πηγή: <https://www.cyprusalive.com/el/to-kastro-lemesou>

Εικόνα 19: Κάστρο του Κολοσσιού

Πηγή: <https://www.cyprusalive.com/el/location/medieval-castles-of-cyprus>

Εικόνα 20: Μεσαιωνικό Κάστρο Λάρνακας
Πηγή: <https://www.cyprusalive.com/el/town/medieval-fort>

Εικόνα 21: Μεσαιωνικό κάστρο Πάφου
Πηγή: <https://www.cyprusalive.com/el/town/pafos-fort>

Παράρτημα Ε΄ Μεσαιωνικά θεματικά πάρκα

Εικόνες 22, 23: Ιδέες για Μεσαιωνικά θεματικά πάρκα

Πηγή: Demie Englezou προσωπικό αρχείο.

Βιβλιογραφία

Αβρααμίδου Πύργου, Μ. (2017) *Η Πριγκίπισσα Άννα της Κύπρου, Η Κύπρια Δούκισσα της Σαβοΐας*. Λευκωσία: Φημονόη.

Αργύρης, Γ. (2007) *Θρύλοι και Παραδόσεις της Κύπρου*. Λευκωσία: Lionheart Books Ltd.

Αυγερινού- Κολώνια Σ. (2000) “Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και την ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων” στο: Π. Τσάρτας (επ.) *Τουριστική Ανάπτυξη Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ

Béraud, S. (2008) *Η Γαλλική Κουλτούρα στον Κυπριακό Χώρο, από το 1192 – 1971*. Λευκωσία: Imprinta.

Βουδούρη, Δ. (2014), *Διαχείριση Πολιτιστικών Οργανισμών σε καιρό κρίσης*, Πρακτικά Δημερίδας, 31/5 – 1/6/13, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Βουδούρη, Δ. Στρατή Α. (1999), *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*. Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σακκούλα.

Βουστρώνιου, Γ. (1989) *Διήγησις κρόνικας Κύπρου αρχεύοντα από την εχρονίαν αυης Χριστού και τεκειώννοντα τα ἔχρονίαν αυπά Χριστού πού ἐπήγεν εἰς τη Ἰταλίαν η ρήγαἰνα η Κατερίνα Κορνάρα*. Επιμέλεια Άντρος Παυλίδης.Λευκωσία: Φιλόκυπρος.

Γιοβανής Χ. (1998) *Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Α.Ε.Β.Ε. Γιοβανής Εκδόσεις

Enlart,C. (1987) *Gothic Art and the Renaissance in Cyprus*. London: Trigraph.

Ζορμπά, Μ. (2014) *Πολιτική του Πολιτισμού. Ευρώπη και Ελλάδα στο Δεύτερο Μισό του 20^{ου} αι*. Αθήνα: Πατάκη.

Καραχάλης Ν. (2010) *Πολιτικές Σχεδιασμού για την Εγκατάσταση Πολιτιστικών Βιομηχανιών στις κεντρικές περιοχές των πόλεων: Σύγκριση τριών ευρωπαϊκών πρωτευουσών με την Αθήνα. Χωροταξία-Πολεοδομία-Περιβάλλον στον 21ο αιώνα*, σ.383-395: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

- Καρποδίνη – Δημητριάδη, Ε. (2013) *Δια Βίου μάθηση και πολιτισμός: Η συνέργεια της Πολιτιστικής Διαχείρισης*. Αθήνα: Νήσος.
- Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2014) *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού*. Κριτική, ΑΕ
- Κολώτα, Τ., & Μαραγκού, Α. (2006) *Λεμεσός ταξίδι στους χρόνους μιας πόλης*. Λεμεσός: Δήμος Λεμεσού.
- Κωνσταντίνου, Α. (2016) *Ρηγάδες Ιππότες Ραγιάδες Κρασί, Παραδόσεις, ιστορία, πολιτισμός, οινοποιία σε ένα οδοιπορικό 800 χρόνων*. Λευκωσία: Κέρδος.
- Le Petit Larousse (2003) *Les mots de la langue, Les noms propres, Les cahiers thématiques inédits, La chronologie*. Paris: Larousse.
- Leventis, P. (2014) *Dressing the port, Re-Dressing the Square: Signs of Signifiers in the Urban Landscape of Famagusta Cyprus 1291 – 1571*. Montreal Architectural Review, Volume 1, pp. 68-87.
- Μαραγκού, Α. & Κούτας Α. (2009) *Λευκωσία η Ιστορία της Πόλης*. Λευκωσία: Ι.Γ. Κασουλίδης και Υιός Λτδ.
- McKercher, B. (2002) Towards a Classification of Cultural Tourists. *International Journal of Tourism Research*. The Hong Kong Polytechnic University.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2004) *Λεξικό για το Σχολείο και το Γραφείο*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικογραφίας Ε.Π.Ε.
- Μπιανκίνι, Φ. & Πάρκινσον, Μ. (1994) *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων: Η εμπειρία της Δυτικής Ευρώπης*. Αθήνα: Ε.Ε.Τ.Α.Α.
- Nicolaou-Konnari, A. & Schabel, C. (2005) *Cyprus Society and Culture 1191 – 1374*. Boston – Leiden: Brill.
- Παντελίδου Α. & Χατζηκωστή Κ. (2014) *Ιστορία της Κύπρου Μεσαιωνική – Νεότερη*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης. Λευκωσία: Ariagraf & ΣΙΑ ΕΕ.

- Παταπίου, Ν. (2019) *Ποίηση – Λογοτεχνία / Ελληνική Ποίηση*. Λευκωσία: Καστανιώτης.
- Παταπίου, Ν. (2016) Λοξές ματιές στον Πολιτισμό. Ιστορία, Τοπωνύμια. Παράθυρο: *Πολίτης* 10/2016
- Powell, J. (2015) Foucault, Power and Culture. *International Journal of Humanities and Cultural Studies* ISSN 2356-5926, Volume 1, pp. 1-19.
- Soulard, T. (2006) *La diffusion de l'architecture gothique à Chypre : In: Cahiers du Centre d'Etudes chypriotes*. Volume 36, pp. 73-124. Lyon: Persée.
- Thorsby, D. (2001) *Economics and Culture*. Cambridge: University Press.
- Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως - Υπουργείο Εσωτερικών (2011) *60 Χρόνια δημιουργικής πορείας όραμα και έργο*. Λευκωσία: Zavallis Litho Ltd.
- Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως - Υπουργείο Εσωτερικών (2012) *Διατηρώντας την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά της Κύπρου*. Λευκωσία: Kailas Ltd.
- UNESCO (2001) *Universal Declaration in Cultural Diversity*. Paris: UNESCO
- UNESCO (2003) *Safeguarding Intangible Cultural Heritage*. Paris: UNESCO
- UNESCO (2012) *UN System Task Team on the Post-2015, UN Development Agenda. Culture: a driver and an enabler of sustainable development. Thematic Think Piece*. Paris: Unesco.
- Welz, G. (2013) “Lefkosia-Lefkosa. Europeanization and the politics of culture in a divided city”. In Patel, K.K. (ed) *The Cultural Politics in Europe*. London & N. York: Routledge, p.198-216
- Williams, R. (1989) *Culture is Ordinary. Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism*. London: Verso p. 3-14
- Ζορμπά, Μ. (2014) *Πολιτική του Πολιτισμού. Ευρώπη και Ελλάδα στο Δεύτερο Μισό του 20^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Πατάκη

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ

Associazione Pro Loco San Gimignano <https://www.sangimignano.com/it/contatti/> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020).

Avignon Accueil <http://gites.provence.free.fr/avignon.htm> (τελευταία προσπέλαση: 20/04/2020).

Avignon, La Ville <http://avignon-tourisme.com> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020).

Δήμος Ιδαλίου <https://www.dali.org.cy> (Τελευταία προσπέλαση: 20/04/2020).

Δήμος Λαζαριάς <http://www.lazanias.org/gr> (Τελευταία προσπέλαση: 20/4/20).

Δήμος Λατσιών <https://www.latsia.eu/archiki-selida/enimerosi/> (Τελευταία προσπέλαση: 20/04/2020).

Δήμος Στροβόλου www.strovolos.org.cy (Τελευταία προσπέλαση: 20/4/20).

Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών ICOMOS.

<http://www.icomos.org.cy/index.php/el/icomos-kyproy/taytothta-kai-stoxoi/> (Τελευταία προσπέλαση: 20/04/2020).

Ένωση Δήμων Κύπρου <http://ucm.org.cy/> (Τελευταία προσπέλαση: 25/04/2020).

Euractiv: Creative cities at centre of 2020 goals, says Barroso 24/3/2010.

<https://www.euractiv.com/section/languages-culture/news/creative-cities-at-centre-of-eu-2020-goals-says-barroso/> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020).

Fodazione Matera Basilicata 2019 www.matera-basilicata2019.it (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020).

Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' – Πολιτιστικό Κέντρο.

<http://www.makariosfoundation.org.cy/> (Τελευταία προσπέλαση: 25/4/20)

Jacobi. A.E., 1001 Mythes <https://1001mythes.net/mythe/sens-de-melusine.html> (Τελευταία προσπέλαση : 20/4/20).

Μαχαιράς, Λ. Χρονικόν του Μαχαιρά από Ιστορίαν της Κύπρου των Μέσων Χρόνων (309-1458). http://users.uoa.gr/~nektar/history/2romanity/makhairas_chronicle.htm (Τελευταία προσπέλαση: 23/4/2020).

San Pietro Caveoso, Matera <https://www.sassiweb.com/matera-podcast/sasso-caveoso/s-pietro-caveoso/> (Τελευταία προσπέλαση: 25/4/20).

The Cyprus Institute <https://numismatics-medieval.dioptra.cyi.ac.cy/?q=content/frankish-period> (Τελευταία προσπέλαση: 25/4/20).

Τζίτζη, Μ. (2017) Εν Αρχή Οιν – Ο- Λόγος <https://www.bitterbooze.com/koumantaria>: (Τελευταία προσπέλαση: 20/4/20).

UNESCO, World Cultural Heritage <https://whc.unesco.org/en/list/> (Τελευταία προσπέλαση: 24/04/2020).

UNESCO, Armed Conflict and Heritage <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/convention-and-protocols/1954-hague-convention/> (Τελευταία προσπέλαση: 20/4/20).

Visit Cyprus 2019 www.visitcyprus.com (Τελευταία προσπέλαση:24/4/20).

Υπουργείο Παιδείας Πολιτισμού Αθλητισμού και Νεολαίας: <http://www.moec.gov.cy/> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020).

ΠΗΓΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

<https://www.sangimignano.com/it/cosa-vedere/chiese-e-arte-sacra/>

<http://lnx.materaculturale.it/>

<http://lnx.materaculturale.it/matera-tra-storia-e-arte/>

<https://avignon-tourisme.com/>

<https://www.cyprusalive.com/>

<https://www.offsite.com.cy/articles/eidiseis/topika/244921-deite-to-kastro-tis-keryneias-kai-toy-agiou-ilariona-me-drone>